

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ: Σ.Σ.Ο.Ε.

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Σπουδάστρια: Δέσποινα Σαββίδου

Επιβλέπων Καθηγητής: Δ. Γ. Καπογιάννης

Βιβλιοθήκη ΤΕΙΜ

ΣΧΟΛΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	
ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
ΣΧΟΛΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ: ΕΝΝΟΙΑ – ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ – ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ – ΣΚΟΠΟΙ	9
1.1 ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ	9
1.2 ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ.....	10
1.3 ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ.....	11
1.4 ΣΚΟΠΟΙ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
ΟΙ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΕΣ	13
2.1. Johan Amos Comenius (1592-1670)	13
2.2 Johann – Heinrich Pestalozzi (1746-1827)	14
2.3 Robert Owen (1771-1858).....	15
2.4 William King (1786-1856).....	16
2.5 Η συμβολή των Όουεν και Κινγκ στο ρίζωμα του πρώτου συνεταιριστικού θεσμού.....	17
2.6 John Dewey (1859-1952).....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	20
3.1 ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ (1918-1940)	20
3.1.1 Ιστορικά στοιχεία.....	20
3.1.2 Χαρακτηριστικά σχολικών συνεταιρισμών της περιόδου του μεσοπολέμου.....	24
3.2 ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.....	25
3.2.1 Ιστορικά στοιχεία.....	25
3.2.2 Χαρακτηριστικά των σχολικών συνεταιρισμών της μεταπολεμικής περιόδου	29
3.3 ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ	32
3.3.1 Ιστορικά στοιχεία.....	32
3.3.2 Χαρακτηριστικά σχολικών συνεταιρισμών περιόδου μεταπολίτευσης μέχρι σήμερα.....	34
3.4 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	36

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ ΣΤΟΥΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ..... 39

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ..... 41

4.1 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ..... 41

4.2 ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ..... 43

4.2.1 Ομαδοκεντρική σχολική εργασία.....43

4.2.2 Ευέλικτη Ζώνη και Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Σ.)..47

4.2.3 Ολοήμερο Σχολείο 50

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ 53

5.1 Σχολικός συνεταιρισμός Δημ.Σχ. Αρκαλοχωρίου Ηρακλείου 54

5.2 Σχολικός συνεταιρισμός Δημ.Σχ. Βάρδας Ηλείας..... 54

5.3 Σχολικός συνεταιρισμός Δημ.Σχ. 3^ο Λαυρίου 54

5.4 Σχολικός συνεταιρισμός Δημ.Σχ. Ψυλών Καρπάθου 55

5.5 Σχολικός συνεταιρισμός Δημ.Σχ. 13^ο και 21^ο Κερατσινίου 58

5.6 Σχολικός συνεταιρισμός 6^ο Ενιαίου Λυκείου Λάρισας 60

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 63

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 71

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ 95

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η επιλογή του θέματος της πτυχιακής εργασίας έγινε με το βλέμμα στραμμένο στο μέλλον και με μια βαθιά ευαισθησία για τα εκπαιδευτικά πράγματα του τόπου. Αφετηρία του εγχειρήματος αυτού υπήρξε η πεποίθηση ότι τα εκπαιδευτικά προβλήματα δεν επιλύονται απλά και μόνο με αλλαγές στο σχολείο, καθώς οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα των κοινωνικών μεταρρυθμίσεων. Στήριγμα στη συνέχεια της προσπάθειάς μου είχα μια νέα αντίληψη που διαμόρφωσα κατά τη διάρκεια της φοίτησής μου στο Τμήμα Στελεχών Συνεταιριστικών Οργανώσεων και Εκμεταλλεύσεων του ΤΕΙ Μεσολογγίου, ως προς την ύπαρξη πρόσθετων δυνατοτήτων για τη δημιουργική υπέρβαση των αντιφάσεων που εμπεριέχονται στην κυρίαρχουσα, περί του τρόπου συγκρότησης του οικονομικοκοινωνικού γίνεσθαι, ιδεολογία. Δυνατοτήτων για τις οποίες συνοπτικά μιλώντας, θα μπορούσαμε να πούμε, πως εναρμονίζονται προς την αναγκαιότητα να υιοθετηθούν τρόποι παραγωγής και μέθοδοι εργασίας ικανές να στηρίζουν και να περιφρουρήσουν την εφαρμογή της κοινωνικής οικονομίας, ως μία από τις εναλλακτικές διεξόδους στα προβλήματα που θέτουν η παγκοσμιοποίηση και η πολιτιστική, εθνική και ιδεολογική "ομοιομορφοποίηση".

Στην προσπάθεια λοιπόν να φέρουμε σε πέρας μία εργασία βασισμένη στις παραπάνω οδηγητικές σκέψεις, πολύτιμα στοιχεία που αφορούν την αναζήτηση του υλικού για την ιστορική εξέλιξη του θεσμού των σχολικών συνεταιρισμών, την πορεία τους, τους στόχους και τα αποτελέσματά τους αντλούνται απευθείας από την πρωτοπόρο για την εποχή της, Φωτεινή Τζωρτζάκη, και τη σχετική βιβλιογραφία.

Σημαντική υπήρξε η βοήθεια που μου προσέφεραν ο κ. Γαμβρούλης, Διευθυντής της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης της ΠΑΣΕΓΕΣ και ο επιβλέπων καθηγητής μου κ. Δημήτρης Καπογιάννης, τους οποίους ευχαριστώ ιδιαίτερα για την υποστήριξη και τη συμπαράστασή τους.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ερώτημα που τίθεται είναι αν μπορεί ο σχολικός συνεταιρισμός να ενταχθεί στο σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα και να προσφέρει, με τρόπο συμπληρωματικό και αξιόλογο, υπηρεσίες στη γνωστική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών, αν μπορεί να ενυφανθεί στο έργο του σχολείου ουσιαστικά και ολοκληρωμένα και όχι σαν μια παράπλευρη απασχόληση, και τέλος, αν μπορεί να προσαρμοστεί στις νέες μεθόδους και στα νέα προγράμματα που προωθούνται από την παιδαγωγική επιστήμη και επιχειρούνται κάποτε από τους υπεύθυνους των εκπαιδευτικών πραγμάτων φορείς (ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Πανεπιστήμια κ.ά).

Δεν πρέπει να παραβλέπουμε ότι "η εκπαίδευση είναι πρωτίστως πολιτική πράξη και αποτελεί τον κυρίαρχο ιδεολογικό μηχανισμό του κράτους, διασφαλίζοντας τη διαιώνιση του κοινωνικού status quo" και ότι "η εκπαιδευτική πολιτική είναι αναπόσπαστο τμήμα της κοινωνικής πολιτικής"¹.

Πραγματικά, μέσα στο σχολείο ενεργοποιείται η σχολική ζωή, που αποτελεί οργανωμένη και συστηματική προσπάθεια στα πλαίσια της όλης αγωγής και μόρφωσης του μαθητή. Σε αυτήν ανήκουν όλες οι κοινωνικές σχολικές εκδηλώσεις, οι εκδρομές, οι πολιτιστικές δραστηριότητες, ο αθλητισμός, οι μαθητικές κοινότητες, οι σχολικοί συνεταιρισμοί κ.λπ. Σκοπός της σχολικής ζωής είναι μεταξύ των άλλων να συνδέσει το σχολείο με τον κοινωνικό περίγυρο και τα κοινωνικά προβλήματα, να καλλιεργήσει δεξιότητες που είναι απαραίτητες για τη ζωή, να αναπτύξει την πρωτοβουλία, την αυτενέργεια, την υπευθυνότητα, το συλλογικό πνεύμα, την αλληλεγγύη και τη συνεργασία.

Αυτό που επιδιώκεται στη σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα είναι η ενεργητική κοινωνικοποίηση του ατόμου, η οποία μέσα από διαλεκτικές διαδικασίες θα

---

¹ Σήφης Μπουζάκης, Σύγχρονα Παιδαγωγικά και Εκπαιδευτικά προβλήματα, Αθήνα: Gutenberg, 1989, σ. 11

μπορέσει να οικοδομήσει τον κριτικό πολίτη, που θα συμμετέχει ενεργά στο κοινωνικό γίγνεσθαι, συναποφασίζοντας και διαμορφώνοντας από κοινού την κοινωνία των πολιτών.

Η οποιαδήποτε πρόταση πρέπει να έχει σοβαρές προοπτικές να μετουσιωθεί σε πράξη, στάσεις, συμπεριφορές και πραγματικές κοινωνικές σχέσεις, καθώς "η πρόταση δεν μπορεί να συγκροτείται μόνο από το στοιχείο του λόγου, θα πρέπει να ταυτόχρονα να συνοδεύεται από την υλοποίησή του ή την προσπάθεια υλοποίησής του σε πραγματικές κοινωνικές σχέσεις, διαφορετικά γίνεται νεκρή ιδεολογία"²

Η εργασία είναι χωρισμένη σε δύο μέρη, το πρώτο από τα οποία αποτελείται από τρία κεφάλαια και το δεύτερο από δύο. Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια των σχολικών συνεταιρισμών, γίνεται η διάκρισή τους, αναφέρονται οι θεμελιώδεις αρχές στις οποίες στηρίζεται η λειτουργία τους και οι σκοποί που επιδιώκουν. Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στους πρωτοπόρους παιδαγωγούς και συνεταιριστές. Ακολουθεί το τρίτο κεφάλαιο και μία ιστορική ανασκόπηση που ξεκινά από την εποχή του μεσοπολέμου, συνεχίζει με την μεταπολεμική περίοδο, την περίοδο της μεταπολίτευσης και φτάνει μέχρι σήμερα, ενώ παράλληλα αναφέρονται τα χαρακτηριστικά των σχολικών συνεταιρισμών, ανά περίοδο. Επίσης, γίνεται λόγος για τους σχολικούς συνεταιρισμούς στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Στο δεύτερο μέρος και τέταρτο κεφάλαιο επιχειρείται η σύγχρονη θεωρητική και παιδαγωγική υποστήριξη του θεσμού, με αναλύσεις σχετικά με το τι είναι και πώς λειτουργεί το εκπαιδευτικό σύστημα και σύντομες αναφορές στην ομαδοκεντρική σχολική εργασία, στην Ευέλικτη Ζώνη και στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, και στο Ολοήμερο Σχολείο. Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται η λειτουργία και η δράση ορισμένων σύγχρονων σχολικών συνεταιρισμών. Η εργασία κλείνει με τα συμπεράσματα.

---

² Κυρ. Χαραλάμπους, Ο Συνεταιριστικός Τρόπος Παραγωγής και η μετάβαση στο σοσιαλισμό, Αθήνα, Οδυσσέας, 1991, σ.182

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΣΧΟΛΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ: ΕΝΝΟΙΑ–ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ–ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ–ΣΚΟΠΟΙ

1.1 ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει η Φωτεινή Τζωρτζάκη, οι σχολικοί συνεταιρισμοί είναι ελεύθερες ενώσεις μαθητών, που έχουν στόχο να οργανώσουν από κοινού μικρές επιχειρήσεις ή άλλες παραγωγικές εργασίες, με την καθοδήγηση και τη συμπαράσταση του/της δασκάλου/δασκάλας τους. Τα αγαθά που προκύπτουν από τις εργασίες του συνεταιρισμού χρησιμοποιούνται με πνεύμα κοινωνικό για την εξυπηρέτηση του συνόλου των μελών του σχολείου ή του τόπου που βρίσκεται το σχολείο και, αν υπάρχει οικονομική δυνατότητα, οι σχολικοί συνεταιρισμοί μπορούν να διαθέσουν ποσά για πλατύτερους κοινωνικούς ή εθνικούς σκοπούς, για έργα αλληλοβοήθειας και αλληλεγγύης, όπως σημειώνει η ίδια συγγραφέας.

"Οι σχολικοί συνεταιρισμοί αποβλέπουν κυρίως στην πνευματική, την κοινωνική και την ηθική διαπαιδαγώγηση των μελών. Για το λόγο αυτό τα ίδια τα παιδιά διοικούν το συνεταιρισμό και διαχειρίζονται τις εργασίες του"³. Επίσης οι σχολικοί συνεταιρισμοί δίνουν ιδιαίτερη προσοχή στη συστηματική και ωφέλιμη αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των μαθητών.

Κατά την ΠΑΣΕΓΕΣ ο σχολικός συνεταιρισμός "είναι για τους μαθητές η μάθηση της υπευθυνότητας, της Δημοκρατικότητας, της αυτοβοήθειας, της αλληλεγγύης" και ειδικότερα "είναι η τάξη που οργανώνεται μόνη της: εκλέγει τους υπευθύνους της, συζητεί στη γενική συνέλευση όλα τα ζητήματα που την ενδιαφέρουν, ψηφίζει ένα πρόγραμμα σχολικών δραστηριοτήτων, ελέγχει τις ενέργειες των υπευθύνων, εργάζεται ομαδικά"⁴.

---

³ Φωτ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί Συνεταιρισμοί, Αθήνα: ΠΑΣΕΓΕΣ, 1978, σ.7

⁴ Νικ. Καλύβας, Το χρονικό του σχολικού μας συνεταιρισμού, Πάτρα, 1980, σ. 13

1.2 ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Η διάκριση των σχολικών συνεταιρισμών έχει θεωρητική μόνο αξία, γιατί στη χώρα μας οι μόνοι συνεταιρισμοί που λειτουργούν με επίκεντρο το σχολείο είναι οι σχολικοί, με μέλη μαθητές.

Οι συνεταιρισμοί που έχουν κέντρο δράσης τους το σχολείο μπορούν, σύμφωνα με τον Α. Κλήμη⁵, να διακριθούν:

1. σε συνεταιρισμούς των οποίων τα μέλη είναι ενήλικες, (δάσκαλοι, γονείς κ.λπ.), και
2. σε συνεταιρισμούς των οποίων μέλη είναι οι μαθητές.
  1. α) Οι σχολικοί συνεταιρισμοί με μέλη τους γονείς ή τους κηδεμόνες ανήκουν στους καταναλωτικούς συνεταιρισμούς (με την ευρεία έννοια) και μπορούν να υπάρξουν σε χώρες όπου η εκπαίδευση δεν παρέχεται από το Κράτος ή δεν παρέχεται αποκλειστικά από το κράτος. Σκοπό έχουν να καταστήσουν δυνατή τη λειτουργία σχολείων. Φροντίζουν για την ίδρυση σχολείων, την πρόσληψη διδακτικού προσωπικού, την προμήθεια χρήσιμων σχολικών ειδών κ.λπ. με αντικειμενικό σκοπό να πετύχουν την καλλίτερη εκπαίδευση, με όρους καλύτερους από εκείνους αν δεν υπήρχε ο συνεταιρισμός.
  1. β) Οι σχολικοί συνεταιρισμοί με μέλη εκπαιδευτικούς ανήκουν στην κατηγορία των συνεταιρισμών εργασίας, δηλαδή στους συνεταιρισμούς εκείνους όπου συνενώνονται μεμονωμένοι παραγωγοί υπηρεσιών για να πετύχουν τα ωφέληματα που προκύπτουν από το συνεταιρισμό.
2. Οι σχολικοί συνεταιρισμοί με μέλη την μαθητική νεολαία αποτελούν τους κατεξοχήν σχολικούς συνεταιρισμούς. Σε αυτούς οι μαθητές άλλοτε είναι παραγωγοί και άλλοτε καταναλωτές. Σημαντική διαφορά τους από τους συνεταιρισμούς ενηλίκων είναι ότι μέλη

---

⁵ βλ. Αριστ. Κλήμη, *Κείμενα 1934-1994 για τους σχολικούς συνεταιρισμούς*, Αθήνα, 1994, άρθρο με τίτλο "σχολικοί και μαθητικοί συνεταιρισμοί", Αθήνα, 1994

των σχολικών συνεταιρισμών είναι οι μαθητές/τριες και ότι δρουν μέσα στο σχολείο, έχοντας έντονα εκπαιδευτικό χαρακτήρα.

1.3 ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΑΡΧΕΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Οι αρχές που διέπουν τη λειτουργία των σχολικών συνεταιρισμών, όπως τις αναφέρει ο Δημήτρης Καμπασακάλης⁶ είναι οι παρακάτω:

1. Η αρχή της ελευθερίας. Η λειτουργία των σχολικών συνεταιρισμών αφήνεται στην αυτενέργεια, την πρωτοβουλία και την ελευθερία των παιδιών.
2. Η αρχή της συνεργασίας. Τα μέλη του σχολικού συνεταιρισμού πρέπει να συνεργάζονται μεταξύ τους, για την επίτευξη των κοινών στόχων.
3. Η αρχή της αυτοβοήθειας. Τα παιδιά πρέπει στηρίζονται στις δικές τους δυνάμεις και με τις δικές τους ενέργειες να βοηθούν τον εαυτό τους.
4. Η αρχή της προσωπικής ένωσης. Ο σχολικός συνεταιρισμός αποτελεί ένωση προσώπων (όχι κεφαλαίων) και συνένωση δραστηριοτήτων για πληρέστερη απόδοση.
5. Η αρχή της αυτευθύνης. Επειδή τα παιδιά στηρίζονται στις δικές τους δυνάμεις έχουν και την ευθύνη για τη λειτουργία και τις επιδιώξεις του σχολικού συνεταιρισμού.
6. Η αρχή της αυτοδιοίκησης και της αυτοεποπτείας. Αποτελεί συνέπεια της αυτοβοήθειας και της αυτευθύνης, που οδηγούν στη λειτουργία του σχολικού συνεταιρισμού χωρίς εξωτερικούς περιορισμούς ή παρεμβάσεις.
7. Η αρχή της αλληλεγγύης. Επιδίωξη των σχολικών συνεταιρισμών αποτελεί η κοινωνική δράση των παιδιών και η εκδήλωση πνεύματος αλληλεγγύης.
8. Η αρχή της δικαιοσύνης. Όλα τα μέλη του συνεταιρισμού έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις.

---

⁶ Δημ Καμπασακάλης, Μαθητικός συνεταιρισμός, Θεσσαλονίκη, 1984, σ.σ. 19-20

9. Η αρχή της καθοδήγησης. Ο συνεταιρισμός πρέπει να κατευθύνει τα μέλη του στην υλοποίηση των στόχων του και στην εφαρμογή των αρχών και των διαδικασιών που προβλέπει.
10. Η αρχή της μη διανομής κερδών. Ο σχολικός συνεταιρισμός δεν αποβλέπει σε κέρδη και η διανομή κερδών θα καταργούσε το ουσιαστικό του νόημα και περιεχόμενο.

1.4 ΣΚΟΠΟΙ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Οι σχολικοί συνεταιρισμοί έχουν σκοπό:

1. Να κινητοποιήσουν τους/τις μαθητές/τριες σε δημιουργικά συνεργαζόμενα και υπεύθυνα άτομα που πετυχαίνουν αξιόλογα πράγματα με το πνεύμα της ομαδικής προσπάθειας.
2. Να μπορούν μαθητές/τριες, γονείς και τρίτοι να συνεργαστούν με αμοιβαία κατανόηση, μέσα στο πνεύμα της αλληλεγγύης, της αυτοβοήθειας μέσα από την αλληλοβοήθεια και με βάση όλες τις αρετές του συνεργατισμού, που προσφέρουν τελικά πολύτιμο παιδαγωγικό, ηθικό και υλικό έργο.
3. Να αποκτούν οι μαθητές/τριες κοινωνική και πολιτική αγωγή και να μυηθούν στον τρόπο της δημοκρατικής διακυβέρνησης.
4. Να κατευθύνονται οι μαθητές/τριες σε έργα κοινωνικής αλληλεγγύης και να επεκτείνουν τη δράση τους έξω από το στενό σχολικό περιβάλλον, στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο.
5. Να ασκούνται οι μαθητές /τριες στο να οργανώνουν με περίσκεψη τις εργασίες τους.
6. Να αποκτούν συναίσθηση της ευθύνης τους.
7. Να συνηθίζουν την τάξη, την υπομονή και την επιμονή που απαιτεί η ολοκλήρωση ενός σχεδιασμένου έργου.
8. Να δημιουργούν μια ευχάριστη σχολική ζωή.
9. Να διδάσκουν τα παιδιά να χρησιμοποιούν με περίσκεψη το χρήμα, ώστε να γίνεται παραγωγικό και να κατανέμουν με λογική τα έξοδά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΟΙ ΠΡΩΤΟΠΟΡΟΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΕΣ

2.1. Johan Amos Comenius (1592-1670)

Η λειτουργία του σχολικού συνεταιρισμού θέτει σε πρακτική εφαρμογή βασικές παιδαγωγικές αρχές. Κορυφαίοι παιδαγωγοί από την εποχή ήδη της Αναγέννησης, έχουν υποστηρίξει το θεωρητικό πλαίσιο που στήριξε αργότερα το σχολικό συνεταιρισμό. Ο Τσέχος Ιωάννης Αμός Κομένιος (Comenius 1592-1670) είχε τονίσει ότι το σχολείο της βασικής παιδείας πρέπει να καλλιεργεί σε όλα τα παιδιά – ανεξάρτητα από την κοινωνική θέση, την οικονομική κατάσταση, το φύλο ή το ενδεχόμενο μελλοντικό τους επάγγελμα – τις αρετές και τις ικανότητες που θα τα καταστήσουν ικανά να σκέφτονται μόνα τους και να μπορούν αργότερα να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες και τα προβλήματα της ζωής. Το σχολείο πρέπει να υπηρετεί όχι μόνο τα παιδιά των ευγενών και των αστών, αλλά και τα παιδιά των αγροτών και των εργατών. Ο ίδιος είχε υποστηρίξει ότι το σχολείο της βασικής παιδείας οφείλει να διασαφηνίζει, να συστηματοποιεί, να βαθαίνει και να πλουτίζει την πρώτη μορφωτική προσπάθεια που τα παιδιά αποκτούν από την εμπειρία και την προσχολική ζωή τους. Εξάλλου, κατά τον Comenius, η γνώση είναι στερεή και βαθιά όταν το παιδί την κατακτά με δική του παρατηρητικότητα, έρευνα και προσωπική προσπάθεια, ενώ η θεωρητική διδασκαλία και μάθηση πρέπει να συμπληρώνεται με την πρακτική άσκηση και εφαρμογή και με δημιουργική εργασία.

Η συνεισφορά του Comenius στην παιδαγωγική σκέψη είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς από το 17^ο αιώνα "ζητούσε από την παιδεία να δίνει την απαραίτητη ηθική μόρφωση που οδηγεί προς την αδελφική συνεννόηση, την ανθρώπινη αλληλεγγύη, την ειρηνική ζωή, προς την αναγέννηση του κόσμου"⁷. Ακόμη είχε προτείνει τη Δημιουργία

---

⁷ Φωτ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί συνεταιρισμοί.... ό.π., σ. 132

ενός Διδακτικού Κολεγίου που θα πλαισιωνόταν από σοφούς, οι οποίοι θα είχαν ως χρέος τους να κατευθύνουν τις επιστημονικές ανακαλύψεις για το καλό του ανθρώπινου γένους.

2.2 Johann – Heinrich Pestalozzi (1746-1827)

Πρόδρομος του σχολικού συνεταιρισμού θεωρείται ο Ελβετός παιδαγωγός Ιωάννης Ερρίκος Πεσταλότσι (1746-1827). Επηρεασμένος από τη φιλοσοφία του Ζαν Ζακ Ρουσσώ και συγκεκριμένα από το έργο "Emile", το μεγαλύτερο παιδαγωγικό έργο της εποχής, και από το σύνθημα "επιστροφή στη φύση", ιδρύει το 1774 στην έπαυλή του στο Άργκαου της Ελβετίας πρωτότυπο εκπαιδευτήριο για τη μόρφωση και τη διαπαιδαγώγηση των φτωχών αγροτόπαιδων. Ο Πεσταλότσι ξεκίνησε με τη βαθιά πεποίθηση ότι η ίδια η ζωή και η κοινωνία είναι παράγοντες αγωγής, ότι οι άνθρωποι πρέπει να καθοδηγούνται προς την αυτοβοήθεια και ότι η μόρφωση πρέπει να στηρίζεται στην εμπειρία από την πραγματικότητα της ζωής και να ανταποκρίνεται όχι μόνο στις πνευματικές αλλά και στις πρακτικές ανάγκες των παιδιών. Παιδαγωγικός στόχος του ήταν "να κεντρίσει το ενδιαφέρον των παιδιών για μάθηση μέσα από τη χειρωνακτική εργασία"⁸. Στο σχολείο αυτό παράλληλα προς τη θεωρητική διδασκαλία, όπου τα παιδιά διδάσκονταν ανάγνωση, γραφή, αριθμητική και μαθήματα σκέψης και ομιλίας, οι μαθητές έπαιρναν και πρακτική κατεύθυνση μέσω της εργασίας. Έτσι το καλοκαίρι απασχολούνταν με τον καθαρισμό των κτημάτων από τα αγριόχορτα και το χειμώνα με την παραγωγή υφαντών σε υφαντουργικό εργαστήριο. Τα οφέλη από την εργασία αυτή χρησιμοποιούνταν για την κάλυψη των αναγκών των μαθητών και εν μέρει του ιδρύματος, και απώτερη επιδίωξη του Πεσταλότσι ήταν οι νεαροί τρόφιμοι του σχολείου του να πετύχουν με την εργασία τους την πλήρη οικονομική αυτάρκεια. Έτσι ο Πεσταλότσι παράλληλα με την πνευματική ανάπτυξη και την

---

⁸ Στ. Μαριάδης, Συνεταιρισμοί ΙΣΤΟΡΙΑ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΑΠΟΣΤΟΛΗ-η τρίτη εναλλακτική λύση, Θεσσαλονίκη: Γιαχούδη-Γιαπούλη, 1997, σ. 130

ηθική καλλιέργεια των παιδιών, είχε θέσει ως αρχές αγωγής και την εργασία, τη συνεργασία και την αυτοβοήθεια, δηλαδή τις αρχές του σχολικού συνεταιρισμού.

Το σχολείο αυτό, αλλά και άλλα τρία παρόμοια σχολεία που ίδρυσε στη συνέχεια, έκλεισαν λόγω της έλλειψης οικονομικών μέσων και διαχειριστικής ικανότητας.

"Στο επίκεντρο της παιδαγωγικής του μεθόδου βρίσκεται η 'ενεργός' αυτοβοήθεια"⁹. Προσπαθούσε μέσα από τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών και των νέων να βρει το δρόμο που οδηγεί στη διαπαιδαγώγηση ολόκληρου του λαού. Την άποψη αυτή την υποστηρίζει στο διήγημα "Λιενχαρντ και Γερτρούδη" (1781), στο οποίο επιχειρεί επίσης να "ευαισθητοποιήσει την εξουσία για μια καλύτερη μόρφωση του λαού"¹⁰. Πίστευε ότι "ο άνθρωπος οφείλει να οδηγηθεί προς την Αυτοβοήθεια μέσω της συνεργασίας"¹¹ και υιοθετώντας την κοινωνική αντίληψη του Αριστοτέλη πίστευε ότι ο άνθρωπος είναι κοινωνικό ον, ανήκει στο κοινωνικό σύνολο και πρέπει να επιδιώκει την κοινωνική συμμετοχή και δραστηριοποίηση.

Το παράδειγμα του Πεσταλότσι επηρέασε βαθύτατα τους κοινωνιολόγους της εποχής και ανάμεσά τους τους θεμελιωτές του Συνεργατισμού, όπως ο R. OWEN και ο W. KING.

2.3 Robert Owen (1771-1858)

Ο Robert Owen (1771-1858) αποτέλεσε μία έντονη και χαρισματική προσωπικότητα της αγγλικής κοινωνίας. Θεωρήθηκε από πολλούς ως ουτοπιστής. Έδινε έμφαση στο κοινωνικό αίσθημα του ανθρώπου και υποστήριζε ότι "η αληθινή καλώς εννοούμενη ευτυχία του καθενός μπορεί να επιτευχθεί μόνο με τη συνειδητή προσφορά υπηρεσιών προς το σύνολο".¹²

---

⁹ Στ. Μαριάδης, Συνεταιρισμοί –ΙΣΤΟΡΙΑ....., ό.π., σ. 133

¹⁰ στο ίδιο, σ. 132

¹¹ στο ίδιο, σ. 134

¹² στο ίδιο, σ. 41

Μέσα από ρηξικέλευθες επιχειρηματικές αποφάσεις, οι οποίες στέφονται από επιτυχία, έγινε το 1800 εργοστασιάρχης στη New Lanark, όπου του δόθηκε η ευκαιρία να εφαρμόσει στην πράξη την κοινωνική του θεωρία, μέσω της δωρεάν διδασκαλίας και της διαπαιδαγώγησης των παιδιών των εργατών του εργοστασίου του, της μείωσης των ωρών εργασίας των παιδιών αυτών και της απαγόρευσης της εργασίας παιδιών κάτω των δέκα ετών. Ο στόχος του ήταν παρόμοιος με εκείνον του προσωπικού του φίλου Pestalozzi, δηλαδή η βελτίωση των συνθηκών ζωής όλων και ιδιαίτερα των παιδιών.

2.4 William King (1786-1856)

Ο William King (1786-1856) επηρεασμένος και αυτός από τον Πεσταλότσι ίδρυσε μαζί με άλλους μία σχολή για φτωχά αγόρια και κορίτσια, στα οποία δίνονταν "κοινά μαθήματα και σωστή διαπαιδαγώγηση"¹³. Το 1825 ίδρυσε στο Brighton δεύτερη σχολή για την επιμόρφωση των εργατών, στην οποία δίδασκε και ο ίδιος μαθηματικά και φιλοσοφία. Πίστευε¹⁴ ότι "ο συνεταιρισμός οφείλει να εργαστεί για την ηθική αναγέννηση του ανθρώπου" και τόνιζε ότι "το σχολείο εργάζεται με στόχο να καλλιεργήσει το πνεύμα των παιδιών, ενώ ο συνεταιρισμός την ψυχή και το χαρακτήρα τους". Για την ολόπλευρη λοιπόν ανάπτυξη της προσωπικότητας των ανθρώπων πρότεινε "ο Συνεργατισμός να διδάσκεται στα σχολεία, ώστε οι άνθρωποι να ολοκληρώνονται τόσο πνευματικά, όσο και ηθικά" και αυτό γίνεται γιατί "όταν ένας μαθητής μπαίνει σ' ένα συνεταιρισμό, δέχεται μια καινούργια σχέση με τους συνεταιρισμένους συμμαθητές του και η καινούργια αυτή σχέση γίνεται αμέσως η πηγή της ηθικότητάς του"¹⁵.

---

¹³ στο ίδιο, σ. 56

¹⁴ στο ίδιο, σ. 61

¹⁵ Δημ. Καμπασακάλης, Μαθητικός συνεταιρισμός....., ό.π., σ. 78

2.5 Η συμβολή των Όουεν και Κινγκ στο ρίζωμα του πρώτου συνεταιριστικού θεσμού

Αξίζει να σημειωθεί εδώ ότι καρπός του σπόρου που έσπειραν με τις ιδέες τους οι προαναφερθέντες Άγγλοι θεωρητικοί του συνεργατισμού, R. Owen και W. King, υπήρξε και ο πρώτος συνεταιρισμός που ιδρύθηκε το 1844 στο Rochdale. Δέκα χρόνια μετά την ίδρυση του συνεταιρισμού του Rochdale (1854) οι πρωτοπόροι ιδρυτές του πρώτου στον κόσμο συνεταιρισμού συμπλήρωσαν το καταστατικό του συνεταιρισμού τους με μία ουσιαστική διάταξη, που προέβλεπε τη θεσμοθέτηση ενός κεφαλαίου, το οποίο θα σχηματιζόταν από το 2,5% των καθαρών ετησίων κερδών. Το χρηματικό αυτό ποσό προοριζόταν "για τη μόρφωση και για άλλους πολιτιστικούς στόχους των μελών"¹⁶, για την ίδρυση σχολείων και αναγνωστηρίων και την έκδοση εντύπων και αποτέλεσε την απαρχή για τη δημιουργία της Αρχής της Παιδείας, που εξακολουθεί μέχρι σήμερα να παραμένει βασική συνεταιριστική αρχή.

2.6 John Dewey (1859-1952)

Ισχυρά επιχειρήματα για τη σπουδαιότητα του θεσμού του σχολικού συνεταιρισμού βρίσκουμε και στη θεωρία του Αμερικανού φιλοσόφου, ψυχολόγου και εκπαιδευτικού John Dewey (1859-1952), ο οποίος υπήρξε πρωτοπόρος και θεμελιωτής της Φιλοσοφικής Σχολής του Προγραμματισμού και της Σχολής της Λειτουργικής Ψυχολογίας. Στην παιδαγωγική πράξη η ουσιαστική συμβολή του εκδηλώθηκε με την ίδρυση στο Σικάγο (1896) ενός πρωτοποριακού πειραματικού σχολείου (που αργότερα προσαρτήθηκε ως "πρότυπο" στο Πανεπιστήμιο). Επιδίωξή του ήταν να καταστήσει το σχολείο "αυθεντική μορφή της ενεργούς κοινοτικής ζωής"¹⁷, θεωρώντας ότι χρέος του σχολείου είναι να προσφέρει στο παιδί τη δυνατότητα να λάβει μέρος σε συμμετοχικές και διερευνητικές

---

¹⁶ Στ.Μαριάδης Συνεταιρισμοί –ΙΣΤΟΡΙΑ....., ό.π., σ. 67

¹⁷ John Dewey, Το σχολείο και η κοινωνία – Ο δρόμος και ο αγώνας για τη μεταμόρφωση των παιδαγωγικών ιδεών (μτφρ. Μόσχα Μιχαλοπούλου).Αθήνα: Γλάρος, 1982, σ.17

διαδικασίες, μέσα στα πλαίσια μιας δημοκρατικά οργανωμένης τάξης. Ήθελε το σχολείο ενταγμένο φυσιολογικά στο κοινωνικό σύνολο και για το σκοπό αυτό θεωρούσε απαραίτητο στοιχείο την κοινή δημιουργική δραστηριότητα καθώς και τη δημιουργία των προϋποθέσεων για την ανάπτυξη του κοινωνικού πνεύματος και της αλληλοβοήθειας, η οποία πρέπει να αποτελεί την πιο φυσική μορφή συνεργασίας και συλλογικότητας. Πραγματικά, στο πειραματικό σχολείο που ίδρυσε έβαλε σε πρακτική εφαρμογή όλα τα παραπάνω καθώς και τη θεωρία που διατύπωσε ο Φραϊμπελ, ο οποίος υποστήριζε ότι "το βασικό έργο του σχολείου είναι να διδάξει στα παιδιά τη συνεργατικότητα και την αλληλοβοήθεια"¹⁸ και επιδίωξε να οδηγήσει τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν την αλληλεξάρτηση τους.

Ο Dewey υποστήριζε ότι το σχολείο έχει χρέος να διατηρεί και να αυξάνει τη φυσική ζωτικότητα και προσαρμοστικότητα των παιδιών και να κάνει τη μάθηση αδιάκοπη κατάκτηση ζωής, αδιάκοπη συμπλήρωση και ανανέωση της παιδικής εμπειρίας, τόσο με τη σκέψη όσο και με την πράξη. Ακόμη, να κρατά ζωντανά τα ενδιαφέροντα των παιδιών, να κεντρίζει αδιάκοπα την προσπάθειά τους και να τα ωθεί σε νέα έρευνα, γνώση και πείρα. Στο σχολείο του Dewey τα παιδιά καλλιεργούσαν κάθε φυσική τους ικανότητα, κάθε πνευματική και ηθική καταβολή τους, όλες τις εσωτερικές διαθέσεις τους, καθώς αναγκάζονταν και κατευθύνονταν να λύνουν μόνο τους τα προβλήματα που τους δημιουργούσαν οι επαφές με το φυσικό και τον κοινωνικό κόσμο που τα περιέβαλε, ώστε να αποκτήσουν πνευματική και ηθική αυτοτέλεια, και επομένως την ικανότητα να παίρνουν πάντα ζωντανή, δημιουργική θέση στη ζωή και από πρακτική και από ηθική άποψη, καθώς και να παρακολουθούν τις ανάγκες και την εξέλιξη της κοινωνίας και να εργάζονται για το καλό της.

---

¹⁸ στο ίδιο, σ. 122

Θεμελιωτής της διδαχής της χειρωνακτικής εργασίας σαν μέσο το οποίο θα προσδώσει στο σχολείο την αυθεντική μορφή της ενεργούς κοινοτικής ζωής, υποστήριξε ότι "η βασική αιτία που το σχολείο δεν μπορεί να ενταχθεί φυσιολογικά στο κοινωνικό σύνολο, είναι ότι του λείπει το στοιχείο της κοινής δημιουργικής δραστηριότητας"¹⁹ και ότι "επιχειρεί να προετοιμάσει τα αυριανά μέλη της κοινωνίας μέσα σ' ένα περιβάλλον, όπου λείπουν φανερά οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του κοινωνικού πνεύματος". Είναι, επομένως, απαραίτητο να μετατραπούν όλα τα σχολεία "σε κύτταρα εμβρυακής κοινοτικής ζωής, ενεργοποιημένης με ενασχολήσεις που θα αντανακλούν τη ζωή της ευρύτερης κοινωνίας"²⁰, ώστε να μπορούν να συμβιώνουν μέσα στην τάξη του σχολείου η φύση και η κοινωνία και να μπορεί το παιδί να εφαρμόζει στην καθημερινή του ζωή όσα μαθαίνει στο σχολείο. Συνδέοντας το σχολείο με τη ζωή, θα συνδεθούν μεταξύ τους και όλα τα μαθήματα, και "το σχολείο δεν θα είναι πια μια σύνθεση από σκόρπια στοιχεία, αλλά γίνεται ένα καλά δεμένο οργανικό σύνολο"²¹, υποστήριξε ο Dewey και έγινε ο πρώτος θεωρητικός της σύγχρονης παιδαγωγικής αντίληψης για τη διαθεματικότητα της εκπαίδευσης, για την οποία θα γίνει λόγος παρακάτω.

---

¹⁹ στο ίδιο, σ. 18

²⁰ στο ίδιο, σ. 30

²¹ στο ίδιο, σ. 78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

3.1 ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ (1918-1940)

3.1.1 Ιστορικά στοιχεία

Οι πρώτες προσπάθειες εφαρμογής της λειτουργίας των σχολικών συνεταιρισμών στη χώρα μας εντοπίζονται στο διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ των δύο Παγκοσμίων Πολέμων (1918 – 1940). Κατά την περίοδο αυτή "μερικοί εκπαιδευτικοί, κυρίως δημοδιδάσκαλοι αγροτικών περιοχών, επιθυμώντας να προετοιμάσουν τα παιδιά για την κοινωνική ζωή και την εργασία και έχοντας την πεποίθηση ότι η επίδραση των συνεταιρισμών των ενηλίκων είναι ευεργετική στην προκοπή τους, προέβησαν στην ίδρυση σχολικών συνεταιρισμών με απλούστατη μορφή"²². Πρωταρχικός σκοπός της λειτουργίας τους ήταν να βοηθήσουν τα φτωχά αγροτόπαιδα να προμηθεύονται τα σχολικά τους είδη – βιβλία, τετράδια, υλικό χειροτεχνίας – και τα φάρμακα, ιδίως κινόνο, αφενός σε χαμηλές τιμές και αφετέρου σε καλή ποιότητα. Οι πρωτεργάτες αυτοί δάσκαλοι σύντομα συνειδητοποίησαν ότι ο σχολικός συνεταιρισμός αποτελεί πολύτιμο μέσο αγωγής, που ωθεί τα παιδιά στην εργασία, και καλλιεργεί την ικανότητα για συνεργασία παρακινώντας τα στην αυτοβοήθεια, ενώ παράλληλα τους προσφέρει κάποια βασική προπαιδεία, που θα τα προετοιμάσει για την ενεργή και ενημερωμένη συμμετοχή τους στο συνεταιρισμό του χωριού τους αργότερα.

---

²² Θ. Τζωρτζάκης – Φ. Τζωρτζάκη, Συνεταιρισμοί και Σχολικοί Συνεταιρισμοί, Αθήνα: Ανάπτυπο από την "Οικονομική και Λογιστική Εγκυκλοπαίδεια", 1961, σ.75

Αξίζει να αναφερθούν τα σχολεία στα οποία λειτούργησαν οι πρώτοι σχολικοί συνεταιρισμοί, το έτος ίδρυσής τους, καθώς και τα ονόματα των δασκάλων που πρωτοστάτησαν, σύμφωνα με τα στοιχεία που υπάρχουν στο "Συνεταιριστή" (1938, σ.18)²³ :

1. Δημοτικό Σχολείο Γοργόμυλου Πρέβεζας – Δάσκαλος Ευάγγελος Παπαϊωάννου – Έτος ίδρυσης 1924. Λειτούργησε μέχρι το 1927, όταν απομακρύνθηκε από το σχολείο ο ιδρυτής του συνεταιρισμού δάσκαλος. Αφετηρία για την ίδρυση του συνεταιρισμού ήταν η πρόθεση του δασκάλου να δώσει νέα ζωή στο σχολείο του και να δημιουργήσει σε αυτό κοινωνική ζωή, όπου τα παιδιά θα μπορούσαν να μνηθούν στη ζωή με την πράξη μέσα στη δική τους σχολική κοινωνία. Ιδρύθηκε μαθητικό ταμειυτήριο, μαθητικός προμηθευτικός συνεταιρισμός, μαθητικό συνεταιριστικό πρατήριο, μαθητικό κουρείο, μαθητική βιβλιοθήκη και σχολικός κήπος.

2. Δημοτικό Σχολείο Πολύμυλου Κοζάνης – Δάσκαλος Ι. Τριανταφυλλίδης – Έτος ίδρυσης 1925. Λειτουργούσε τουλάχιστον έως και το 1937 και ξεκίνησε από την θέληση του δασκάλου να στρέψει τους μαθητές του σε τρόπους διαπαιδαγώγησης με ομαδική συνεργασία, πνευματική και χειρωνακτική. Στην αρχή δημιουργήθηκε σχολικός κήπος και ακολούθησε η ίδρυση μαθητικού πρατηρίου γραφικής ύλης. Έγινε εμβολιασμός σπυροφόρων δέντρων και περίφραξη του σχολικού κήπου.

3. Δημοτικό Σχολείο Καστανιάς Βέροιας – Δάσκαλος Ευστράτιος Αθανασιάδης - Έτος ίδρυσης 1926. Ιδρύθηκε σχολικό πρατήριο και σχολικό ταμειυτήριο, και υπήρξε συνεργασία και με άλλα σχολεία.

4. Αναγνωστοπούλειο Γεωργικό σχολείο Κόνιτσας Ηπείρου – Έτος ίδρυσης 1929. Σκοπός του μαθητικού συνεταιρισμού ήταν να δώσει άμεσα οφέλη στα μέλη του και να τα εκπαιδεύσει πρακτικά στη λειτουργία του συνεταιρισμού, ώστε να γίνουν

---

²³ βλ. Αριστ. Κλήμη, Κείμενα 1934-1994 για τους Σχολικούς Συνεταιρισμούς, ομιλία με τίτλο "σχολικοί μαθητικοί συνεταιρισμοί", Αθήνα, 1994

συνεταιριστικά στελέχη μετά την αποφοίτησή τους, λαμβάνοντας μέρος στην οργάνωση και τη διοίκηση των γεωργικών συνεταιρισμών του χωριού τους, καθώς και στην κοινοτική αυτοδιοίκηση. Μέλη του ήταν υποχρεωτικά όλοι οι μαθητές του σχολείου. Ο συνεταιρισμός διαχειριζόταν εμπορεύματα, είχε λογιστικά βιβλία, ταμείο, αποθήκη, έδινε πιστώσεις, δεχόταν καταθέσεις, διέθετε τα προϊόντα των συνεταίρων και είχε μαθητικό δικαστήριο. Μέσω της συνεργασίας, οι μαθητές αποκτούσαν έμπρακτα γνώσεις γεωργικής οικονομίας, μάθαιναν να κρατούν λογαριασμούς κ.τ.λ., αποκτούσαν αμοιβαία πίστη και τις αρετές της συνεργασίας, της αλληλοβοήθειας και της αλληλεγγύης.

Ο συνεταιρισμός αυτός λειτούργησε ως τον Οκτώβριο του 1940, όταν το σχολείο αναγκάστηκε να σταματήσει τη λειτουργία του εξαιτίας του πολέμου. Από τη σχολική χρονιά 1953-1954 το σχολείο άρχισε να λειτουργεί πάλι και την περίοδο 1955-56 σύστησε εκ νέου το μαθητικό του συνεταιρισμό.

5. Δημοτικό Σχολείο Κάτω Κλεινών Φλώρινας – Δάσκαλος Ιωάννης Καλαϊτζίδης - Έτος ίδρυσης αρκετά χρόνια πριν από το 1931. Το 1932 σταματά η λειτουργία του με την αποχώρηση του δασκάλου. Μετά από μία τριετία ο δάσκαλος επανέρχεται και γίνεται προσπάθεια ανασύστασής του.

6. Δημοτικό Σχολείο Νέας Σάντας Θεσσαλονίκης – Δάσκαλος Π. Χαραλαμπίδης - Έτος ίδρυσης 1931.

7. Δημοτικό Σχολείο Λαιμού Φλώρινας - Δάσκαλος Λάζαρος Βαφειάδης - Έτος ίδρυσης 1935. Είχε πλούσια δραστηριότητα – προμήθεια φθηνών ή και δωρεάν φαρμάκων, φροντίδα για την υγεία των παιδιών, οργάνωση μαθητικών συσσιτίων, σχολικού κήπου, πρατηρίου σχολικών ειδών, δέντροφυτεύσεων, κυκλοφορία σχολικού περιοδικού, συγκέντρωση λαογραφικού και ιστορικού υλικού, συνεργασία με τους τοπικούς παράγοντες και φορείς όπως η Εκκλησία, η Κοινότητα, η Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών, ο γιατρός του χωριού, ο νομάρχης, οι γονείς κ.λπ. Παράλληλα επιδιωκόταν ο εμπλουτισμός των γνώσεων των μαθητών και η κοινωνική αγωγή. Ιδιαίτερα

σημαντικό είναι ότι πριν από τη σύσταση του σχολικού συνεταιρισμού, ο δάσκαλος φρόντισε να μυήσει τα παιδιά στη συνεταιριστική ιδέα, ώστε να κατανοήσουν τη σημασία και την αξία της, μέχρι να παρουσιαστεί η κατάλληλη ευκαιρία για να γίνει η ιδέα πράξη. Γενικά ο συνεταιρισμός του Δημοτικού Σχολείου στο Λαιμό Φλώρινας "δεν περιορίστηκε στο αντίκρισμα των υλικών αναγκών των μελών του, αλλά υψώθηκε σε σύστημα αγωγής άξιο για κάθε έπαινο"²⁴.

8. Ε΄ Δημοτικό Σχολείο Χαλκίδας – Δάσκαλος Γεώργιος Ανάσης - Έτος ίδρυσης 1935.

9. Δημοτικό Σχολείο Μελισσίου Κορινθίας – Δάσκαλος Γ. Παπαγεωργίου. Είχε αξιόλογη γεωργική δράση και βοήθησε ποικιλότροπα το σχολείο (βελτίωση του κτιρίου, πλουτισμός εποπτικών μέσων διδασκαλίας κ.λπ.). "Η γεωργική απασχόληση αποσκοπούσε να καλλιεργήσει στα παιδιά συνειδητή αγάπη στη φύση και στην αγροτική ζωή, να τα συνδέσει στενότερα με το χωριό τους. Πλάι στις γεωργικές, εξαιρετική θέση είχαν και οι ποικίλες χειροτεχνικές εργασίες. Ο τρόπος της λειτουργίας του συνεταιρισμού ασκούσε τα παιδιά στην αυτοδιοίκηση, τα μούσε στο συνεταιριστικό πνεύμα, τους έδινε οικονομική μόρφωση, ιδιαίτερα γεωργοοικονομική, τα συνήθιζε να κρατούν διαχειριστικά βιβλία και γενικά τα βοηθούσε να αποκτήσουν σωστή οικονομική σκέψη"²⁵. Στο παράρτημα της εργασίας παρατίθεται ένα σύντομο γράμμα του Ελευθερίου Βενιζέλου, για τη δράση αυτού του συνεταιρισμού, λόγω της σπουδαιότητας του προσώπου που το συνέταξε.

10. Δημοτικό Σχολείο Αγίου Αθανασίου Κισάμου Κρήτης – Δάσκαλος Δ. Γεωργιάς. Η συμμετοχή των μελών στη διοίκηση και τη διαχείριση του συνεταιρισμού ήταν αξιόλογη. "Αποτελεί υπόδειγμα όχι μόνο για την έμπρακτη μύηση των παιδιών στις κοινωνικές αρετές γενικά, και ιδιαίτερα στην αξία του Συνεταιρισμού, αλλά για την

---

²⁴ Φ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί Συνεταιρισμοί..., ό.π., σ. 55

²⁵ στο ίδιο, σ. 55

αποτελεσματική άσκηση των μελών στις λογιστικές μεθόδους, τις εμπορικές συναλλαγές, καθώς και για την υποβοήθηση να κατανοήσουν ορισμένες έννοιες αναγκαίες για την πολιτική τους αγωγή, όπως: ευθύνη σε μια διοικητική υπηρεσία, πειθαρχία στα πρόσωπα που έχουν μεγαλύτερη δικαιοδοσία και ευθύνη, ευσυνειδησία στην άσκηση ενός λειτουργήματος, διάκριση ανάμεσα σε φυσικό και νομικό πρόσωπο κ.τ.λ."²⁶. Ακόμη συνδέθηκε η εργασία του σχολείου με τη ζωή και την εξυπηρέτηση του χωριού.

3.1.2 Χαρακτηριστικά σχολικών συνεταιρισμών της περιόδου του μεσοπολέμου

Οι ελληνικοί αυτοί σχολικοί συνεταιρισμοί ήταν λίγοι και σποραδικοί. Λειτουργήσαν χάρη στην προσπάθεια των δασκάλων, οι οποίοι "είχαν δώσει στους απλούς αυτούς συνεταιρισμούς πλατύτερο και υψηλότερο περιεχόμενο: Τα παιδιά ενωμένα προσπαθούσαν και για την προκοπή του σχολείου τους και για το καλό του τόπου τους"²⁷. Οι δάσκαλοι αυτοί επιδίωκαν "να καλλιεργήσουν στην ψυχή των παιδιών, με τη βοήθεια της λειτουργίας του Συνεταιρισμού, την ικανότητα για συνεργασία, τη διάθεση για αλληλεγγύη, την προσπάθεια για αυτοβοήθεια. Επίσης να τους προσφέρουν κάποια βασική προπαιδεία, που θα τα ετοίμαζε για την ενεργό και ενημερωμένη συμμετοχή τους στο Συνεταιρισμό των ενηλίκων αργότερα"²⁸. Είναι χαρακτηριστικό ότι η απομάκρυνση των ιδρυτών δασκάλων από τα σχολεία συνοδεύταν από τη διάλυση του σχολικού συνεταιρισμού. Χωρίς καμία βοήθεια και με υπέρμετρες προσδοκίες και απαιτήσεις σε ορισμένες περιπτώσεις από τους γονείς των μαθητών, πολλές φορές οι δάσκαλοι κουράζονταν και ένιωθαν τις δυνάμεις και τη θέλησή τους να τους εγκαταλείπουν, παρά τη σταθερή πεποίθησή τους για τη σπουδαιότητα του θεσμού. Τελικά, όλοι αυτοί οι μαθητικοί συνεταιρισμοί,

---

²⁶ στο ίδιο, σ. 55

²⁷ Νικ. Καλύβας, Το χρονικό ..., ό.π., σ. 44

²⁸ στο ίδιο, σ. 44

καθώς ήταν λιγοστοί, απομονωμένοι, χωρίς καμία βοήθεια ή οποιονδήποτε συντονισμό, διαλύθηκαν κατά την πολεμική περίοδο, πριν προφτάσουν να δημιουργήσουν παράδοση.

3.2 ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

3.2.1 Ιστορικά στοιχεία

Στο τέλος της δεκαετίας του '50 και στη δεκαετία του '60, εποχή που στα "δυτικά εκπαιδευτικά συστήματα κυριαρχεί το εκσυγχρονιστικό μοντέλο, που στηρίζεται στη θεωρία του τεχνοκρατικού λειτουργισμού, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ – ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ – ΑΝΑΠΤΥΞΗ – ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ –²⁹ στη χώρα μας το γενικότερο κλίμα που επικρατεί στην Εκπαίδευση δεν ευνοεί την ανάπτυξη των σχολικών συνεταιρισμών.

Το διάστημα αυτό στην Ελλάδα, η Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης της Πανελληνίας Συνομοσπονδίας Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ) αναλαμβάνει τη μόνη σοβαρή προσπάθεια για την ίδρυση των σχολικών συνεταιρισμών.

Πράγματι, το 1954 η Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης της ΠΑΣΕΓΕΣ ανέλαβε την πρωτοβουλία να εργαστεί για να εισαχθεί στη χώρα μας το σύστημα του σχολικού συνεταιρισμού. Βασικό κίνητρο της Υπηρεσίας ήταν η πρόθεση να βοηθήσει τα παιδιά και κυρίως τα αγροτόπαιδα να μνηθούν μεθοδικά, από τα παιδικά τους χρόνια, στο πνεύμα και τις μεθόδους του Συνεταιρισμού και να δημιουργήσει συνειδητοποιημένα, άξια και ικανά στελέχη για να εργαστούν στις συνεταιριστικές οργανώσεις των ενηλίκων. Παράλληλα, είχε την πεποίθηση ότι ο Σχολικός Συνεταιρισμός αποτελεί άριστο μέσο ηθικής αγωγής καθώς υιοθετεί και εφαρμόζει τις αρχές της εργασίας, της συνεργασίας, της αλληλεγγύης και της αυτοβοήθειας.

---

²⁹ Σήφης Μπουζάκης, Σύγχρονα Παιδαγωγικά ..., ό.π., σ. 24

Πολύ σύντομα το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας με ειδική εγκύκλιο (αριθ. 72778/25-6-55) προς τις Επιθεωρήσεις Στοιχειώδους Εκπαιδευσεως συνέστησε τη δοκιμαστική εφαρμογή του συστήματος του σχολικού συνεταιρισμού στα δημοτικά σχολεία. Επίσης, το Υπουργείο Γεωργίας με εγκύκλιό του (αριθμ. 47060/23-3-55) συνέστησε τη συνδρομή των γεωπόνων Γεωργικών Εφαρμογών προς τα σχολεία, στα οποία λειτουργούν σχολικοί συνεταιρισμοί. Το Υπουργείο Παιδείας στάθηκε στο πλευρό της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης, υιοθετώντας την εκπαιδευτική φιλοσοφία των μελών της τότε Επιτροπής Παιδείας. Θετική υπήρξε η στάση της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδας (Δ.Ο.Ε.), και ενισχυτική η συμβολή του Υπουργείου Συντονισμού. Εξάλλου και οι συνεταιριστικές οργανώσεις των ενηλίκων βλέπουν με ιδιαίτερο ενδιαφέρον και ενισχύουν τις προσπάθειες των σχολικών συνεταιρισμών. Στον Πίνακα 1 παρουσιάζεται η αριθμητική και οικονομική εξέλιξη των σχολικών συνεταιρισμών για τα σχολικά έτη από το 1954 μέχρι 1960. Αν και τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα από τη λειτουργία ενός σχολικού συνεταιρισμού δεν είναι αριθμητικά ή οικονομικά, οι αριθμοί είναι ενδεικτικοί της προόδου τους.

Η προσπάθεια αυτή απέδωσε, καθώς το "σχολικό έτος 1961/62 οι μαθητικοί συνεταιρισμοί έφτασαν τους 960 με 40.162 μέλη"³⁰. Ενεργή ήταν επίσης η σύμπραξη της Αγροτικής Τράπεζας Ελλάδος, ιδιαίτερα μετά το 1962, όταν έδειξε ενδιαφέρον για την ανάπτυξη και την οικονομική στήριξη των σχολικών συνεταιρισμών, καθιερώνοντας τη βράβευση κάθε χρόνο 25-30 συνεταιρισμών, που παρουσίαζαν "αξιόλογη δράση και λειτουργία, τουλάχιστον επί δύο χρόνια μετά την ίδρυσή τους"³¹.

---

³⁰ Σήφης Μπουζάκης, Σύγχρονα Παιδαγωγικά ..., ό.π., σ. 24

³¹ Νικ. Καλύβας, Το χρονικό ..., ό.π., σ.46

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Η κίνηση των σχολικών συνεταιρισμών κατά τα σχολικά έτη 1954-55, 1955-56, 1956-57, 1957-58, 1958-59 και 1959-1960

Έτη	Αριθμός Σχολικών Συνετ/σμών	Αριθμός μελών	Έσοδα από εισφορές και ενισχύσεις (δραχμές)	Έσοδα από παραγωγικές και άλλες εργασίες μελών (δρχ.)	Σύνολο	Έξοδα για προαγωγή των εργασιών των Συν/σμών	Έξοδα για την εξυπηρέτηση των μελών (δραχμές)	Έξοδα για το σχολείο και την κοινωνική δράση (δρχ.)	ΣΥΝΟΛΟ
1954-55	15	265			12.098				
1955-56	184	8.712	86.243	142.172	228.415	80.164	27.731	81.369	189.264
1956-57	284	15.113	130.051	409.510	539.562	274.788	43.354	139.449	457.590
1957-58	404	22.689	235.517	504.652	740.170	333.694	95.303	188.516	617.512
1958-59	632	29.107 α	338.460 β	690.347	1.028.807	485.850	124.455	266.636	876.941 γ
1959-60	828	39.947	551.450 δ	974.120	1.525.570	741.877	170.797	359.261	1.271.935

Πηγή: Θ. Τζωρτζάκης – Φ. Τζωρτζάκη, Συνεταιρισμοί και Σχολικοί Συνεταιρισμοί, 1961, σ.78

α: Αριθμό μελών έχουν αναφέρει 583 Σχολικοί συνεταιρισμοί.

β: Στα έσοδα από τις εισφορές κ.λπ. περιέχεται και το υπόλοιπο από την παρελθούσα χρήση, 83.913 δρχ.

γ: Απολογισμό για την οικονομική κίνηση έχουν στείλει 578 Σχολικοί συνεταιρισμοί.

δ: Στα έσοδα από τις εισφορές κ.λπ. περιέχεται και το υπόλοιπο από την παρελθούσα χρήση, 150.509 δρχ.

Τον Ιούνιο του 1965 το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας είχε στείλει προς τις Επιθεωρήσεις Εκπαίδευσης και τις Διευθύνσεις των Παιδαγωγικών Ακαδημιών την με αριθμ. 83426/23-6-1965 εγκύκλιο, με την οποία ζητούσε στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των σχολικών συνεταιρισμών που είχαν λειτουργήσει το σχολικό έτος 1964-1965 καθώς και τον αριθμό εκείνων με λειτουργία πέραν της τριετίας. Σύμφωνα με τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν κατά το σχολικό έτος 1964-65 είχαν λειτουργήσει σχολικοί συνεταιρισμοί σε 1291 δημοτικά σχολεία, από τους οποίους η λειτουργία 952 περνούσε την τριετία. Κάποιοι από αυτούς μάλιστα λειτουργούσαν αδιάκοπα 8, 9 ή και 10 χρόνια.

Η ΑΤΕ εξάλλου, κρατώντας επαφή με το ΥΠΕΠΘ και την ΠΑΣΕΓΕΣ, συγκέντρωσε στοιχεία για την κίνηση των σχολικών συνεταιρισμών για τα έτη 1967-1974, τα οποία παρουσιάζονται στον πίνακα που ακολουθεί:

Σχολικό έτος	Αριθμός σχολικών συνεταιρισμών	Αριθμός μελών
1967-1968	912	47.527
1971-1972	784	40.086
1972-1973	749	41.694
1973-1974	717	39.420

ΠΙΝ.2

Πηγή: Φ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί Συνεταιρισμοί, Αθήνα: ΠΑΣΕΓΕΣ, 1978, σ.62

Στα χρόνια που ακολουθούν η ανάπτυξη των σχολικών συνεταιρισμών είναι μέτρια. Σύμφωνα με τις ετήσιες στατιστικές, στο τέλος της δεκαετίας του '70 υπάρχουν στη χώρα μας "650 περίπου σχολικοί συνεταιρισμοί. Έχουν 22.500 μέλη – μαθητές. Τα έσοδά τους ανέρχονται σε 5,5 εκατομμύρια δραχμές, τα έξοδά τους 3,1 εκατομμύρια και το πλεόνασμά τους σε 2,5 εκατομμύρια περίπου"³².

³² στο ίδιο, σ. 45

3.2.2 Χαρακτηριστικά των σχολικών συνεταιρισμών της μεταπολεμικής περιόδου

Τα κύρια γνωρίσματα των ελληνικών σχολικών συνεταιρισμών της περιόδου αυτής, σύμφωνα πάντα με τη Φωτεινή Τζωρτζάκη³³, είναι: 1. Ιδρύθηκαν κατά κανόνα σε αγροτικά δημοτικά σχολεία, με μικρό αριθμό παιδιών, σε μικρά χωριά. 2. Το μεγαλύτερο μέρος των πόρων τους προέρχεται από τις εργασίες των μελών. 3. Οι σκοποί τους δεν είναι κυρίως οικονομικοί, αλλά παιδαγωγικοί και ηθοπλαστικοί. 4. Οι σχολικοί συνεταιρισμοί συνεχώς εξελίσσονται σε κέντρα εκπολιτισμού της έδρας του σχολείου και συγκεντρώνουν την προσοχή όλων των παραγόντων της περιοχής και το ενδιαφέρον των κατοίκων, οι οποίοι εργάζονται για την κοινή προκοπή. 5. Συνεργάζονται με άλλα σχολεία, καθώς και με νεανικές και άλλες Οργανώσεις που σκοπό έχουν την ανύψωση της νεότητας και του τόπου (Πρόσκοποι, Ερυθρός Σταυρός Νεότητας κ.λπ.).

Κατά την ίδια περίοδο η προσφορά των σχολικών συνεταιρισμών είναι διπλή:

I. ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ: Έργα που εξυπηρετούν το σχολείο, βοήθεια των μελών για την αντιμετώπιση διαφόρων αναγκών του, εργασία για την ανύψωση της περιοχής όπου έχει την έδρα του ο σχολικός συνεταιρισμός (δεντροφυτεύσεις, δημιουργία φυτωρίων, αναδασώσεις, εισαγωγή νέων καλλιεργειών, εμβολιασμοί άγριων δέντρων, ορνιθοτροφία, μελισσοκομία, σηροτροφία, εκτροφή κουνελιών, φροντίδα για την καθαριότητα και τον εξωραϊσμό της περιοχής, οργάνωση ψυχαγωγίας για τους κατοίκους και άλλα).

II. ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ: Καλλιέργεια της αγάπης για την εργασία, συνεργασία για κοινούς σκοπούς, καλλιέργεια του πνεύματος αλληλεγγύης και ικανότητας προς αυτοβοήθεια, με μέσα απλά και κυρίως έμπρακτα.

---

³³ Θ. Τζωρτζάκης – Φ. Τζωρτζάκη, Συνεταιρισμοί και Σχολικοί ..., ό.π., σ.σ.. 66-67

Η Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης, στο βαθμό που εμπλέκεται στη διάδοση του θεσμού των σχολικών συνεταιρισμών, προσπάθησε (όπως σημειώνει η Φωτεινή Τζωρτάκη³⁴) να κάνει γνωστό το σύστημα του Σχολικού Συνεταιρισμού με ποικίλους τρόπους:

- Με διαλέξεις σε Παιδαγωγικές Ακαδημίες και σε διδασκαλικές συγκεντρώσεις.
- Με την έκδοση καθοδηγητικών εγκυκλίων που αναφέρονταν στην καλή εκτέλεση ορισμένων εργασιών των σχολικών συνεταιρισμών (π.χ. συλλογή, αποξήρανση, συσκευασία χαμομηλιού κ.ά.) ή υποδείξεις και συστάσεις για την καλύτερη λειτουργία του Σχολικού Συνεταιρισμού (π.χ. διαχείριση κερδών κ.ά.)
- Με την έκδοση ειδικών τευχών που κατατοπίζουν θεωρητικά και πρακτικά για το σύστημα του Σχολικού Συνεταιρισμού και ενημερώνουν για την αδιάκοπη πρόοδο που παρουσιάζει.
- Με τη δημοσίευση ειδικών άρθρων σε συνεταιριστικά και παιδαγωγικά περιοδικά.
- Με την έκδοση βιβλίου με τον τίτλο "Η Συνεταιριστική μας Ανθολογία", για να γνωρίσουν τα παιδιά τη συνεταιριστική ιδέα και τη δράση που μπορούν να αναπτύξουν οι σχολικοί συνεταιρισμοί.
- Με περιοδείες σε όλη την Ελλάδα.
- Με επαφή και σταθερή επικοινωνία με το Γαλλικό Κεντρικό Οργανισμό του Συνεργατισμού.

Είναι χαρακτηριστικό ότι την ανάπτυξη των σχολικών συνεταιρισμών υποστήριξε κυρίως η γεωργική συνεταιριστική κίνηση, με απώτερο σκοπό την ανάπτυξη και την αρτιότερη λειτουργία των συνεταιρισμών, η οποία μπορεί να

---

³⁴ Φ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί Συνεταιρισμοί..., ό.π., σ.σ. 58-59

επιτευχθεί με τη μύηση των παιδιών στα αγαθά του Συνεργατισμού και κατά συνέπεια τη στελέχωση των συνεταιρισμών ενηλίκων με πολύτιμους συντελεστές. Προς την ίδια άλλωστε κατεύθυνση κινούνται και ενέργειες της ΠΑΣΕΓΕΣ, όπως π.χ. η οργάνωση σεμιναρίων για την επιμόρφωση των συνεταιριστικών στελεχών, αποδεικνύοντας την ολοένα και μεγαλύτερη σημασία, που η συνεταιριστική κίνηση των αγροτών απέδιδε στη γενικότερη συνεταιριστική μόρφωση και στην ειδική συνεταιριστική εκπαίδευση των μελών και υπαλλήλων των συνεταιρισμών.

Μέσα στο ίδιο πνεύμα εντάσσεται και η πρόταση της Φωτεινής Τζωρτζάκη, ήδη από το 1961, για τη δημιουργία από τους συνεταιρισμούς, κυρίως τους γεωργικούς, με τη βοήθεια και άλλων αρμοδίων Οργανισμών, ενός Κέντρου Συνεταιριστικών μελετών και σπουδών, καθώς και η προτροπή της προς τις Ανώτατες σχολές "να προσέξουν το Συνεργατισμό και να επιδείξουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τη συστηματική διδασκαλία του"³⁵, γεγονός που σήμερα έχει ήδη πραγματοποιηθεί με τη λειτουργία των τμημάτων στελεχών συνεταιριστικών οργανώσεων και εκμεταλλεύσεων σε ΤΕΙ της χώρας μας.

Ο θεσμός των σχολικών συνεταιρισμών προσεγγίζεται και υιοθετείται όμως ως μέσο για την ενδυνάμωση στο μέλλον των γεωργικών κυρίως συνεταιρισμών και όχι ως μία νέα εκπαιδευτική πρόταση. "Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα θα αρνείται πεισματικά να εκσυγχρονιστεί και να αφομοιώσει τη συνεταιριστική ιδέα, αλλά και κάθε άλλη ιδέα συλλογικότητας και αλληλεγγύης. Ακίνδunami για τη δύση αστικοί θεσμοί θεωρούνται από τη δική μας αστική τάξη και τους πολιτικούς εκφραστές της κοινωνικά επικίνδunami, πολιτικά ύποπτοι, εκπαιδευτικά αδιανόητοι και παιδαγωγικά παρεκτροπές"³⁶.

---

³⁵ Θ. Τζωρτζάκης – Φ. Τζωρτζάκη, Συνεταιρισμοί και Σχολικοί ..., ό.π., σ. 69

³⁶ Σήφης Μπουζάκης, Σύγχρονα Παιδαγωγικά ..., ό.π., σ. 24

3.3 ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

3.3.1 Ιστορικά στοιχεία

Το 1977 με εγκύκλιο του τότε Υπουργού Παιδείας κ. Κοντογιαννόπουλου, η οποία παρατίθεται στο παράρτημα, αναγνωρίζεται αφενός ότι ο θεσμός του σχολικού συνεταιρισμού έχει καθιερωθεί στα σχολεία και αφετέρου ότι η διάδοση της ιδέας του συνεργατισμού, μέσω των σχολικών συνεταιρισμών, συμβάλλει στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του τόπου. Ταυτόχρονα γίνεται σύσταση προς τους Διευθυντές των σχολείων να συνεργαστούν με Επιθεωρητές και Επόπτες Συνεταιρισμών της ΑΤΕ για την ίδρυση, λειτουργία και προαγωγή των σχολικών συνεταιρισμών. Για πρώτη φορά υπάρχει επίσημη προτροπή να επεκταθεί ο θεσμός και στα σχολεία των αστικών κέντρων.

Η επόμενη και πλέον επίσημη αναγνώριση της αξίας του θεσμού των σχολικών συνεταιρισμών, ως παιδαγωγικό μέσο για την προαγωγή δημοκρατικών διαδικασιών, την ανάπτυξη συλλογικών μορφών δραστηριοποίησης, την καλλιέργεια της αλληλοβοήθειας, της συνεργασίας, της ομαδικότητας, καθώς και την εδραίωση κοινωνικών δράσεων, έρχεται το 1985 με το Νόμο 1566, που για πρώτη φορά στηρίζει και πλαισιώνει νομικά τη λειτουργία του θεσμού.

Επίσημα στατιστικά στοιχεία για τη λειτουργία των σχολικών συνεταιρισμών αυτής της περιόδου δεν υπάρχουν.

Τα στοιχεία που παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα προέρχονται από τη δημοσίευση στο περιοδικό "Συνεργασία" των απολογισμών λειτουργίας των σχολικών συνεταιρισμών³⁷ και φτάνουν μέχρι το σχολικό έτος 1993-94.

---

³⁷ Πρόκειται για επεξεργασία στοιχείων που δημοσιεύονται στα τεύχη 16/1982, σ.σ.32-33, 19-20/1985, σ.σ.26-27, 22/1985, σ.σ. 8-9, 27/1988, σ.σ.28-29, 13/1992, σ.σ. 7-8, 15/1993, σ. 4.

Σχολικό έτος	Αριθμός συνεταιρισμών	Αριθμός τακτικών μελών	ΕΣΟΔΑ (Δραχμές)	ΕΞΟΔΑ (Δραχμές)
1981-82	424	21.254 α	14.700.187	12.085.125
1982-83	380	18.602	15.142.516,1	12.600.618,6
1983-84	β	β	13.111.963	12.592.411
1987-88	306	10.080 γ	23.154.913	21.450.415
1988-89	271	20.000	54.124.511	48.300.539
1990-91	292	21.000	A	α
1991-92	291	20.581 δ	A	α
1993-94	173 ε	α	189.257.317	148.689.627

ΠΙΝ.3

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία περιοδικού ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

- α. Επίτιμα μέλη: 996, Ενήλικες: 739
- β. Δεν αναφέρονται στοιχεία
- γ. Επίτιμα μέλη: 1.382
- δ. Επίτιμα μέλη: 4.500
- ε. Στην έκθεση που δημοσιεύεται (ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ, τ. 15/93, σ. 4) αναφέρεται ότι ο αριθμός των σχολικών συνεταιρισμών που λειτούργησαν ξεπερνάει τους 173, ενώ 30 ακόμη, χωρίς να έχουν διαλυθεί, δεν παρουσιάζουν σημαντική δραστηριότητα.

Δυστυχώς δεν ήταν δυνατή η συγκέντρωση στοιχείων μετά το 1994, γιατί σταμάτησαν οι δημοσιεύσεις απολογισμών στο περιοδικό.

Ακολουθεί η έκδοση της με αριθμ. Φ.3/1085/Γ1/456/15-12-97 (ΦΕΚ 1107/97) Υπουργικής Απόφασης, που αφορά τη λειτουργία των σχολικών συνεταιρισμών και ρυθμίζει με τρόπο ιδιαίτερα αναλυτικό όλα τα θέματα σχετικά με την ίδρυση, οργάνωση, διοίκηση και διαχείρισή τους.

Το Υπουργείο Παιδείας, όμως, πέρα από τη δημιουργία του νομικού πλαισίου λειτουργίας των σχολικών συνεταιρισμών (με το Ν. 1566/85 και την υπουργική απόφαση του 1997) δεν ασχολείται με το θεσμό, ούτε διατηρεί στοιχεία που να αφορούν την ίδρυση και τη λειτουργία τους. Από την άλλη, η ΑΤΕ έχει επίσης σταματήσει να παρακολουθεί το θεσμό και να επιβραβεύει σχολικούς συνεταιρισμούς

με αξιόλογη δραστηριότητα εδώ και περίπου μία δεκαπενταετία. Η μόνη Υπηρεσία που συνεχίζει να στηρίζει το θεσμό είναι η Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαίδευσης, βραβεύοντας μέχρι σήμερα σχολικούς συνεταιρισμούς, εκδίδοντας το περιοδικό "Συνεργασία" (ένα τριμηνιαίο περιοδικό των νέων Συνεταιριστών) και οργανώνοντας πανελλαδικά εκδηλώσεις για τους σχολικούς συνεταιρισμούς (με πιο πρόσφατες και ιδιαίτερα επιτυχημένες τα "Διήμερα Πολιτισμού και Συνεργατισμού" στις 19 και 20 Φεβρουαρίου 2004 στην Κορώνη Μεσσηνίας και στις 29 και 30 Απριλίου 2004 στον Κρουσώνα Ηρακλείου, με θέμα "Α/θμια Εκπαίδευση και Σχολικοί Συνεταιρισμοί).

3.3.2 Χαρακτηριστικά σχολικών συνεταιρισμών περιόδου μεταπολίτευσης μέχρι σήμερα

Όλο αυτό το διάστημα οι δραστηριότητες των σχολικών συνεταιρισμών παραμένουν παρόμοιες με εκείνες των προηγούμενων. Έτσι τα παιδιά καλλιεργούν το σχολικό κήπο, διατηρούν φυτώρια δέντρων και φυτών, οργανώνουν ζωοτροφεία μικρών οικόσιτων ζώων. Ασχολούνται με τη μελισσοκομία και τη σηροτροφία, κατασκευάζουν διάφορες χειροτεχνίες, μαζεύουν και πωλούν φαρμακευτικά βότανα (χαμομήλι, φασκόμηλο, ρίγανη κ.ά.), οργανώνουν σχολικό κουρείο, κινηματογραφικές προβολές, κουκλοθέατρο, θεατρικές παραστάσεις, λειτουργούν σχολικά πρατήρια, εκδίδουν διάφορα έντυπα (περιοδικό, εφημερίδα, βιβλιαράκι με τοπικές παροιμίες ή το ιστορικό του χωριού κ.ά.), αλλά και προσπαθούν να συγκεντρώσουν κάποιο ποσό για ένα κοινό σκοπό στα πλαίσια της κοινωνικής δράσης του σχολικού συνεταιρισμού.

Τα τελευταία χρόνια δόθηκε έμφαση σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον (ανακύκλωση, εναλλακτικές μορφές ενέργειας κ.ά.), στις νέες τεχνολογίες (πληροφορική, Διαδίκτυο) και στη διεθνή συνεργασία. Γενικά μπορούμε να πούμε ότι όλες οι δραστηριότητες των σχολικών συνεταιρισμών αποσκοπούν στην εξυπηρέτηση του σχολείου, καθώς αυτό γίνεται το κέντρο της ζωής των μελών του συνεταιρισμού και γενικά όλων των μαθητών, αλλά και της Κοινότητας όπου έχει την

έδρα του το σχολείο, γιατί τα παιδιά δένονται με τον τόπο τους και εργάζονται γι' αυτόν.

Είναι γεγονός, ότι μόλις το 1985 θεσμοθετούνται στη χώρα μας οι σχολικοί συνεταιρισμοί και "γίνονται νομική, αλλά όχι ακόμη κοινωνική πραγματικότητα"³⁸.

Στο Ν. 1566/85 άρθρ. 46 αποτυπώνεται η κοινωνική φιλοσοφία του νέου θεσμού: ελεύθερη ένωση μαθητών, ελεύθερη συμμετοχή, αμοιβαία κατανόηση, αλληλοσεβασμός, εθισμός στις δημοκρατικές διαδικασίες, αυτοδιοίκηση, προαγωγή της αλληλοβοήθειας, της συνεργασίας, της κοινωνικής ευθύνης, ανάπτυξη ανεξάρτητης σκέψης, δημοκρατικής συνείδησης, εξοικείωση με συλλογικές μορφές οικονομικής δραστηριότητας, κοινωνική δραστηριοποίηση μέσω πολιτιστικών και αθλητικών εκδηλώσεων κ.ά.

Είναι αξιοπρόσεκτο ότι παρά τη νομική θωράκιση του θεσμού των σχολικών συνεταιρισμών, η πορεία τους δεν είναι ανοδική. Αντίθετα παρατηρείται σημαντική συρρίκνωση του αριθμού τους. Δεν μπορούμε να παραβλέψουμε τις αλλαγές που έχουν επέλθει τα τελευταία χρόνια στην ελληνική κοινωνία. Το βιοτικό επίπεδο έχει ανέβει σημαντικά και τα ενδεχόμενα οικονομικά αποτελέσματα ενός σχολικού συνεταιρισμού αφήνουν μαθητές, γονείς και δασκάλους αδιάφορους. Η εντατικοποίηση που επιβάλλουν τα αναλυτικά προγράμματα, η συρρίκνωση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών με πολλές εξωσχολικές, φροντιστηριακές και άλλες, δραστηριότητες, η μη διαμονή των εκπαιδευτικών – τις περισσότερες φορές – στην έδρα του σχολείου και η συχνή αλλαγή εκπαιδευτικών στα σχολεία, αποτελούν τους σημαντικότερους λόγους που δικαιολογούν τη φθίνουσα πορεία των σχολικών συνεταιρισμών. Επιπρόσθετα, το νομικό πλαίσιο της με αριθμ.Φ.3/1085/Γ1/456/15-12-97 (ΦΕΚ 1107/97) Υπουργικής Απόφασης δημιουργεί σοβαρές δυσκολίες, καθώς απαιτεί πολύπλοκες για τα παιδιά γραφειοκρατικές ενασχολήσεις, όπως η τήρηση

---

³⁸ Σήφης Μπουζάκης, Σύγχρονα Παιδαγωγικά ..., ό.π., σ. 25

πολλών βιβλίων, η σύνταξη πρωτοκόλλων και απολογισμών, οι εποπτικοί έλεγχοι κ.ά. Είναι σαφές ότι η όλη περιρρέουσα ατμόσφαιρα είναι αρνητική για την ανάπτυξη των σχολικών συνεταιρισμών.

3.4 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ο θεσμός των σχολικών συνεταιρισμών δεν αναπτύχθηκε ιδιαίτερα στα σχολεία της μέσης εκπαίδευσης. Υπάρχουν αρκετές δυσκολίες για την ίδρυση και λειτουργία σχολικών συνεταιρισμών στα Γυμνάσια και Λύκεια, κυριότερες από τις οποίες είναι:

1. Ο μεγάλος αριθμός καθηγητών που έρχονται σε επαφή με τα παιδιά, γεγονός που δυσκολεύει τη συνεργασία μαθητών - εκπαιδευτικού σε αντικείμενα πέραν του μαθήματος που διδάσκει κάθε καθηγητής. Ο μεγάλος αριθμός μαθητών και η αριθμητική ανεπάρκεια του διδακτικού προσωπικού αποτελούν επίσης εμπόδια για την οργάνωση της σχολικής ζωής.
2. Το βαρύ πρόγραμμα και η εντατικοποίηση των μαθημάτων, που απαιτεί έντονη ατομική προσπάθεια και περιορίζει στο ελάχιστο το χρόνο που τα παιδιά μπορούν να ασχοληθούν με άλλες δραστηριότητες.
3. Η εφηβική ψυχολογία, που δυσκολεύει την ανάπτυξη των σχέσεων του εφήβου με άτομα του στενότερου ή ευρύτερου περιβάλλοντος, καθώς μέσα από εσωτερικές συγκρούσεις και αντιφάσεις, πολλές φορές και μέσα από την αντίδραση, οι έφηβοι διεκδικούν τη θέση τους στην κοινωνία.
4. Η μεγαλύτερη δυσκολία στην ανάπτυξη σχολικών συνεταιρισμών στα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είναι η σύνδεσή τους με την εισαγωγή των παιδιών στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση, μέσα από σωρεία εξετάσεων. Η σύνδεση αυτή αναιρεί την αυτοτέλεια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καταργώντας την εξαιρετικά σημαντική παιδευτική και μορφωτική αξία της και οδηγώντας τα παιδιά

σε μία μονομερή ανάπτυξη ενδιαφερόντων, που συνδέονται με τα απαραίτητα για την εισαγωγή τους στο πανεπιστήμιο μαθήματα .

Παρά τις δυσκολίες ο χώρος των Γυμνασίων και των Λυκείων είναι γόνιμος για την καλλιέργεια των αρχών της αυτοβοήθειας, της αλληλοβοήθειας και της αλληλεγγύης, δηλαδή για την ανάπτυξη των σχολικών συνεταιρισμών. Η πνευματική ανάπτυξη των παιδιών είναι αλματώδης. Μέσα από την αμφισβήτηση και την αντίδραση οι μαθητές μπορούν να γίνουν ιδιαίτερα δεκτικοί σε κελεύσματα για πράξεις αλληλεγγύης μέσα σε ένα ευρύτερα κοινωνικό πνεύμα. Οι πρακτικές απασχολήσεις που επικρατούν στο δημοτικό σχολείο δεν μπορούν να αποτελέσουν κίνητρο δράσης για τα πιο μεγάλα παιδιά, η ενεργοποίηση και δραστηριοποίηση των οποίων στηρίζονται στην πνευματική κυρίως συνεργασία τους. Η συνεργασία αυτή μπορεί να οδηγήσει στη βαθύτερη επιστημονική έρευνα και μελέτη ορισμένων θεμάτων, στην καλλιτεχνική αναζήτηση, έκφραση και δημιουργία, αλλά και στη συνεργασία με άλλα σχολεία σε ελλαδικό ή ακόμη και ευρωπαϊκό επίπεδο.

Μία παράμετρος σημαντική για την επιτυχία της λειτουργίας των σχολικών αυτών συνεταιρισμών είναι η προηγούμενη θετική εμπειρία των παιδιών από δημοτικά σχολεία όπου είχαν λειτουργήσει σχολικοί συνεταιρισμοί. Εξάλλου ιδιαίτερα θετική για την επιτυχία του θεσμού είναι η ύπαρξη κινήτρων – ηθικών, οικονομικών κ.ά. – τόσο για τους καθηγητές όσο και για τα παιδιά. Σημαντικός επίσης παράγοντας είναι η σοβαρή προετοιμασία των παιδιών προς την κατεύθυνση της ίδρυσης του συνεταιρισμού, δηλαδή η κατανόηση εκ μέρους των παιδιών ότι με τη συνεργασία και την ενιαία οργάνωσή τους θα μπορέσουν να πετύχουν ασφαλέστερα και πληρέστερα τους σκοπούς τους.

"Τα γενικά χαρακτηριστικά των συνεταιρισμών των σχολείων που τα μέλη τους είναι ωριμότερα από τα μέλη των συνεταιρισμών των δημοτικών σχολείων είναι:

1. Μεγάλη οικονομική δραστηριότητα και σοβαροί προγραμματισμοί που πραγματώνονται.
2. Έντονη και πλατιά κοινωνική δράση.
3. Ποικίλες δραστηριότητες που στηρίζονται σε πνευματική συνεργασία.
4. Σημαντική υποβοήθηση στο κύριο μορφωτικό έργο του σχολείου.
5. Σταθερός και γόνιμος σύνδεσμος των αποφοίτων με το συνεταιρισμό και το σχολείο τους³⁹.

Ο σχολικός συνεταιρισμός στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση μπορεί, τελικά, να διευκολύνει τον προσανατολισμό και την προετοιμασία για τη μετασχολική κατεύθυνση των μαθητών και παράλληλα να συντελέσει ώστε να γίνει μονιμότερη η ηθική επίδραση της συνεταιριστικής ιδεολογίας.

---

³⁹ Φ. Τζωρτζάκη, Σχολικοί Συνεταιρισμοί..., ό.π., σ. 84

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ
ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ
ΣΤΟΥΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

4.1 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Ο σχολικός συνεταιρισμός είναι ένας θεσμός, ο οποίος μπορεί να λειτουργήσει και να αναπτυχθεί μέσα σε ένα εκπαιδευτικό σύστημα. Για να μπορέσουμε να τον ενσωματώσουμε μέσα στο σύστημα αυτό, κρίνεται χρήσιμο να γίνει μία σύντομη ανάλυση της έννοιας και του περιεχομένου του εκπαιδευτικού συστήματος.

Θα μπορούσαμε να ορίσουμε το εκπαιδευτικό σύστημα "ως το σύνολο των επιμέρους στοιχείων των υποσυστημάτων, τα οποία βρίσκονται σε διαρκή αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση μεταξύ τους, όπως και με το περιβάλλον (του συστήματος) προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός της ύπαρξης του, ο οποίος είναι η παροχή συστηματικής και ελεγχόμενης παιδείας από το κράτος προς τους πολίτες του"⁴⁰. Επομένως, το εκπαιδευτικό σύστημα υπάρχει και λειτουργεί μέσα στο περιβάλλον και αποτελεί υποσύστημα του κοινωνικο-οικονομικο-πολιτικού συστήματος. Θεωρείται δε από ορισμένους όσον αφορά την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ως "ιδεολογικός μηχανισμός του κράτους, όπου απουσιάζει ο πλουραλισμός της γνώσης..."⁴¹, σύμφωνα δε με το Fossaert (1980) "στην τάξη των υποβασταζόντων ανήκει και το εκπαιδευτικό δυναμικό"⁴².

Σύμφωνα με το Β. Κωτσίκη "το εκπαιδευτικό σύστημα θα μπορούσε να προσδιοριστεί ως ένα σύστημα που αποτελείται από τρία υποσυστήματα, τα οποία βρίσκονται σε δυναμική αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση.

Τα τρία αυτά υποσυστήματα είναι:

---

⁴⁰ Βαγ. Κωτσίκη, Εκπαιδευτικά συστήματα – Οργάνωση και Διοίκηση, Αθήνα: ΕΛΛΗΝ, 1998, σ. 66

⁴¹ Κυρ. Χαραλάμπους, Ο Συνεταιριστικός Τρόπος ..., ό.π., σ. 194

⁴² στο ίδιο, σ. 180

- Το επίπεδο της κοινωνίας και η εξέλιξή του
- Η παροχή (προσφορά) εκπαιδευτικών υπηρεσιών, και
- Οι μηχανισμοί κάλυψης των εκπαιδευτικών δαπανών⁴³.

Παράγοντες που επηρεάζουν τα παραπάνω τρία υποσυστήματα είναι το εξωτερικό περιβάλλον, η τεχνολογία, η εξέλιξη της επιστήμης που οδηγεί σε νέα επιστημονικά συμπεράσματα και στην εφαρμογή νέων πιο αποτελεσματικών μεθόδων κ.λπ. Λέγοντας περιβάλλον εννοούμε τόσο το άμεσο περιβάλλον, δηλαδή το πολιτικό, το οικονομικό, το τεχνολογικό, το οικολογικό, το δημογραφικό, το πολιτιστικό, όσο και το ευρύτερο που αποτελεί ο κοινωνικοοικονομικός σχηματισμός.

"Οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ του εκπαιδευτικού συστήματος και του περιβάλλοντος δεν είναι μονοσήμαντες, αλλά χαρακτηρίζονται από μια πολύπλοκη σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης. Το επίπεδο της εκπαίδευσης και γενικότερα της παιδείας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης, από τις συνθήκες ποιότητας ζωής και εργασίας, από την εν γένει κουλτούρα του πληθυσμού κ.λπ. Το σύστημα κοινωνικής στρωμάτωσης, αξιών και κανόνων, τα πρότυπα συμπεριφοράς, η διάρθρωση της οικονομίας και της απασχόλησης επηρεάζουν όχι μόνο το επίπεδο εκπαίδευσης, αλλά και τον τρόπο οργάνωσης και διοίκησης του εκπαιδευτικού συστήματος. Το εκπαιδευτικό σύστημα με τη σειρά του, με την ποικιλία των υπηρεσιών που παρέχει, διασφαλίζοντας το επίπεδο εκπαίδευσης, συμβάλλει στην κοινωνική συνοχή και την πρόοδο των μελών της"⁴⁴.

Γίνεται φανερό ότι το εκπαιδευτικό σύστημα δεν πρέπει να το αντιμετωπίζουμε ως αποκομμένο από το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο υπάρχει και λειτουργεί και με το οποίο βρίσκεται σε σχέση αλληλεπίδρασης.

---

⁴³ Βαγ. Κωτσίκης, Εκπαιδευτικά συστήματα ..., ό.π., σ. 67

⁴⁴ στο ίδιο, σ. 69

Για την ερμηνεία της σχέσης ανάμεσα στο εκπαιδευτικό και το κοινωνικό σύστημα οι L. Liegle και R. Süssmuth υποστηρίζουν ότι έχουν διατυπωθεί δύο αντίθετες θέσεις: α) ότι το εκπαιδευτικό σύστημα ασκεί πάντα τη λειτουργία της αναπαραγωγής του κατεστημένου και προσδιορίζεται από το εκάστοτε πολιτικό και οικονομικό σύστημα και β) ότι το εκπαιδευτικό σύστημα παρουσιάζει μια δική του δυναμική και ασκεί μια ενεργητική λειτουργία με βάση την οποία συμβάλλει στη μεταβολή της κοινωνίας.

Μέσα στα πλαίσια αυτά καλείται ο σχολικός συνεταιρισμός να αποδείξει την παιδαγωγική του αξία, δημιουργώντας παράλληλα όλες εκείνες τις προϋποθέσεις ώστε η αλληλεπίδραση εκπαιδευτικού και κοινωνικού συστήματος να αποβαίνει σε όφελος των σημερινών μαθητών και αυριανών πολιτών. Η σπουδαιότητα και χρησιμότητα του θεσμού θα αναδειχθούν μέσα από τη θεωρητική στήριξη του που ακολουθεί.

4.2 ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

4.2.1 Ομαδοκεντρική σχολική εργασία

Πιο πρόσφατα, ο θεσμός του σχολικού συνεταιρισμού στηρίζεται θεωρητικά στη στροφή από το ατομοκεντρικό στο ομαδοκεντρικό σχολείο. Η στρατηγική της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας βασίζεται στις θεωρητικές και διδακτικές πρακτικές του κινήματος που είναι γνωστό ως "cooperative learning movement"⁴⁵. Στο Συνέδριο που οργάνωσε η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, με θέμα τους Σχολικούς Συνεταιρισμούς, στην Αθήνα στις 31/3 και 1-2/4 του '89 και στην εισήγηση του κ. Μπουζάκη αναφέρονται μεταξύ των άλλων ότι "η παιδαγωγική κουλτούρα που θα κυριαρχήσει για πολλές δεκαετίες στη χώρα μας ευνοούσε τον ατομικό τρόπο κατάκτησης της γνώσης...που λειτουργούσε προς όφελος των ανώτερων κοινωνικών τάξεων και προήγαγε την ανταγωνιστικότητα και τον ατομικισμό" και ότι η κάθετη

---

⁴⁵ Sharan, S, Handbook of Cooperative Learning Methods, West-Port: Greenwood Press, 1994

οργάνωση της ύλης, με βασικό της στοιχείο τη συσσώρευση πληροφοριών, δεν επέτρεπε τη ομαδική – συλλογική προσπέλαση στη σχολική γνώση.

Η στροφή προς την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία συντελέστηκε μεταξύ των άλλων και λόγω της έμφασης που δόθηκε από πολλούς παιδαγωγούς στους κοινωνικούς στόχους της σχολικής αγωγής. "Το σχολείο έχει χρέος να βοηθήσει το αναπτυσσόμενο άτομο να ενταχθεί ομαλά στη δημοκρατική κοινωνία ως ενεργό και χρήσιμο μέλος της. Γι' αυτό πρέπει από τη σχολική ακόμη ηλικία να συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία μετατροπής της σχολικής τάξης από αναγκαστική συνάθροιση ατόμων σε ένα δημοκρατικά οργανωμένο σύνολο, που έχει και τη θέληση αλλά και την ικανότητα για δημιουργική συνεργατική δράση"⁴⁶. Ακόμη, σε μια διαρκώς μεταβαλλόμενη κοινωνία "η δυναμικότητα του ομαδικού χώρου εξασκεί στα άτομα, που συμμετέχουν στις συνεχώς εξελισσόμενες διαδικασίες, την ικανότητα αναδιάταξης και προσαρμογής τους στις νέες καταστάσεις, χωρίς τη συνεχή αίσθηση της απειλής που συνεπάγεται η ανταγωνιστική οργάνωση"⁴⁷, ικανότητα απαραίτητη για το νέο διαρκώς μεταβαλλόμενο κοινωνικό περιβάλλον.

Δεν πρέπει να παραβλέπουμε ότι "κοινωνικοί παράγοντες όπως είναι η αριθμητική συρρίκνωση των μελών της σύγχρονης οικογένειας και η εξαφάνιση της γειτονικής "αλάνας", περιόρισαν τις εκτός σχολείου δυνατότητες κοινωνικοποίησης των παιδιών. Την ίδια στιγμή η σύγχρονη αγορά εργασίας αναζητά άτομα που έχουν τη δυνατότητα να συνεργάζονται ομαλά μέσα σε δίκτυα επικοινωνίας. Τα δύο αυτά στοιχεία κατέστησαν επιτακτική την ανάγκη να καλύψει το σχολείο το έλλειμμα κοινωνικοποίησης, γεγονός που ενίσχυσε το ομαδοσυνεργατικό σύστημα"⁴⁸.

---

⁴⁶ Ηλ. Μασσαγγούρας, Ομαδοκεντρική Διδασκαλία και μάθηση – Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας κατά ομάδες, Αθήνα: Γρηγόρης, 1995, σ. 12

⁴⁷ στο ίδιο, σ.21

⁴⁸ Ηλ. Μασσαγγούρας, Στρατηγικές Διδασκαλίας – Η Κριτική Σκέψη στη Διδακτική Πράξη, Αθήνα: Gutenberg, 2002, σ. 511

Σύμφωνα με τον Ηλία Ματσαγγούρα⁴⁹ η συνεργατική οργάνωση καθιστά το σχολείο αποτελεσματικότερο, γιατί:

- Προσφέρει περισσότερες ευκαιρίες διατομικής επικοινωνίας μέσα στα πλαίσια της συνεργαζόμενης ομάδας.
- Αυξάνει με τον επιμερισμό της εργασίας και την αλληλεξάρτηση το βαθμό αποδοχής του ατόμου από την ομάδα.
- Καλλιεργεί μέσω της συνεργασίας τη δυνατότητα του αναπτυσσόμενου ατόμου να θεωρεί τα πράγματα από τη σκοπιά των άλλων. Το γεγονός αυτό αυξάνει τη δυνατότητα επικοινωνίας, επίλυσης διαφορών και ρεαλιστικής αντιμετώπισης της κοινωνικής πραγματικότητας.
- Μέσα στα πλαίσια της συνεργαζόμενης ομάδας προσφέρει στο άτομο, περισσότερες ευκαιρίες για να μάθει να επιλύει ομαλά συγκρούσεις απόψεων, στάσεων και προτιμήσεων, από ό,τι προσφέρει η ανταγωνιστική σχολική τάξη.

Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η ισότιμη συμμετοχή στη λύση των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η ομάδα αλλά και η τάξη γενικότερα. "Οι εμπειρίες αυτές βοηθούν το άτομο να κατανοήσει πώς λειτουργεί το κοινωνικό σύστημα και να σχηματίσει την πεποίθηση ότι είναι σε θέση να επηρεάσει τη λειτουργία του συστήματος"⁵⁰ μέσω της διερευνητικής, κατά ομάδες, εξέτασης κοινωνικών θεμάτων και της εξάσκησης των μαθητών στις δεξιότητες συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

Είναι φανερό ότι η θεωρία της ομαδοκεντρικής εργασίας προσφέρει στο θεσμό των σχολικών συνεταιρισμών τη θεωρητική στήριξη, καθώς τόσο η

---

⁴⁹ Ηλ. Ματσαγγούρας, Ομαδοκεντρική Διδασκαλία ..., ό.π., σ. 22

⁵⁰ Β. Μασσιάλας, Το σχολικό Εργαστήριο Ζωής, Αθήνα: ΓΡΗΓΟΡΗ, 1984, σ. 113

ομαδοκεντρική σχολική εργασία όσο και ο σχολικός συνεταιρισμός στοχεύουν, σύμφωνα με τον Ηλία Ματσαγγούρα⁵¹, στα παρακάτω:

- Να αντικαταστήσουν το διαμαθητικό ανταγωνισμό και την αλληλοσύγκριση με τη συνεργασία και την αυτοσύγκριση.
- Να αντικαταστήσουν την απόρριψη και την επίκριση με την αποδοχή, την ενθάρρυνση και την αλληλοβοήθεια.
- Να καταστήσουν το άτομο ικανό να συμμετέχει ενεργά στη λήψη αποφάσεων που το αφορούν και γενικά να συνδιαλέγεται με το κοινωνικό περιβάλλον του.
- Να εκδημοκρατίσουν το άτομο με τις συμμετοχικές διαδικασίες και την κατανομή της εξουσίας
- Να καταργήσουν τον κοινωνικό ελιτισμό και να υπηρετήσουν την κοινωνική δικαιοσύνη, βοηθώντας όλους τους μαθητές να αναπτυχθούν νοητικά και κοινωνικά.
- Να οδηγήσουν το άτομο στην "ενεργητική" κοινωνικοποίηση με την οποία, μέσα από διαλεκτικές διαδικασίες, οικοδομεί τον κριτικό πολίτη που συμμετέχει αποτελεσματικά στο κοινωνικό γίγνεσθαι.

Αξίζει, τέλος να αναφερθούν οι απόψεις του Αλ. Δελμούζου, οι οποίες διατυπώθηκαν από το 1930, αλλά παραμένουν πάντα επίκαιρες: "Η παιδεία όμως γυρεύει να ετοιμάσει το παιδί έτσι που να προσπαθεί αργότερα στη ζωή του να μορφώνει τον εαυτό του ολοένα και καλύτερα και με την προσπάθειά του αυτή να υπηρετεί και να υψώνει και το σύνολο όπου ζει. Γι' αυτό χρειάζεται την κοινωνική αρετή, και αυτή πρέπει να του γίνει ανάγκη, να τη ζήσει μέσα στο σχολείο. Και εδώ το σχολείο θα είναι συνέχεια ζωής, της ομαδικής, και όχι χάσμα και αντίφαση. Κέντρο

---

⁵¹ Ηλ. Ματσαγγούρας, Ομαδοκεντρική Διδασκαλία ..., ό.π., σ. 107

όχι το παιδί αλλά τα παιδιά, όχι άτομα αλλά η ομάδα· ομαδική ζωή οργανωμένη, μια σχολική κοινότητα.

Ομαδική όμως ζωή και εργασία δε θα ειπεί ισοπέδωση. Ο καθένας να δίνει για τον κοινό σκοπό και το ομαδικό έργο ό,τι μπορεί σύμφωνα με την κλίση του, μα να το δίνει όσο γίνεται πιο τέλεια, ανάλογα πάντα με τις δυνάμεις του. Έτσι αναπτύσσει τη δική ατομικότητα, μα μέσα σε μια κοινότητα, στην ευεργετική επίδραση της κοινοτικής ζωής και εργασίας. Όχι λοιπόν ισοπέδωση, παρά ποικιλία από ατομικότητες, από δυνάμεις, όλες όμως συντονισμένες σε σύνολο αρμονικό. Σε αυτό και ο πιο ταπεινός εργάτης είναι πολύτιμος⁵².

4.2.2 Ευέλικτη Ζώνη και Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.)

Η Ευέλικτη Ζώνη της υποχρεωτικής εκπαίδευσης αποτελεί καινοτομία του ΥΠΕΠΘ μέσω του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Αποβλέπει στην αναβάθμιση του κοινωνικού και πολιτιστικού ρόλου του σχολείου και επιδιώκει την ενίσχυση του σχολικού παιδαγωγικού περιβάλλοντος. Βασίζεται στη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, που "ενιαιοποιεί τη γνώση και, έτσι, προφυλάσσει το άτομο και την κοινωνία από τα προβλήματα της αποσπασματικότητας και της μονομέρειας"⁵³, καθώς οι διαθεματικές προσεγγίσεις ευνοούν την ολιστική θεώρηση των πραγμάτων και καταργούν τις διαχωριστικές γραμμές μεταξύ των μαθημάτων και την ανελαστικότητα, τη μονομέρεια και τον κατακερματισμό της γνώσης, αναδεικνύοντας τη διεπιστημονικότητά της. Εξάλλου, "ο κόσμος εμπειρίας του μαθητή είναι ενιαίος και τα θέματα-προβλήματα πρέπει να αντιμετωπιστούν ως ολότητες, γιατί απαιτούν ένα σύνολο γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων οι οποίες ξεπερνούν τα στενά όρια που

---

⁵² Δελμούζος, Οι πρώτες προσπάθειες στο Μαράσειο, Αθήνα, 1930

⁵³ βλ. Ηλ. Μανταγοπούρας, άρθρο με θέμα "Ευέλικτη ζώνη Διαθεματικών Προσεγγίσεων: Μια εκπαιδευτική καινοτομία που αλλάζει το σχολείο", στην Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2002, σ. 16

θέτουν τα επιμέρους μαθήματα⁵⁴. Προωθεί την ανάπτυξη σχεδίων εργασίας (projects) και την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία, που "ευνοεί τη συμμετοχική και συλλογική προσπάθεια, την ευελιξία, την αποδοχή του άλλου, την ψυχολογική στήριξη και την καθιέρωση δημοκρατικών διαδικασιών"⁵⁵. Δίνεται έμφαση στα σχέδια εργασίας επειδή η μέθοδος της Ευέλικτης Ζώνης είναι καθαρά μαθητοκεντρική, στηρίζεται και πραγματοποιείται μέσα σε πλαίσια συλλογικής δράσης και ενεργούς συμμετοχής των μαθητών και ενισχύει τη δημιουργική, διερευνητική και αυτοκατευθυνόμενη μάθηση, την αυτομόρφωση και την κριτική σκέψη. Με τα σχέδια εργασίας οι μαθητές μπορούν να επεξεργαστούν μέσα και έξω από την τάξη οποιοδήποτε θέμα ή πρόβλημα με κοινωνικές και άλλες προεκτάσεις, το οποίο ανταποκρίνεται στις δικές τους ανάγκες και ενδιαφέροντα και το οποίο συνδέει τη μάθηση μέσα στο σχολείο με τη ζωή, την εργασία και γενικότερα την κοινωνία.

"Με τη μεθοδολογία αυτή αξιοποιείται η δυναμική της συνεργαζόμενης μαθητικής ομάδας", δημιουργείται "ένα κλίμα αποδοχής, ενθάρρυνσης και δημιουργικότητας, καθώς ο κάθε μαθητής κατέχει κεντρικό ρόλο σε όλη τη διαδικασία και ο δάσκαλος διευκολύνει και συμβουλεύει, ώστε να επιτυγχάνεται η κατάκτηση της γνώσης και η καλλιέργεια των στάσεων και των δεξιοτήτων που απαιτεί η σημερινή κοινωνία της Πληροφορίας και της Γνώσης"⁵⁶, ενώ παράλληλα "η ανάπτυξη της χειροκατασκευαστικής ικανότητας των μαθητών"⁵⁷ τους εξοικειώνει με τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας

Το σημείο στο οποίο συναντώνται ευέλικτη ζώνη και σχολικός συνεταιρισμός είναι "η σύνδεση της σχολικής γνώσης με τα ενδιαφέροντα του παιδιού και τις

---

⁵⁴ Χρ. Θεοφιλίδης, *Διαθεματική Προσέγγιση της Διδασκαλίας*, Αθήνα: Γρηγόρης, 1997, σ. 59

⁵⁵ βλ. Σταμ. Αλαχιώτης, άρθρο με θέμα "Η Ευέλικτη Ζώνη του σχολείου", στην *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2001, σ. 10

⁵⁶ βλ. στο ίδιο, σ.σ. 12-13

⁵⁷ βλ. Ηλ. Ματσαγγούρας, άρθρο με θέμα "Ευέλικτη ζώνη...", ό.π., σ. 17

πραγματικές καταστάσεις ζωής, που ενεργοποιεί τα κίνητρα των μαθητών, προσδίδει νόημα στη σχολική γνώση και ανοίγει διαύλους επικοινωνίας του σχολείου με την οικογένεια και την τοπική κοινωνία" και "η ανάπτυξη συλλογικών μορφών συστηματοποιημένης δράσης και διαλεκτικής αντιπαράθεσης, που είναι αναγκαίες για την κριτική και δημιουργική συμμετοχή του πολίτη στα κοινωνικά δρώμενα"⁵⁸. Συνδέεται δηλαδή το σχολείο με την κοινωνία και η σχολική γνώση με την κοινωνική και φυσική πραγματικότητα. Τόσο στο πρόγραμμα της ευέλικτης ζώνης όσο και στη λειτουργία του σχολικού συνεταιρισμού όλοι οι μαθητές, ανεξάρτητα από τις επιδόσεις τους, το φύλο, την κοινωνική, πολιτιστική και φυλετική τους καταγωγή, αλλά και ανεξάρτητα από τις οποιεσδήποτε πιθανές ειδικές τους ανάγκες, συμμετέχουν ισότιμα, με ελεύθερη τη φαντασία, τη δημιουργικότητα, την πρωτοβουλία, τον πειραματισμό και το συναίσθημα και δημιουργούν τις προϋποθέσεις της αρμονικής μελλοντικής συμβίωσης σε μία σύνθετη πλέον πολυπολιτισμική κοινωνία.

"Η Ευέλικτη ζώνη αποτελεί εκπαιδευτική καινοτομία, η οποία προβάλλει ως πρόκληση για το σχολείο να εμπλουτίσει το σταθερό πρόγραμμά του με ανοίγματα προς το εναλλακτικό, το προαιρετικό, το τοπικό, το φανταστικό, το άγνωστο, το διαθεματικό, το συλλογικό.... Το κλειστό σχολείο ασφυκτιά και κάποιος έχει γνωματεύσει ότι έχει ήδη πεθάνει. Το μέλλον ανήκει στο σχολείο που παραμένει ανοιχτό σε όλα τα παραπάνω"⁵⁹.

Η Ευέλικτη Ζώνη ως μία εκπαιδευτική αλλαγή και η επέκταση του θεσμού του σχολικού συνεταιρισμού μπορούν να αλλάξουν βασικές συνιστώσες του σχολικού συστήματος, όπως είναι ο συγκεντρωτισμός, η ομοιομορφία, η ιεραρχικότητα και η γνωσιακή και κοινωνική αναπαραγωγικότητα του παραδοσιακού σχολείου.

---

⁵⁸ βλ. στο ίδιο, σ. 17

⁵⁹ βλ. στο ίδιο, σ. 29

4.2.3 Ολοήμερο Σχολείο

Το Ολοήμερο Σχολείο, ως θεσμός στηρίζεται στο Ν. 2525/1997, με τον οποίο προβλέπεται η ίδρυση των Ολοήμερων Σχολείων. Ο νέος θεσμός επιχειρεί να καλύψει παιδαγωγικές και κοινωνικές ανάγκες. "Το Ολοήμερο Σχολείο αποβλέπει στη σύνδεση κοινωνικής και γνωστικής μάθησης, μόρφωσης και εκπαίδευσης, ελεύθερου χρόνου και ανάπτυξης της προσωπικότητας του μαθητή" και "επιχειρεί την υπέρβαση του παραδοσιακού σχολείου με την καλλιέργεια ενός κλίματος, που θα εξασφαλίζει τη δραστηριοποίηση κινήτρων μάθησης, την ευχάριστη παραμονή στο σχολείο, την ανάληψη πρωτοβουλιών από την πλευρά των μαθητών, τη συνεργασία και γενικά τη διαμόρφωση ενός ώριμου και σκεπτόμενου πολίτη"⁶⁰. Επιχειρεί δηλαδή τη διαμόρφωση ενός νέου ενεργού πολίτη "με τα χαρακτηριστικά της συνεργατικότητας, της συμμετοχής, της αναγνώρισης και αποδοχής, της ετερότητας, της ευελιξίας, της δυνατότητας διερεύνησης και επίλυσης προβλημάτων, της ανάπτυξης κρίσης και πρωτοβουλίας"⁶¹. Προσφέρει νέα μαθήματα, όπως είναι η θεατρική παιδεία, ο χορός, η μουσική, η μουσικοκινητική αγωγή, οι νέες τεχνολογίες (ηλεκτρονικοί υπολογιστές) κ.ά. Στα πλαίσια αυτά βρίσκει ένα ιδιαίτερα ευνοϊκό περιβάλλον για να αναπτύξει τις ποικίλες δραστηριότητές του ένας σχολικός συνεταιρισμός, προσθέτοντας μία στερεή βάση για τη δημιουργική έκφραση και ενεργοποίηση των μαθητών και διαμορφώνοντας το χώρο του σχολείου ως ένα τόπο "ζωής και αυθεντικών εμπειριών και βιωμάτων για τους μαθητές"⁶².

---

⁶⁰ βλ. Ι. Βρεττός, Το Ολοήμερο Σχολείο: οι απαιτήσεις και οι υποσχέσεις του για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, στο Ι.Ε. Πυργιωτάκης (επιμ.) Ολοήμερο Σχολείο: Λειτουργία και προοπτικές, Αθήνα: Π.Ι. Ο.Α.Ε.Δ., 2001, σ. 97

⁶¹ βλ. Χρύσα Βησιλάκη, Βασικοί άξονες διαμόρφωσης του προγράμματος του Ολοήμερου Σχολείου, στο Ι.Ε. Πυργιωτάκης (επιμ.) Ολοήμερο Σχολείο: Λειτουργία και προοπτικές, Αθήνα: Π.Ι. Ο.Α.Ε.Δ., 2001, σ. 94

⁶² βλ. Ν. Χανιωτάκης-Ι. Θωίδης, Διαθεματικές δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου στο Ολοήμερο Σχολείο, στην Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων – Ειδικό Αφιέρωμα στην Ευέλικτη Ζώνη, Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2002, σ. 239

Αν δεχτούμε την άποψη που εκφράζεται τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας⁶³ για την Παιδαγωγική του ελεύθερου χρόνου, το Ολοήμερο Σχολείο αποτελεί μία μοναδική ευκαιρία για την ενασχόληση των μαθητών με την έκδοση μαθητικής εφημερίδας, δημιουργία μουσικού συγκροτήματος και ανέβασμα θεατρικών παραστάσεων, προβολή ταινιών, κουκλοθέατρο, μαριονέτες, δημιουργία αυτοδιαχειριζόμενων κυλικείων, έργα με πηλό και γύψο, κατασκευή κοσμημάτων, κηπουρική, ξυλουργική και ξυλογλυπτική, εκτροφή ζώων, μελισσοκομία κ.ά. Όλα αυτά πετυχαίνονται αποτελεσματικότερα όταν συνδυαστούν με στόχους που αφορούν το σχολείο ή το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, δηλαδή με στόχους που θέτει ένας σχολικός συνεταιρισμός. "Το άνοιγμα του σχολείου προς την κοινωνία και η διαμόρφωση εντατικών και ουσιαστικών σχέσεων με το σχολικό περίγυρο μπορούν να επιτευχθούν με τον καλύτερο τρόπο, όταν το σχολείο γίνεται ένας "εμπυκνωτής" εξωσχολικών δραστηριοτήτων, οι οποίες συνδέονται με το σχολικό πρόγραμμα και μέρος τους πραγματοποιείται εντός του σχολείου"⁶⁴.

Θα πρέπει να γίνει σαφές ότι το ολοήμερο σχολείο δεν πρέπει να σημαίνει περισσότερο σχολείο, αλλά διαφορετικό σχολείο, στο οποίο έχουν θέση οι ομάδες εργασίας, οι ομάδες ενδιαφερόντων, το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία (μέσω της συνεργασίας με την οικογένεια και τους τοπικούς φορείς), η συλλογική λήψη αποφάσεων, η αυτοοργάνωση των μαθητών κ.ά. Σε καμία περίπτωση δεν πρέπει το Ολοήμερο Σχολείο να οδηγήσει σε "σχολειοποίηση του ελεύθερου χρόνου"⁶⁵ του μαθητή.

Δεν πρέπει επίσης να παραβλέπουμε τις δυσχέρειες που εμποδίζουν την απρόσκοπτη λειτουργία του Ολοήμερου Σχολείου, δυσχέρειες που ξεκινούν από την κακή υλικοτεχνική υποδομή και τη δυσκολία διαμόρφωσης του προγράμματος, μέχρι

---

⁶³ βλ. Ν. Χανιωτάκη, Ι. Θωίδη, Κωνσταντίνου κ.ά. στη γενική βιβλιογραφία τους

⁶⁴ βλ. Ν. Χανιωτάκης-Ι. Θωίδη, Διαθεματικές δραστηριότητες ..., ό.π., σ.258

⁶⁵ βλ. στο ίδιο, σ. 245

την συχνή αλλαγή εκπαιδευτικών και τη στελέχωσή του με καθηγητές διαφόρων ειδικοτήτων που είναι υποχρεωμένοι να μετακινούνται σε πολλά σχολεία για την κάλυψη ωρών εργασίας, που μειώνει τη διάθεση τους για ουσιαστική παιδαγωγική προσφορά.

Είναι όμως ανάγκη να στηριχθεί το Ολοήμερο Σχολείο, γιατί αποτελεί ένα πειραματικό σχολείο και ως τέτοιο προσφέρει την ευκαιρία και τη δυνατότητα εφαρμογής νέων διαδικασιών, προτάσεων και δραστηριοτήτων, με μεγάλα περιθώρια ελευθερίας για εκπαιδευτικούς και μαθητές, δημιουργώντας ένα ελκυστικό περιβάλλον αγωγής, εντάσσοντας ποικίλες δημιουργικές δραστηριότητες και ενισχύοντας τη συνεταιριστική εκπαίδευση, με έμφαση στον παιδαγωγικό του ρόλο και στον απεγκλωβισμό από τη μονομέρεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ

Η παρουσίαση των δραστηριοτήτων ορισμένων σχολικών συνεταιρισμών που λειτουργούν σήμερα θεωρείται χρήσιμη και μπορεί να συμβάλλει θετικά και να ενθαρρύνει νέες προσπάθειες ίδρυσης σχολικών συνεταιρισμών.

Οι σχολικοί συνεταιρισμοί που παρουσιάζονται παρακάτω έχουν ήδη μία σημαντική πορεία, η οποία συνοδεύεται από βραβεύσεις και δημοσιεύσεις. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι έχουν εμπειρωθεί στη συνείδηση μαθητών, γονέων και τοπικής κοινωνίας.

Ανάμεσα σε αρκετούς και με αξιόλογη δράση σχολικούς συνεταιρισμούς, η επιλογή έγινε με κριτήρια τη μακρά και αδιάκοπη λειτουργία τους, τη μεταμόρφωση του σχολικού χώρου, την πλούσια δράση, τη συμμετοχή σε διεθνείς οργανώσεις (Δημ.Σχ. Αρκαλοχωρίου Ηρακλείου, Δημ.Σχ. Βάρδας Ηλείας και 3^{ου} Δημ.Σχ. Λαυρίου), αλλά και με κριτήρια κάποιες σημαντικές τοπικές και περιβαλλοντικές ιδιαιτερότητες, που καθιστούν αξιόπαινη τη λειτουργία των υπαρχόντων συνεταιρισμών. Πρόκειται για τους σχολικούς συνεταιρισμούς του μονοθεσίου Δημοτικού Σχολείου Πυλών, στο ακριτικό νησί της Καρπάθου, και των 13^{ου} και 21^{ου} Δημοτικών Σχολείων Κερατσινίου, μιας ιδιαίτερα περιβαλλοντικά υποβαθμισμένης περιοχής. Παρουσιάζεται τέλος, ο σχολικός συνεταιρισμός του 6^{ου} Ενιαίου Λυκείου Λάρισας, προκειμένου να γίνει φανερό ότι οι σχολικοί συνεταιρισμοί έχουν θέση στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Σε όλες τις περιπτώσεις αξίζει να σημειωθεί η αξιοποίηση από τους σχολικούς συνεταιρισμούς των νέων τεχνολογιών στον τομέα της πληροφορικής και των δυνατοτήτων που αυτή προσφέρει για συμμετοχή σε εγχώρια και διεθνή δίκτυα. Χαρακτηριστικό είναι ότι πολλά από τα στοιχεία που αναφέρονται παρακάτω αντλούνται από σελίδες του Διαδικτύου.

5.1 Σχολικός συνεταιρισμός Δημ.Σχ. Αρκαλοχωρίου Ηρακλείου

Ο σχολικός συνεταιρισμός του 12θεσίου Δημοτικού Σχολείου Αρκαλοχωρίου Ηρακλείου, λειτουργεί χωρίς διακοπή από το 1992, με δραστηριοποίηση ομάδων καθαριότητας, αθλητισμού, μουσικής, χορωδίας, υλοποίησης προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, σύνταξης του περιοδικού "Ουράνιο Τόξο" και ομάδας Σχολικού Κυλικείου, με λειτουργία σχολικής βιβλιοθήκης και με κοινωνική δράση που εκδηλώνεται με την ενίσχυση της UNICEF, των "Γιατρών χωρίς Σύνορα", του Φιλόπτωχου ταμείου της Ενορίας, του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού κ.ά.

5.2 Σχολικός συνεταιρισμός Δημ.Σχ. Βάρδας Ηλείας

Ο σχολικός συνεταιρισμός του Δημοτικού Σχολείου Βάρδας Ηλείας, με 20ετή και πλέον συνεχή λειτουργία, ιδρύθηκε το 1983. Από το 1986 εκδίδει αδιάλειπτα τη σχολική εφημερίδα "Το Ξεκίνημα", που έχει φτάσει σήμερα τα 53 τεύχη. Στις δραστηριότητές του περιλαμβάνονται αναδασώσεις, κοινωνική δράση (με ενισχύσεις συλλόγων, δοκιμαζόμενων λαών -όπως ο ιρακινός- , συνεργασία με τη UNICEF, και τους "Γιατρούς χωρίς Σύνορα" κ.ά.), ανακυκλώσεις χαρτιού και αλουμινίου, λειτουργία σχολικής βιβλιοθήκης. Έχει στο ενεργητικό του πολλές βραβεύσεις.

5.3 Σχολικός συνεταιρισμός Δημ.Σχ. 3^{ου} Λαυρίου

Στο σχολείο αυτό έχει διαμορφωθεί αίθουσα πληροφορικής με τελευταίας τεχνολογίας υπολογιστές, ειδικούς πίνακες για να σχεδιάζει ο καθηγητής συνδεδεμένους με τους υπολογιστές σε δίκτυο, σύνδεση με το Internet κ.λπ., αίθουσα θεάτρου για θεατρικές παραστάσεις, χημείο με εντυπωσιακό εξοπλισμό, αίθουσα φυσικής με πολλά όργανα για εξοικείωση της μαθητών, αίθουσα μουσικής με όργανα για τα παιδιά, αίθουσα ζωγραφικής με άφθονο εξοπλισμό, κλειστό γυμναστήριο, σχολική βιβλιοθήκη που σύντομα θα μηχανογραφηθεί και πλήρης βιντεοθήκη, σχολικός κήπος και θερμοκήπιο. Υπάρχουν ακόμη ομάδες παραδοσιακών χορών, πισίνα-λίμνη για καλοκαιρινά μαθήματα κολύμβησης, ειδική

τραπεζαρία, ενώ σε κάθε τάξη του σχολείου υπάρχουν καναπέδες, τηλεόραση, βίντεο και ντουλάπες για κάθε παιδί.

5.4 Σχολικός συνεταιρισμός Δημ.Σχ. Πυλών Καρπάθου

Πρόκειται για ένα μονοθέσιο Δημοτικό Σχολείο, που χάρη στα παιδιά του σχολικού συνεταιρισμού έγινε γνωστό πέρα από την Κάρπαθο. Ο συνεταιρισμός ιδρύθηκε το 1986 με τη συμπαράσταση του δασκάλου και ιερέα Καλλίνικου Μαυρολέοντα. Στις δραστηριότητές του περιλαμβάνονται:

1. Δημιουργία δύο χορευτικών συγκροτημάτων με δικές τους παραδοσιακές στολές και με συμμετοχή σε πολλές εκδηλώσεις για τη διάδοση της πλούσιας παράδοσης του νησιού.

2. Θεατρική ομάδα.

3. Δημιουργία σχολικού κήπου και καλλιέργεια δενδρυλλίων με απώτερο σκοπό την αναδάσωση καμένων εκτάσεων.

4. Δημιουργία χορωδίας που μεταξύ των άλλων επιδιώκει να διασώσει τα παλιά τραγούδια και μαντινάδες της Καρπάθου.

5. Δημιουργία βιντεοθήκης με δανειστικό χαρακτήρα.

6. Δημιουργία υποδειγματικής βιβλιοθήκης (από το 1993) με χιλιάδες βιβλία σε ένα εντυπωσιακό κτίριο του χωριού. Ο χώρος έχει γίνει το Κέντρο για τη σύγχρονη εκπαίδευση της νεολαίας, καθώς τα παιδιά εκπαιδεύονται στη χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών με προχωρημένα εκπαιδευτικά προγράμματα. Υπάρχει στενή συνεργασία με τα εκπαιδευτικά προγράμματα Μουσείων της Αθήνας, τη UNICEF και διάφορους συλλόγους και σωματεία για την προστασία του περιβάλλοντος (WWF για τη μεσογειακή φώκια και τη θαλάσσια χελώνα, GREENPEACE κ.ά.)

7. Συγκέντρωση 100 αντικειμένων λαϊκής τέχνης, λαογραφικού και ιστορικού ενδιαφέροντος για τη δημιουργία Ιστορικού – Λαογραφικού Μουσείου.

8. Δημιουργία ομάδων ερευνών εθίμων και ιστορικού αρχείου.

9. Ο σχολικός συνεταιρισμός οργανώνει ακόμη μαθήματα πληροφορικής για μεγάλους, μαθήματα ζωγραφικής, ψηφιδωτού και κεντήματος, μαθήματα αρχαίων ελληνικών και στις προσπάθειές του περιλαμβάνεται η ίδρυση παιδικού σταθμού.

10. Διοργάνωση σεμιναρίων με πανελλαδική συμμετοχή.

11. Εφαρμογή του Εκπαιδευτικού Λογισμικού "Λογομάθεια", ενός πρωτότυπου προγράμματος διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας με τη χρήση Η/Υ.

12. Συμμετοχή του Δημοτικού Σχολείου στο δίκτυο ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ I και II, που στόχο έχει την επικοινωνία μεταξύ μικρών και απομακρυσμένων σχολείων και με διάφορους εκπαιδευτικούς φορείς, καθώς και η δυνατότητα χρήσης ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, συζητήσεις, ηλεκτρονικά περιοδικά, εφημερίδες σχολείων κ.ά.

13. Συμμετοχή στο παγκόσμιο πρόγραμμα GLOBE – ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ. Το GLOBE (Global Learning and Observations to Benefit the Environment) είναι ένα παγκόσμιο πρωτότυπο πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, υπό την αιγίδα του Συμβουλίου των Ηνωμένων Εθνών, στο οποίο μέχρι σήμερα δραστηριοποιούνται περισσότερες από 95 χώρες με έναν αριθμό σχολείων μεγαλύτερο από 10.000. Το Έργο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ αποτελεί την Ελληνική συμμετοχή στο Πρόγραμμα GLOBE, μετά από συμφωνία που υπεγράφη το 1995. Στόχος του Προγράμματος GLOBE/ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ είναι η ευαισθητοποίηση των μαθητών στα περιβαλλοντικά προβλήματα σε τοπική ή πλανητική κλίμακα και η ανάπτυξη ενός ανοικτού παγκόσμιου δικτύου περιβαλλοντικής συνεργασίας μεταξύ των μαθητών από όλες τις χώρες του κόσμου, των Δασκάλων/Καθηγητών τους και της επιστημονικής κοινότητας έτσι ώστε:

- να ενισχυθεί η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση της νέας γενιάς,
- να βελτιωθεί η επιστημονική γνώση σχετικά με το γήινο οικοσύστημα,
- να ενισχυθεί η διεθνής επικοινωνία και συνεργασία των μαθητικών κοινοτήτων σε περιβαλλοντικά θέματα.

Το Φεβρουάριο του 1997 εγκαταστάθηκε στο Δ.Σ. Πυλών ο μετεωρολογικός σταθμός και άρχισαν να γίνονται περιβαλλοντικές μετρήσεις και για τις τέσσερις θεματικές ενότητες του προγράμματος (Ατμόσφαιρα, Υδρολογία, Έδαφος, Βιολογία) ως εξής: Θερμοκρασία αέρα, βροχόπτωση, νεφοκάλυψη, Ρh νερού και θερμοκρασία νερού, ύψος των δέντρων, διάμετρος των δέντρων, αναγνώριση των ειδών (φυτών, πουλιών κ.λπ.).

Τα αποτελέσματα των μετρήσεων διαβιβάζονταν μέσω του διαδικτύου στη NASA για επεξεργασία, προκειμένου να εξυπηρετηθεί ο επιστημονικός σκοπός και να γίνουν περισσότερα στοιχεία γνωστά για το παγκόσμιο περιβάλλον. Τα παιδιά τιμήθηκαν για τις οικολογικές τους δραστηριότητες.

Σήμερα το σχολείο είναι μέλος του WWF, της Greenpeace, του Συλλόγου για την προστασία της θαλάσσιας χελώνας, του Ελληνικού Κέντρου περίθαλψης άγριων ζώων και πουλιών. Ακόμη είναι συνδρομητής 13 περιοδικών που έχουν ως αντικείμενο το περιβάλλον, όπως «Γαϊόραμα», «National Geographic WORLD», κ.λπ.

Η συμμετοχή του Δημοτικού Σχολείου Πυλών Καρπάθου, του μοναδικού μονοθεσίου από όλη την Ελλάδα, σε πρωτοποριακά προγράμματα είναι ιδιαίτερα σημαντική και αναδεικνύει για άλλη μια φορά τα επιτεύγματα ενός σχολικού συνεταιρισμού, που επιτυγχάνονται με την καλλιέργεια της αυτενέργειας, της πρωτοβουλίας, της παρατηρητικότητας αλλά και της συνεργασίας των μαθητών κάτω από τη διακριτική καθοδήγηση και την θερμή συμπαράσταση και εμπύχωση του δασκάλου τους.

Η περίπτωση του σχολικού συνεταιρισμού του Δημοτικού σχολείου Πυλών έχει εξαιρετική σημασία και καταδεικνύει πόσα μπορεί να πετύχει κανείς με τη συνεργασία. Αποτελεί ένα μοντέλο μονοθεσίου ακριτικού σχολείου, που δίνει ένα λαμπρό παράδειγμα ότι κάθε κομμάτι της γης μπορεί να γίνει το κέντρο της.

5.5 Σχολικός συνεταιρισμός Δημ.Σχ. 13^{ου} και 21^{ου} Κερατσινίου

Το όνομα του συνεταιρισμού είναι "Οικολογικός Κουμπάρας" και ιδρύθηκε το 1997.

Το σχολείο είναι χτισμένα στο λόφο της Χαραυγής ανάμεσα σε εργοστάσια και βρίσκεται δίπλα ακριβώς στο εργοστάσιο της ΔΕΗ, που είναι σήμα κατατεθέν για το Κερατσίνι, γνωστό και ως «Δράκος του Κερατσινίου». Για το λόγο αυτό είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη η ευαισθησία όλων σε οικολογικά θέματα.

Στις δραστηριότητες του συνεταιρισμού περιλαμβάνονται η εκπαίδευση στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, μαθήματα ελληνικών χορών, μουσικής και ζωγραφικής, η αναβίωση εθίμων (π.χ. Κάλαντα του Λαζάρου). Συνεργασία με φορείς όπως η Πυροσβεστική Υπηρεσία για μαθήματα πυρόσβεσης και η Τροχαία για μαθήματα οδικής συμπεριφοράς. Επαφή με αναγνωρισμένες προσωπικότητες. Καλλιέργεια της κοινωνικοποίησης και της συνύπαρξης των μαθητών του σχολείου με τα παιδιά με ειδικές ανάγκες του σχολείου "Ερμής", του ειδικού σχολείου "Αργώ", του ειδικού Δημοτικού Πειραιά και το Ειδικού Δημοτικού και Νηπιαγωγείου Κερατσινίου. Αδελφοποίηση με σχολείο της Γκάννα, ανταλλαγή κατασκευών, γνωριμία με τον πολιτισμό τους. Εκπαίδευση για αντισεισμική προστασία. Καλλιέργεια μεταξοσκωλήκων. Συμμετοχή σε συλλογικές διαμαρτυρίες για την παραποίηση της

ελληνικής μυθολογίας, για αντιοικολογικά μηνύματα της τηλεόρασης, για διεκδίκηση καλύτερου περιβάλλοντος, για την οικολογική αναβάθμιση του τόπου τους και την αποτροπή μεγαλύτερης οικολογικής επιβάρυνσής του. Εξοπλισμός του σχολείου με Η/Υ, σύνδεση με το Διαδίκτυο. Διοργάνωση μήνα βιβλίου και συναντήσεων με αξιόλογους συγγραφείς. Εθνικές και σχολικές γιορτές γεμάτες έμπνευση. Επισκέψεις σε Μουσεία και χώρους που βοηθούν τα προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΕΥΔΑΠ, σταθμός μεταφόρτωσης απορριμμάτων του Σχιστού, Μύλοι κ.ά.). Θεατρική αγωγή και ανέβασμα θεατρικών παραστάσεων. Αναβίωση ολυμπιακών αγώνων. Άνοιγμα του σχολείου στην οικογένεια με το πρόγραμμα "με τους γονείς στα θρανία...". Λειτουργία σχολικής βιβλιοθήκης σε παλιό ξύλινο βαγόνι του 1907, που δώρισε στο σχολείο ο ΗΣΑΠ και επισκευάστηκε με τις προσπάθειες του συνεταιρισμού και τη βοήθεια του Δήμου. Σκυταλοδρομία ανάγνωσης. Παζάρι για την πώληση μεταχειρισμένων αντικειμένων. Λειτουργία σχολικού κυλικείου. Αναδοχή παιδιών από την Γκάνα. Έκδοση βιβλίων για την ενέργεια, το περιβάλλον, παραδοσιακές συνταγές υγιεινής διατροφής και για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες - "Είμαι διαφορετικός...Ε, και;"- και ημερολογίων. Συμμετοχή στα προγράμματα Σωκράτης – Comenius για την προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των σχολείων, την ενθάρρυνση επαφών μεταξύ μαθητών από διαφορετικές χώρες, την προώθηση της ευρωπαϊκής διάστασης της εκπαίδευσης και τη βελτίωση της γνώσης για τους πολιτισμούς και τις γλώσσες των ευρωπαϊκών χωρών. Συμμετοχή στο διεθνές πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης "ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ – GLOBE". Συμμετοχή στο πρόγραμμα "Οικολογικά Σχολεία" με θέματα για την ενέργεια, το νερό, τα απορρίμματα και το αειφόρο σχολείο. Ανάπτυξη προγράμματος "εκκόλαψη – εκτροφή πέρδικας".

Είναι βέβαιο ότι όλες οι παραπάνω δραστηριότητες καλλιεργούν στα παιδιά μια άλλη νοοτροπία και μια νέα αντίληψη για τον κόσμο, που θα τα ακολουθεί σε όλη τους τη ζωή. Τα παιδιά εθίζονται στις συλλογικές διαδικασίες είτε πρόκειται για

διαμαρτυρίες, είτε για προάσπιση δικαιωμάτων, είτε για την εκπόνηση προγραμμάτων. Αποκτούν επίσης κοινωνική ευαισθησία και διάθεση για συνεργασία σε παγκόσμιο επίπεδο. Για τις δραστηριότητες αυτές τα παιδιά έχουν βραβευτεί με "την πράσινη σημαία των οικολογικών σχολείων", με βραβείο από το Δήμο Κερατσινίου για την όλη στάση του σχολείου και τις πρωτοβουλίες του, με βραβείο από τον Πολιτιστικό Σύλλογο της περιοχής, Βραβείο από τη Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά για το περιοδικό "Τρυφερά χρόνια" και Βραβείο από τον κύκλο του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου για την προώθηση της φιλαναγνωσίας.

5.6 Σχολικός συνεταιρισμός 6^{ου} Ενιαίου Λυκείου Λάρισας

Ιδρύθηκε το 1988 από πρωτοβουλία των μελών των ομάδων περιβάλλοντος, αθλητισμού και πολιτισμού, που λειτουργούσαν ήδη στο σχολείο.

Κάθε χρόνο γράφονται μέλη μαθητές σε εθελοντική βάση, γίνονται εκλογές για την ανάδειξη του Διοικητικού και του Εποπτικού Συμβουλίου του Συνεταιρισμού και αρχίζει η δραστηριότητά του, που λήγει με το τέλος της σχολικής χρονιάς.

Ο αριθμός των μελών του Συνεταιρισμού ανέρχεται στο 80% του συνόλου των μαθητών του σχολείου (380 μέλη περίπου κάθε σχολική χρονιά). Μετέχουν ακόμη οι καθηγητές του σχολείου.

Οι δραστηριότητες του Συνεταιρισμού έχουν τρεις άξονες το περιβάλλον, τον πολιτισμό και τον αθλητισμό. Συγκεκριμένα στον τομέα του πολιτισμού στηρίζει τη θεατρική ομάδα, διοργανώνει εκθέσεις ζωγραφικής και φωτογραφίας, διαθέτει από κοινού με το 6ο Γυμνάσιο, που βρίσκεται σε άλλο κτίριο εντός του ίδιου οικοπέδου, μια πολυτελέστατη σύγχρονη αμφιθεατρική αίθουσα θεάτρου 324 θέσεων με φουαγιέ, καθώς και μία αίθουσα πινακοθήκης. Στον τομέα του αθλητισμού στηρίζει οικονομικά τις ομάδες του σχολείου και διοργανώνει εσωτερικά πρωταθλήματα μεταξύ των τάξεων. Στο τομέα του περιβάλλοντος, ο σχολικός συνεταιρισμός έχει κάνει θαύματα. Δημιούργησε, συντηρεί και βελτιώνει κάθε χρόνο σχολικό κήπο

έκτασης δύο στρεμμάτων, στον οποίο υπάρχουν 210 δέντρα και 355 θάμνοι (Ακακίες Κωνσταντινουπόλεως, Πλατάνια, Μοσχοιτίες, Φλαμουριές, Αριζόνες, Κουκουναριές αλλά και Μανόλιες, Λειριόδενδρα, Ιπποκαστανιές, Φωτόδενδρα, Κέδροι, Χαμεκύπαρες, Ελάτια). Το πότισμα του δέντρων και θάμνων γίνεται με εκτεταμένο υδραυλικό σύστημα που έχει κατασκευαστεί για το σκοπό αυτό. Τα δέντρα που χρειάζονται περισσότερο νερό κατά τους θερινούς μήνες, τροφοδοτούνται με δίκτυο αυτόματης άρδευσης που παίρνει εντολές από Η/Υ.

Ο σχολικός συνεταιρισμός στηρίζει την Ομάδα Περιβάλλοντος του σχολείου στην προσπάθειά της να κατασκευάσει μικρό πειραματικό σταθμό παραγωγής ενέργειας με φωτοβολταϊκά τόξα και επίσης τη λειτουργία του μετεωρολογικού σταθμού που έχει εγκατασταθεί στο σχολείο από τις αρχές του 2000, με την ονομασία "Αλέξανδρος" και παρέχει μετρήσεις σε πραγματικό χρόνο, οι οποίες αφορούν Θερμοκρασία (°C), Υγρασία (%), Κατεύθυνση & ταχύτητα ανέμου (Km/h), Ώρες Ηλιοφάνειας (h), Ύψος Βροχόπτωσης (mm) και Ατμοσφαιρική Πίεση (mbars). Ο σταθμός συνδέεται με Η/Υ στον οποίο καταγράφονται οι μετρήσεις σε ωριαία και ημερήσια βάση και γίνεται η παραγωγή γραφημάτων και στατιστικών στοιχείων.

Τέλος, προωθείται η συνεργασία με άλλα σχολεία της Ελλάδας αλλά και της Ευρώπης, όπως είναι το Lycee Chaptal της πόλης Mende της Γαλλίας πάνω στο κοινό θέμα "Ένα ταξίδι στη μεσαιωνική Μεσόγειο μέσα από τη μελέτη της πολιτιστικής κληρονομιάς στην περιοχή της Θεσσαλίας (Ελλάδα) και της περιοχής

του Geraudan (Γαλλία)". Στους στόχους του συνεταιρισμού εντάσσεται η ίδρυση σχολικής βιβλιοθήκης, η οποία θα γίνει πραγματικότητα σε ένα κτίριο εκτάσεως 70 τ.μ. με τη συμβολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στα πλαίσια της σύγχρονης εποχής, ο σχολικός συνεταιρισμός αποτελεί ένα σύστημα αγωγής, το οποίο εξυπηρετεί το σύγχρονο πνεύμα. Η εποχή μας απαιτεί συλλογική προσπάθεια σε όλους τους τομείς των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, κοινωνικούς, οικονομικούς, πολιτικούς, πολιτιστικούς. Οι εξαιρετικές ατομικές επιδόσεις οδηγούν σε αρκετές περιπτώσεις τα άτομα σε προσωπική καταξίωση και επιτυχία. Δεν προάγουν όμως την κοινωνία, καθώς η προσπάθεια αυτή απαιτεί αμοιβαία κατανόηση και ικανότητα συνεργασίας, αλληλοβοήθειας και αλληλεγγύης.

Μέσα από τις αρχές που υιοθετεί και από τις μεθόδους που χρησιμοποιεί, ο σχολικός συνεταιρισμός βοηθάει στη διαμόρφωση μιας νέας αντίληψης. Ο ανταγωνισμός δεν μπορεί να εξασφαλίσει την ευημερία της ανθρωπότητας. Αντίθετα, για την ευημερία της ανθρωπότητας μπορούν να εργαστούν άνθρωποι που διακατέχονται από αγάπη για την ελευθερία, την πρόοδο, την ειρήνη και την πραγματική συνεργασία ανάμεσα σε άτομα και λαούς. Μόνο η αμοιβαία κατανόηση και η συνεργασία προάγουν ολόκληρη την ανθρωπότητα και οδηγούν το ανθρώπινο είδος στην ειρηνική συνύπαρξη, μέσα από τη συνειδητοποίηση ότι ζούμε σε έναν κόσμο που βρίσκεται σε διαρκή αλληλεξάρτηση.

Ο σχολικός συνεταιρισμός καλλιεργεί την κοινωνική συνείδηση, εντάσσοντας τους ατομικούς στόχους και τις ατομικές δραστηριότητες μέσα στους κοινωνικούς στόχους και τις συλλογικές δραστηριότητες και ταυτόχρονα προσφέρει τη δυνατότητα να μεταβληθεί το σχολείο σε χώρο δημιουργικής έκφρασης, πρωτοβουλίας, άσκησης, ελευθερίας και χαράς. Τα παιδιά συνειδητοποιούν την αξία της συλλογικής προσπάθειας και μαθαίνουν να οριοθετούν τους στόχους που μπορεί να επιτύχει το οργανωμένο σύνολο, χωρίς να υπερβάλλουν ως προς τις προσδοκίες ούτε να απογοητεύονται όταν η ομάδα πετύχει λιγότερα από όσα επιδίωκε. Αντιλαμβάνονται, επίσης, ότι με την υπομονή, την επιμονή και την αφοσίωση επιτυγχάνονται έργα με διάρκεια και αξία.

Με τρόπο αναντικατάστατο ο σχολικός συνεταιρισμός ενισχύει τη φυσική ζωτικότητα και ανάπτυξη των παιδιών. Κεντρίζει τα παιδιά σε νέα έρευνα και εμπλουτίζει διαρκώς τις εμπειρίες τους. Δημιουργεί ποικίλα ενδιαφέροντα, τα οποία ενεργοποιούν ολόκληρη την παιδική προσωπικότητα. Μέσα από τις δραστηριότητες που εκτελούν τα παιδιά έρχονται σε επαφή με το φυσικό περιβάλλον, γεγονός που κεντρίζει την παρατηρητικότητα, τη διάθεση για έρευνα, την προσοχή και την επινοητικότητα τους. Παράλληλα συνεργάζονται με τον κοινωνικό κόσμο που τα περιβάλλει, και με τον τρόπο αυτό γνωρίζουν την πραγματική ζωή και καλλιεργείται η κοινωνικότητα, η υπευθυνότητα και η αλληλεγγύη.

Μέσα στο σχολικό συνεταιρισμό προσφέρονται ευκαιρίες για εσωτερική ικανοποίηση, αμοιβαία αναγνώριση, δημιουργική προσπάθεια και βρίσκουν δημιουργική διέξοδο εσωτερικές κλίσεις και δυνάμεις των παιδιών, με τρόπο αβίαστο και φυσικό, καθιστώντας την προσωπικότητα των παιδιών πυρήνα της συλλογικής οντότητας, που αποτελεί ο σχολικός συνεταιρισμός, και καταργώντας οποιαδήποτε τεχνητή αντιπαράθεση ανάμεσα στο άτομο και την ομάδα. Δημιουργείται έτσι ένα κλίμα αποδοχής, ένας χώρος στον οποίο έχουν θέση όλοι οι μαθητές, ανεξάρτητα από τις ιδιαίτερες μαθησιακές ή άλλες ικανότητες, από την κοινωνική και οικονομική κατάσταση και από τις ενδεχόμενες ειδικές ανάγκες ορισμένων.

Είναι βέβαια φανερό ότι για να έχουν παιδαγωγικό αποτέλεσμα, οι εργασίες που θα αναλάβει ο συνεταιρισμός πρέπει να οργανώνονται μέσα στα πλαίσια των παιδαγωγικών σκοπών του σχολείου, να λειτουργούν παράλληλα με τους μορφωτικούς σκοπούς του, να στηρίζουν και να πλουτίζουν τη μάθηση, και να έχουν ποικιλία, ώστε να αφυπνίζουν την αυτενέργεια των μαθητών, να προκαλούν την επινοητικότητά τους και να απαιτούν συλλογική προσπάθεια. Πρέπει επίσης να αποφασίζονται από πρωτοβουλία των παιδιών, να ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντά τους και να είναι ανάλογες με τις πνευματικές και φυσικές ικανότητές τους, δηλαδή να μην είναι ούτε περισσότερες ούτε πιο δύσκολες από αυτές που θα

μπορούσαν να αναλάβουν υπεύθυνα. Τέλος, θεωρείται αναγκαίο οι εργασίες να θεμελιώνουν τα διάφορα μαθήματα -γλωσσικό, ιστορία, γεωγραφία κ.ά.- όχι αποσπασματικά, αλλά στα πλαίσια της διαθεματικής διδασκαλίας, γιατί, αφενός, τα προβλήματα της καθημερινής ζωής για να κατανοηθούν και να επιλυθούν απαιτούν μια συνολική αντίληψη και γνώσεις που προέρχονται από διάφορες γνωστικές περιοχές και αφετέρου, οι μαθητές βιώνουν έναν κόσμο ενιαίο, πολυδιάστατο, πολύπλοκο, πολυποίκιλο, πολυσύνθετο και διαρκώς μεταβαλλόμενο και όχι χωρισμένο σε διακριτά γνωστικά αντικείμενα.

Σε καμία περίπτωση ο σχολικός συνεταιρισμός δεν παρεμποδίζει το διδακτικό έργο του σχολείου. Αντίθετα το υποβοηθά και το εμπλουτίζει ωθώντας τους μαθητές να αναπτύξουν σημαντικές ικανότητες αντίληψης, κρίσης, να αξιοποιήσουν την έμφυτη δημιουργική τους ορμή, να παρατηρήσουν, να ερευνήσουν, να πειραματιστούν. Συνδυάζοντας με εξαιρετικό τρόπο τη θεωρία με την πράξη επιτυγχάνεται μάθηση χωρίς συμπίεση της προσωπικότητας.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι μέσα στο σχολείο τα παιδιά συνειδητοποιούν τις ανάγκες, τους σκοπούς και τις τάσεις τους και παράλληλα τις ιδιαίτερες συνθήκες - φυσικές, πολιτικές, οικονομικές- της κοινωνίας μέσα στην οποία ζουν. Έχει σημασία να τονιστεί ότι, ενώ στο παρελθόν οι περισσότεροι σχολικοί συνεταιρισμοί λειτούργησαν σε αγροτικές ή ημιαγροτικές περιοχές, σήμερα σχολικοί συνεταιρισμοί λειτουργούν με ιδιαίτερα αποδοτικό τρόπο και σε αστικά περιβάλλοντα. Είναι αξιοπρόσεκτο ότι η ύπαρξη προβλημάτων, όπως το υποβαθμισμένο περιβάλλον και η αστική αποξένωση, αποτελούν ισχυρό κίνητρο συσπείρωσης των μαθητών, που οδηγεί σε ίδρυση και αποδοτική λειτουργία σχολικών συνεταιρισμών και σε συνεργασία μέσα στο σχολείο και έξω από αυτό.

Ο σχολικός συνεταιρισμός είναι κάτι πολύ περισσότερο από μία ομάδα παιδιών που ακολουθούν τις οδηγίες του/της δασκάλου/ας. Είναι ένα μοναδικό

παιδαγωγικό σύστημα που προετοιμάζει τα παιδιά για μία ενεργή συμμετοχή στην κοινωνία, διδάσκοντάς τους να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, να συνεργάζονται με τους γύρω τους, αντιλαμβανόμενα έτσι καλύτερα τα όρια που προϋποθέτει η συνύπαρξη με άλλους ανθρώπους, και να γνωρίσουν τις ατομικές τους δυνατότητες και το βαθμό που αυτές ενισχύονται και αξιοποιούνται από την συμμετοχή σε μία ομάδα με κοινούς στόχους.

Ιδιαίτερη εξάλλου προσοχή απαιτείται στην οικονομική διαχείριση των σχολικών συνεταιρισμών ώστε να μη χαθεί η ισορροπία μεταξύ οικονομικών και παιδαγωγικών επιδιώξεων και η οικονομική αυτονομία του συνεταιρισμού.

Είναι φανερό ότι ο θεσμός του σχολικού συνεταιρισμού απαιτεί από το / τη δάσκαλο/α που θα θελήσει να ασχοληθεί με αυτόν και να αναλάβει την υπευθυνότητά του περισσότερη κούραση και ευθύνη. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι σχολικοί συνεταιρισμοί ιδρύονται και αναπτύσσονται μόνο σε σχολεία στα οποία κάποιος δάσκαλος θα θελήσει να σταθεί στο πλευρό των μαθητών και να ασχοληθεί με το έργο του σχολικού συνεταιρισμού. Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι η λειτουργία πολλών σχολικών συνεταιρισμών σταμάτησε όταν ο υπεύθυνος δάσκαλος απομακρύνθηκε από το σχολείο. Για να μπορέσει να αναπτυχθεί ο θεσμός θα πρέπει ο/η δάσκαλος/δασκάλα να πιστεύει στο θεσμό, στην παιδαγωγική του αξία, στην επιτυχία του και επιπλέον να αγαπάει τη δουλειά του και να τη θεωρεί λειτούργημα. Καλείται ο δάσκαλος να ξεφύγει από το παιδευτικό του έργο, να αναλάβει νέες πρωτοβουλίες βοηθώντας την ενεργή ένταξη του σχολείου στην κοινωνία, αναβαθμίζοντας το ρόλο του σχολείου και ενισχύοντας τη δική του θέση στην κοινωνία, στη συνείδηση μαθητών και γονέων και κατακτώντας την αναγνώριση και την καταξίωση που του αρμόζουν, όχι λόγω θέσης και ιδιότητας (όπως στο παρελθόν), αλλά λόγω της προσωπικότητας, της επιστημονικής του κατάρτισης και των κοινωνικών πρωτοβουλιών που αναλαμβάνει. Για να μπορέσει να ανταποκριθεί στο πολύπλοκο

αυτό έργο είναι αναγκαίο να υπάρξει η κατάλληλη κατάρτιση, η οποία πρέπει να δοθεί από τα Παιδαγωγικά Τμήματα όσον αφορά τη βασική κατάρτιση των εκπαιδευτικών, αλλά και – καθ' όλη τη διάρκεια που υπηρετούν – από τους φορείς κατάρτισης και επανεκπαίδευσης υπηρετούντων εκπαιδευτικών.

Είναι απαραίτητη η οργανωτική στήριξη του θεσμού των σχολικών συνεταιρισμών και η θεσμική τους κατοχύρωση μέσα από την απλοποίηση του σημερινού νομικού πλαισίου λειτουργίας τους, το οποίο είναι πολύ σύνθετο και απαιτεί μεγάλη, άσκοπη και ιδιαίτερα κουραστική γραφειοκρατική ενασχόληση από τα παιδιά, με τη δημιουργία ενός νέου πιο ευέλικτου και αποτελεσματικού πλαισίου που θα λειτουργεί ενισχυτικά και όχι κατασταλτικά στην προσπάθεια για την εδραίωση των σχολικών συνεταιρισμών.

Τέλος, απαιτούνται οι εκπαιδευτικές αλλαγές που εφαρμόζονται τα τελευταία χρόνια στα σχολεία μας να συμπεριλάβουν στη φιλοσοφία και την εφαρμογή τους το θεσμό του σχολικού συνεταιρισμού, ως ένα αναντικατάστατο εργαλείο στην επιτυχία των στόχων που επιδιώκουν και στην επιτυχία της δημιουργίας ενός σχολείου, το οποίο μέσα από μια εκπαίδευση που δε θα είναι αντανάκλαση ζωής, αλλά η ίδια η ζωή, είναι ικανό να οδηγήσει τα παιδιά σε ένα καλύτερο μέλλον, σε μια κοινωνία που θα έχει κέντρο της τον άνθρωπο. Είναι αλήθεια ότι οι σχολικοί συνεταιρισμοί, ως θεσμός, προσπαθούν χρόνια να εδραιωθούν μέσα στα σχολεία, και όχι με ιδιαίτερα μεγάλη επιτυχία. Είναι βέβαια γεγονός ότι από τη στιγμή που διαμορφώνεται ένας θεσμός έχει τη δική του δυναμική και εξαρτάται από τις κοινωνικές δυνάμεις που δρουν στο εσωτερικό του να κατευθύνουν τη λειτουργία του σε μια προοπτική εξέλιξης και προόδου.

Σήμερα πολλά έχουν αλλάξει στα εκπαιδευτικά πράγματα της χώρας μας. Τα περισσότερα σχολεία λειτουργούν σε οργανωμένα εκπαιδευτήρια και οποιεσδήποτε ελλείψεις καλύπτονται συνήθως από το Κράτος ή την τοπική αυτοδιοίκηση. Οι

ανάγκες που καλείται να καλύψει ο σχολικός συνεταιρισμός είναι ευρύτερες και συνδέονται όχι μόνο με τα στενά πλαίσια της βελτίωσης του σχολικού χώρου, αλλά με τη διαμόρφωση μιας νέας αντίληψης για τα πράγματα που μας περιβάλλουν. Οι συνθήκες διαβίωσης των εκπαιδευτικών έχουν επίσης αλλάξει. Είναι στρουθοκαμηλισμός να αγνοούμε ότι τα οικονομικά κίνητρα θα μπορούσαν να ωθήσουν τους εκπαιδευτικούς να ασχοληθούν με περισσότερο ζήλο με το θεσμό.

Ο σχολικός συνεταιρισμός, όπου υπάρχει, γίνεται το κέντρο της σχολικής ζωής, δένοντας στενά τα παιδιά με το σχολείο τους. Είναι για τους μαθητές η μάθηση της υπευθυνότητας, της δημοκρατικότητας, της αυτοβοήθειας, της αλληλεγγύης. Είναι μία μέθοδος πρακτικής αγωγής, είναι η δημοκρατία στην τάξη, καθώς καθένας μπορεί να προσφέρει κάτι σύμφωνα με τις δυνατότητές του. Μαθαίνει στο παιδί να ζει ομαδικά, να αναπτύσσεται, να έχει γνώμη, να λαμβάνει αποφάσεις, να υποτάσσεται στις αποφάσεις της πλειοψηφίας, να παίρνει τα πρώτα μαθήματα ενός υπεύθυνου πολίτη. Πραγματικά, ένας μαθητής συνεταιριστής είναι ήδη ένας υπεύθυνος και συνειδητοποιημένος μικρός πολίτης του τόπου του.

Καθώς το σχολείο είναι αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας, αν θέλουμε να μετασχηματίσουμε την κοινωνία οφείλουμε να μετασχηματίσουμε και την εκπαίδευση, υιοθετώντας και εφαρμόζοντας νέες παιδαγωγικές αρχές, σχέσεις και πρακτικές. Είναι αναγκαίο το ατομοκεντρικό σχολείο να δώσει οριστικά τη θέση του στο συμμετοχικό και ομαδοκεντρικό. Εφαρμόζοντας οι μαθητές κανόνες και πρακτικές συνεργασίας μέσα στα πλαίσια μιας ομάδας με τρόπο που θα εξασφαλίζει και την ομαλή λειτουργία του συνόλου της τάξης, μαθαίνουν παράλληλα να συνεργάζονται στο μέλλον ως ενήλικα μέλη χωρίς να διασαλεύεται η συνοχή του κοινωνικού συνόλου. Μέσα στο νέο διαθεματικό πλαίσιο διδασκαλίας, την εφαρμογή προγραμμάτων ευέλικτης ζώνης και τα διευρυμένα ωράρια του ολοήμερου σχολείου, ο σχολικός συνεταιρισμός βρίσκει ένα ευνοϊκό περιβάλλον στο οποίο μπορεί να αναπτυχθεί.

Με σταθερή την πεποίθηση ότι η παιδεία αποτελεί το καλύτερο και ασφαλέστερο μέσο για την αναγέννηση της κοινωνίας, ο σχολικός συνεταιρισμός ως μέθοδος δημοκρατικής αγωγής, που στηρίζεται στην καλλιέργεια της ιδέας ότι υπάρχει ανάμεσα σε όλους μας αμοιβαία εξάρτηση και στην καλλιέργεια του αμοιβαίου σεβασμού, μπορεί να αποτελέσει ένα μοναδικό σύστημα αγωγής, το οποίο θα οδηγήσει στη συνειδητοποίηση και την υιοθέτηση των αρχών και πρακτικών της αλληλεγγύης, της αλληλοβοήθειας, της συμμετοχής, για τη δημιουργία μιας ισότιμης κοινωνίας ενεργών πολιτών, αποφασισμένων να μην παραμείνουν θεατές αλλά διαμορφωτές της ζωής τους μέσα από τη συλλογική προσπάθεια.

Κρίνοντας ιδιαίτερα σημαντικό το θεσμό των σχολικών συνεταιρισμών, και με στόχο την παγίωση και την εξέλιξή του στη χώρα μας, μία έρευνα σχετικά με την κατάσταση που επικρατεί στο διεθνή χώρο θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη, ιδίως αφού σε πολλές χώρες υπάρχει μακρά παράδοση και έχουν γίνει σημαντικότητα βήματα.

Ενδεικτικά παραδείγματα χωρών που έχουν υιοθετήσει και ενσωματώσει με επιτυχία το θεσμό στο εκπαιδευτικό τους σύστημα είναι η Γαλλία, με τη μεγαλύτερη ίσως ιστορία και δραστηριοποίηση στον τομέα αυτό, και η Πολωνία, όπου ειδικές επιτροπές για την ανάπτυξη των σχολικών συνεταιρισμών παραδίδουν σεμινάρια για την εκπαίδευση των δασκάλων που θα αναλάβουν την οργάνωσή και τη διοίκησή τους, δίνουν οδηγίες και διοργανώνουν συνέδρια. Επίσης, ιδιαίτερες είναι οι περιπτώσεις της Αγγλίας, όπου ισχύει ένα καλά οργανωμένο και πρωτότυπο σύστημα, σύμφωνα με το οποίο τα μέλη των σχολικών συνεταιρισμών χωρίζονται σε κατηγορίες ανάλογα με την ηλικία τους ("ιχνηλάτες", "σκαπανείς", "εξερευνητές"), και της Σουηδίας, όπου σε ορισμένες περιοχές προβλέπεται η συμμετοχή ενός αντιπροσώπου του σχολικού συνεταιρισμού, με δικαίωμα ψήφου και υποβολής προτάσεων και αντιπροτάσεων, στην ετήσια Γενική Συνέλευση του Καταναλωτικού Συνεταιρισμού ενηλίκων, στο Διοικητικό Συμβούλιο του οποίου εκλέγονται και μαθητές.

Μία διεξοδικότερη διερεύνηση του πλαισίου λειτουργίας του θεσμού στο εξωτερικό θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο μίας ξεχωριστής συζήτησης που θα ήταν εξαιρετικά σημαντική, κυρίως ως πηγή άντλησης ιδεών και κατευθυντηρίων γραμμών, η αξιοποίηση των οποίων και η προσαρμογή τους στην ελληνική πραγματικότητα είναι βέβαιο ότι θα απέδιδε σημαντικά οφέλη.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Επιστολή του Ελευθερίου Βενιζέλου του έτους 1935, προς τον πολιτευτή Κορινθίας Κ. Ρέντη, για τη δράση του σχολικού συνεταιρισμού στο Μελίσσι Κορινθίας, αντίγραφο του οποίου παραχώρησε ευγενικά ο τ. Επιθεωρητής Δημοτικών Σχολείων Β. Παπαγεωργίου, στη Φωτεινή Τζωρτζάκη, η οποία το συμπεριέλαβε στο βιβλίο της "Σχολικοί Συνεταιρισμοί" (1978, σ. 55) και το οποίο παραθέτουμε για την ιστορική του αξία:

"Φίλε Κύριε Ρέντη,

Ευχαριστώ θερμώς δια την αποστολήν του τεύχους του "Ερμού" του πραγματευομένου δια το Δημοτικόν Σχολείον Μελισσίου. Κυριολεκτικώς εκαταβρόχθισα το περιεχόμενον του, η ανάγνωσις του οποίου μου παρέσχεν ευχαρίστησιν τόσον έντονον, όσην σπανίως ησθάνθην τον τελευταίον τούτον καιρόν.

Παρακαλώ να μεταδώσετε τα θερμά μου συγχαρητήρια εις τους εργάτας του ωραίου αυτού έργου, τον Επιθεωρητήν κ. Β. Παπαγεωργίου, τον διευθυντήν του σχολείου κ. Γ. Παπαγεωργίου και την διδασκάλισσαν Πηνελ. Παπαγεωργίου. Περίεργον η σύμπτωσις της ομωνυμίας των τριών τούτων.

Φιλικώτατα υμέτερος

Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος"

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΤΟΥ 1977

Ίδρυση και λειτουργία Σχολικών Συνεταιρισμών

"Οι σχολικοί συνεταιρισμοί είναι ένας θεσμός που καθιερώθηκε στα Δημοτικά Σχολεία της χώρας μας με απώτερο σκοπό την ανάπτυξη και διάδοση της ιδέας του συνεργατισμού μεταξύ των μαθητών. Τέτοιοι συνεταιρισμοί λειτουργούν σήμερα σε πολλά Δημοτικά Σχολεία με ικανοποιητικά αποτελέσματα.

Επειδή η διάδοση και η πρακτική εφαρμογή των αρχών του συνεταιρισμού και γενικότερα η συνεταιριστική διαπαιδαγώγηση συμβάλλουν στην εξοικείωση των μαθητών με το συνεταιριστικό θεσμό η αξία του οποίου για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του τόπου είναι γνωστή, παρακαλούμε να συστήσετε στους κ.κ. Δ/ντές των Δημοτικών Σχολείων της δικαιοδοσίας σας να συνεργαστούν με τους αρμόδιους κ.κ. Επιθεωρητές και Επόπτες Συνεταιρισμών της Α.Τ.Ε. για την ίδρυση, λειτουργία και προαγωγή των Σχολικών Συνεταιρισμών.

Ακόμη σας κάνουμε γνωστό ότι οι Σχολικοί Συνεταιρισμοί δεν πρέπει να περιοριστούν μόνο στα Δημοτικά Σχολεία των αγροτικών περιοχών της χώρας, όπως μέχρι τώρα συνέβαινε, αλλά να επεκταθούν και στα Σχολεία των αστικών κέντρων."

Ο ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

N. 1566/85 – Κεφ. ΙΓ´

Άρθρο 46

Σχολικοί συνεταιρισμοί

1. Ο σχολικός συνεταιρισμός είναι θεσμός κοινωνικής ζωής του σχολείου και ελεύθερη ένωση των μαθητών. Βασίζεται στην έμφυτη κοινωνικότητα του παιδιού, την ελεύθερη συμμετοχή, την αμοιβαία κατανόηση και τον αλληλοσεβασμό. Εφαρμόζει τις αρχές της αυτοδιοίκησης και των δημοκρατικών διαδικασιών. Έχει ως σκοπό τη διαπαιδαγώγηση των μαθητών σχετικά με τις αρχές της αλληλοβοήθειας, της συνεργασίας και της κοινωνικής ευθύνης, την ανάπτυξη της ανεξάρτητης σκέψης και δημοκρατικής συνείδησης, καθώς και τη γνώση συλλογικών μορφών οικονομικής δραστηριότητας.

2. Ο σχολικός συνεταιρισμός αναλαμβάνει πολλές δραστηριότητες στα πλαίσια της σχολικής και γενικότερα της κοινωνικής ζωής, όπως χειροτεχνία, σχολικό κήπο, ζωοτεχνία, πρατήριο ειδών, κυλικείο, έργα πολιτισμού. Ειδικά για τα δημοτικά σχολεία, οι δραστηριότητες του σχολικού συνεταιρισμού επεκτείνονται στις έρευνες, πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις, εκδρομές και βιβλιοθήκες.

3. Η οργάνωση και η λειτουργία των σχολικών συνεταιρισμών καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

Η με αριθμ. Φ 3/1085/ Γ 1/ 1456/1-12-97 απόφαση του ΥΠΕΠΘ με την οποία ρυθμίστηκαν τα θέματα ίδρυσης και λειτουργίας των σχολικών συνεταιρισμών συνοδευόταν από το ακόλουθο κείμενο:

“Σας στέλνουμε την αριθμ. Φ 3/1085/Γ1/1456/1-12-97 απόφαση του κ. Υφυπουργού Παιδείας, η οποία δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 1107/15-12-97, τεύχος β και αφορά τη λειτουργία των σχολικών συνεταιρισμών.

Για την εφαρμογή της απόφασης αυτής επισημαίνουμε τα ακόλουθα:

1. Στο εξής όλοι οι συνεταιρισμοί των δημοτικών σχολείων θα λειτουργούν σύμφωνα με τις διατάξεις της παραπάνω απόφασης. Οι συνεταιρισμοί που ήδη λειτουργούν θα προσαρμόσουν το καταστατικό και την όλη διαδικασία λειτουργίας στις διατάξεις της απόφασης μέχρι το τέλος Μαρτίου 1998, όπως στην παράγρ. 1 του άρθρου 6 της απόφασης ορίζεται.

2. Ο σχολικός συνεταιρισμός αποτελεί σημαντικό θεσμό της εκπαίδευσης και θα πρέπει να ενημερωθούν για τη σκοπιμότητα της λειτουργίας του όλοι οι εκπαιδευτικοί των δημοτικών σχολείων. Παρακαλούνται λοιπόν οι Σχολικοί Σύμβουλοι να οργανώσουν ενημερωτικές – Παιδαγωγικές συναντήσεις των Διευθυντών κατά ομάδες σχολείων ή όπως αυτοί κρίνουν σκόπιμο, με αποκλειστικό θέμα την ενημέρωση για τους σκοπούς και τον τρόπο λειτουργίας του σχολικού συνεταιρισμού και τη συνεργασία για την ίδρυση συνεταιρισμών στις σχολικές μονάδες της περιφέρειάς τους. Το θέμα αυτό μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο συζήτησης των Σχολικών Συμβούλων και με όλους τους εκπαιδευτικούς κατά τις επισκέψεις τους στα σχολεία.

Στις παραπάνω συζητήσεις να προβληθεί ιδιαίτερα ο σχολικός συνεταιρισμός ως θεσμός της κοινωνικής ζωής του σχολείου και οι αρχές που διέπουν τη λειτουργία του, όπως: η αυτοδιοίκηση, οι δημοκρατικές διαδικασίες, η συλλογική προσπάθεια, η αλληλοβοήθεια, η συνεργασία και η κοινωνική ευθύνη, η ανάπτυξη της ανεξάρτητης

σκέψης και της δημοκρατικής συνείδησης, η αμοιβαία κατανόηση, ο αλληλοσεβασμός των μελών του.

3. Οι Προϊστάμενοι των Διευθύνσεων και των Γραφείων Εκπ/σης θα υποβάλουν στη Δ/ση Σπουδών Π.Ε. του ΥΠΕΠΘ το προβλεπόμενο από την παράγρ. 2 του άρθρου 6 της προαναφερόμενης απόφασης πρωτόκολλο μέχρι το τέλος Μαΐου 1998, μαζί με το συνημμένο πίνακα.

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΠΑΥΛΟΣ ΓΟΥΣΗΣ”

(ΦΕΚ 1107 Αριθ.Φ3/1085/Γ1/ 456/15-12-1997)

ΣΥΣΤΑΣΗ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ - ΥΠΕΠΘ

Έχοντας υπόψη:

- 1.Την παραγρ. 3 του άρθρου 46 του Ν. 1566/85 (ΦΕΚ 167Α)
- 2.Την ανάγκη καθορισμού κοινών κανόνων λειτουργίας των σχολικών συνεταιρισμών
- 3.Το γεγονός ότι από την παρούσα απόφαση δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού αποφασίζουμε:

Άρθρο 1

Σκοπός του σχολικού συνεταιρισμού.

1. Σε κάθε δημοτικό σχολείο από 3/θέσιο και πάνω μπορεί να ιδρυθεί σχολικός συνεταιρισμός, ο σκοπός του οποίου είναι, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 46 του Ν. 1566/85 (ΦΕΚ 167Α"), να συμβάλει στη διαπαιδαγώγηση των μαθητών σχετικά με τις αρχές της αλληλοβοήθειας, της συνεργασίας και της κοινωνικής ευθύνης, στην ανάπτυξη της ανεξάρτητης σκέψης και δημοκρατικής συνείδηση, καθώς και τη γνώση συλλογικών μορφών οικονομικής δραστηριότητας.
2. Ειδικότερα με το συνεταιρισμό οι μαθητές εθίζονται στο πνεύμα της αυτοδιαχείρισης με την οικονομική τους δραστηριότητα, της κοινωνικοποιημένης σχολικής ζωής με τις ποικίλες δραστηριότητες που αναλαμβάνουν, οι οποίες επεκτείνονται στην έρευνα, στις πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις, στον καλλωπισμό του σχολείου και του περιβάλλοντα χώρου, στις εκδρομές, στις βιβλιοθήκες, σε κοινωφελή έργα και γενικότερα στην ανάπτυξη πρωτοβουλίας και στον εθισμό στη συνεργασία και στη συλλογικότητα.

Άρθρο 2

Ίδρυση συνεταιρισμού

Η πρωτοβουλία για την ίδρυση του συνεταιρισμού μπορεί να προέρχεται είτε από τους μαθητές είτε από τους γονείς είτε από το διδακτικό προσωπικό. Το σχετικό αίτημα εξετάζεται σε ειδική σύσκεψη του διδακτικού προσωπικού, το οποίο, όταν διαπιστώσει ότι υπάρχουν οι προϋποθέσεις λειτουργίας συνεταιρισμού στο σχολείο, παραπέμπει με απόφαση του το θέμα στο σχολικό συμβούλιο, που αποφασίζει για την ίδρυση του.

2. Στη συνεδρίαση του σχολικού συμβουλίου καλούνται εκπρόσωποι των μαθητών για να εκθέσουν τις απόψεις τους, οι οποίοι μετά τη συζήτηση αποχωρούν, προκειμένου το σχολικό συμβούλιο να πάρει την απόφαση του.

3. Για την ίδρυση του συνεταιρισμού ακολουθούνται τα παρακάτω στάδια:

α. Με την παραπάνω απόφαση του σχολικού συμβουλίου ορίζονται δύο μέλη του, ένα από το σύλλογο διδασκόντων και ένα από το Δ.Σ. του συλλόγου γονέων, τα οποία μαζί με έναν εκπρόσωπο των μαθητών από κάθε τμήμα των Δ', Ε' και ΣΤ' τάξεων, για την επιλογή των οποίων φροντίζει ο δάσκαλος του τμήματος, αποτελούν το συντονιστικό συμβούλιο της ίδρυσης του συνεταιρισμού.

β. Με τη φροντίδα του συντονιστικού συμβουλίου καταρτίζεται κατάλογος μελών, ο οποίος πρέπει να περιλαμβάνει τουλάχιστον 20 μαθητές και συντάσσεται το καταστατικό του συνεταιρισμού, το περιεχόμενο του οποίου πρέπει να είναι σύμφωνο με τις διατάξεις της παρούσας απόφασης και να φέρει την υπογραφή τουλάχιστον 20 μελών από αυτά που περιλαμβάνονται στον παραπάνω κατάλογο και των μελών του συντονιστικού συμβουλίου.

γ. Το καταστατικό υποβάλλεται στο διευθυντή του σχολείου και εγκρίνεται σε ειδική συνεδρίαση από το σχολικό συμβούλιο.

δ. Μετά την έγκριση του καταστατικού το συντονιστικό συμβούλιο της ίδρυσης του συνεταιρισμού φροντίζει για την επιλογή των οργάνων διοίκησης του συνεταιρισμού, οπότε περατώνεται και το έργο του.

ε. Τροποποίηση του καταστατικού μπορεί να γίνει με απόφαση της γενικής συνέλευσης, με την προϋπόθεση ότι την πρόταση υποβάλλει ή το Δ.Σ. του συνεταιρισμού ή ομάδα μελών που αποτελούν τουλάχιστο το 1/3 του αριθμού των συνεταιριστών.

Άρθρο 3

Μέλη του συνεταιρισμού

1. Μέλη του συνεταιρισμού, πάντοτε σε προαιρετική βάση, μπορούν να είναι οι μαθητές των τάξεων Δ', Ε' και ΣΤ. Ο ελάχιστος αριθμός για να λειτουργήσει σχολικός συνεταιρισμός είναι 20 μαθητές.

2. Τακτικά μέλη είναι οι μαθητές των τριών τάξεων που αναφέρονται στην προηγούμενη παράγραφο και οι εκπρόσωποι του συλλόγου διδασκόντων και του συλλόγου γονέων στο διοικητικό συμβούλιο και στο εποπτικό συμβούλιο του συνεταιρισμού. Οι μαθητές εγγράφονται στο συνεταιρισμό με αίτηση που κατατίθεται στο διοικητικό συμβούλιο, το οποίο με απόφαση του αποδέχεται το σχετικό αίτημα.

3. Επίτιμα μέλη μπορεί να είναι όλοι οι εκπαιδευτικοί του σχολείου και οι γονείς των μαθητών, εφόσον το επιθυμούν. καθώς και άτομα του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος που προσφέρουν υπηρεσία στην ανάπτυξη του σχολικού συνεταιρισμού. Όλα τα επίτιμα μέλη εγγράφονται με απόφαση της γενικής συνέλευσης.

4. Όταν οι συνεταιριστές κάθε τάξης υπερβαίνουν τους 10, αποτελούν συνεταιριστική ομάδα, η οποία μπορεί να αναλαμβάνει συνεταιριστικό έργο είτε από τη γενική συνέλευση είτε από το Δ.Σ. του συνεταιρισμού.

Άρθρο 4

Όργανα διοίκησης

1.α. Κάθε συνεταιριστική ομάδα εκπροσωπείται από τριμελή συνεταιριστική επιτροπή. Για τις τάξεις που λειτουργούν με περισσότερα του ενός τμήματα ένα μέλος της συνεταιριστικής επιτροπής προέρχεται οπωσδήποτε από διαφορετικό τμήμα.

β. Το μέλη της συνεταιριστικής επιτροπής εκλέγονται από όλους τους συνεταιριστές της τάξης, δηλαδή η εκλογή είναι κοινή για όλα τα τμήματα και γίνεται με ευθύνη των δασκάλων της τάξης.

γ. Με τη φροντίδα των δασκάλων της τάξης η συνεταιριστική επιτροπή επιλέγει τον πρόεδρο της.

2. ΟΡΓΑΝΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ ΕΙΝΑΙ:

- Η γενική συνέλευση (Γ.Σ.)
- Το διοικητικό συμβούλιο (Δ.Σ.)
- Το εποπτικό συμβούλιο (Ε.Σ.)

Η θητεία των μελών του Δ.Σ. και του Ε.Σ. είναι μονοετής και διαρκεί από την εκλογή τους μέχρι την εκλογή των νέων οργάνων.

3.α Η **ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ** αποτελείται από όλα τα μέλη του συνεταιρισμού και συνέρχεται σε τρεις (3) τακτικές συνεδριάσεις το χρόνο και σε έκτακτες όταν το ζητήσει ένας από τους παρακάτω φορείς:

- Το διοικητικό συμβούλιο του συνεταιρισμού

- Το σχολικό συμβούλιο
- Ο συντονιστής του συνεταιρισμού
- Ο σύλλογος διδασκόντων
- Το διοικητικό συμβούλιο του συλλόγου γονέων
- Το εποπτικό συμβούλιο
- Το 1 /3 τουλάχιστο των μελών του συνεταιρισμού.

β. Σε όλες τις συνεδριάσεις προεδρεύει ο πρόεδρος του Δ.Σ. του συνεταιρισμού, που συνεπικουρείται στο έργο του από το συντονιστή εκπαιδευτικό. Οι τακτικές συνεδριάσεις γίνονται εντός του διδακτικού ωραρίου (τρεις τελευταίες διδακτικές ώρες), ενώ οι έκτακτες εκτός του διδακτικού ωραρίου. Τις ώρες των τακτικών συνεδριάσεων οι τάξεις που δεν συμμετέχουν στο συνεταιρισμό ακολουθούν το διδακτικό τους ωράριο.

γ. Στη γενική συνέλευση μπορούν να πάρουν μέρος και τα επίτιμα μέλη, τα οποία έχουν δικαίωμα να παίρνουν το λόγο αλλά δεν έχουν δικαίωμα ψήφου.

δ. Η γενική συνέλευση θεωρείται ότι έχει απαρτία αν συμμετέχουν σε αυτή τα 3/5 των μελών του συνεταιρισμού και οι αποφάσεις παίρνονται κατά πλειοψηφία των παρόντων τακτικών μελών.

4: α. **ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ** (Δ.Σ.) του συνεταιρισμού αποτελείται από 5 έως 9 μέλη ανάλογα με τον αριθμό των συνεταιριστικών ομάδων.

β. Το Δ.Σ. αποτελούν:

- Ένας εκπρόσωπος του συλλόγου διδασκόντων, που επιλέγεται ως συντονιστής του συνεταιρισμού
- Ένας εκπρόσωπος του Δ.Σ. του συλλόγου γονέων και κηδεμόνων
- Οι πρόεδροι των συνεταιριστικών επιτροπών στις περιπτώσεις που προκύπτει άρπιος (ζυγός) αριθμός μελών Δ.Σ., τότε προστίθεται σ' αυτό ένα ακόμα μέλος από τη συνεταιριστική επιτροπή της συνεταιριστικής ομάδας που έχει τα περισσότερα μέλη

ώστε το Δ.Σ. να αποτελείται πάντοτε από περιττό αριθμό μελών.

γ. Τα αξιώματα του Δ.Σ. είναι:

- Πρόεδρος, που είναι μαθητής.
- Αντιπρόεδρος, που είναι μαθητής.
- Γραμματέας, που είναι μαθητής, ο οποίος τηρεί το πρωτόκολλο και τους φακέλους εισερχομένων και εξερχόμενων εγγράφων.
- Τριμελής διαχειριστική ομάδα, που αποτελείται από έναν μαθητή, το συντονιστή εκπαιδευτικό και τον εκπρόσωπο του Δ.Σ. του συλλόγου γονέων, η οποία ασκεί καθήκοντα ταμίας.

δ. Το Δ.Σ. συγκροτείται σε σώμα κατά την πρώτη συνεδρίαση του, η οποία πραγματοποιείται μετά από πρόσκληση και με την προεδρία του συντονιστή εκπαιδευτικού. Η εκλογή στα αξιώματα γίνεται με ψηφοφορία, στην οποία δεν μετέχουν ο συντονιστής εκπαιδευτικός και ο εκπρόσωπος των γονέων.

ε. Στις περιπτώσεις που δεν λειτουργούν συνεταιριστικές ομάδες τάξεων, λόγω του μικρού αριθμού μαθητών, οι συνεταιριστές του σχολείου αποτελούν ενιαία συνεταιριστική ομάδα οπότε οι μαθητές μέλη του Δ.Σ. του συνεταιρισμού και του εποπτικού Συμβουλίου επιλέγονται από το σύνολο των συνεταιριστών.

στ. Στα πολυθέσια σχολεία εκπρόσωπο στο Δ.Σ. επιλέγουν και οι συνεταιριστές της τάξης που το σύνολο τους δεν υπερβαίνει τους 10 για να σχηματίσουν συνεταιριστική ομάδα, αλλά δεν είναι λιγότεροι από 5.

ζ. Με ευθύνη του γραμματέα του Δ.Σ. τηρείται βιβλίο πράξεων και βιβλίο γενικών συνελεύσεων.

5. Το **ΕΠΟΠΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ** είναι πενταμελές και το αποτελούν:

- Ένας εκπρόσωπος του συλλόγου διδασκόντων.
- Ένας εκπρόσωπος του Δ.Σ. του συλλόγου γονέων και κηδεμόνων.
- Τρεις μαθητές, ένας από κάθε μια από τις τάξεις Δ', Ε' και ΣΤ', οι οποίοι

προέρχονται από τα μέλη της συνεταιριστικής επιτροπής της τάξης.

6. ΕΡΓΟ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ:

α. Η γενική συνέλευση αποτελεί το ανώτατο όργανο του συνεταιρισμού και χαράσσει το γενικό πλαίσιο των δραστηριοτήτων του Δ.Σ.

β. Έργο του Δ.Σ. είναι η πραγματοποίηση των αποφάσεων και εντολών της γενικής συνέλευσης και ενεργεί πάντοτε στα πλαίσια των γενικών κατευθύνσεων που εκείνη ορίζει. Παίρνει μέτρα που κρίνονται απαραίτητα για την προώθηση των σκοπών του συνεταιρισμού, όπως αυτοί αναφέρονται στο άρθρο 1 της παρούσης απόφασης και στο επίσημο καταστατικό. Ο πρόεδρος εκπροσωπεί το Δ.Σ. του συνεταιρισμού και οι αποφάσεις παίρνονται κατά πλειοψηφία.

γ. Έργο του εποπτικού συμβουλίου είναι να ελέγχει τα πεπραγμένα του Δ.Σ. και να ασκεί έλεγχο στην οικονομική διαχείριση. Για το σκοπό αυτό συντάσσει τέσσερις φορές το χρόνο πρωτόκολλο επιθεώρησης της οικονομικής διαχείρισης. ήτοι:

- Εντός του Ιανουαρίου.
- Εντός του Απριλίου.
- Με την παράδοση της διαχείρισης μετά την εκλογή των νέων οργάνων διοίκησης.
- Κατά τον απολογισμό.

Το εποπτικό συμβούλιο ασκεί έκτακτο έλεγχο της οικονομικής διαχείρισης όταν το ζητήσει ένας από τους παρακάτω φορείς:

- Ο δ/ντής του σχολείου
- Το σχολικό συμβούλιο
- Ο προϊστάμενος της Δ/σης ή του Γραφείου Εκπ/σης.
- Το ίδιο το Δ.Σ. του συνεταιρισμού.

δ. Με ευθύνη του εποπτικού συμβουλίου τηρείται βιβλίο ελέγχου, στο οποίο καταχωρούνται τα πρακτικά των αποφάσεων του και οι παρατηρήσεις του, που αφορούν τον έλεγχο του Δ.Σ. του συνεταιρισμού, συμπεριλαμβανομένου και του ελέγχου της οικονομικής διαχείρισης.

Άρθρο 5

Οικονομική διαχείριση

1. Η οποιοδήποτε οικονομική δραστηριότητα πρέπει να ασκείται στα πλαίσια της νομιμότητας, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις που αφορούν τη χρήση των τιμολογίων, τη χαρτοσήμανση των αποδείξεων και την απόδοση των κρατήσεων.

2. Τα έσοδα του συνεταιρισμού προέρχονται:

α. Από ης τακτικές εισφορές των μελών, οι οποίες ορίζονται από τη γενική συνέλευση.

β. Από τις έκτακτες εισφορές καθώς και δωρεές διαφόρων φορέων.

γ. Από την εκμετάλλευση περιουσιακών στοιχείων, δραστηριότητα όμως που δεν μπορεί να έρχεται σε αντίθεση με τις αρμοδιότητες της σχολικής επιτροπής.

3. Η οικονομική διαχείριση ασκείται από το Δ.Σ. του συνεταιρισμού μέσω της τριμελούς διαχειριστικής επιτροπής, με ευθύνη της οποίας τηρούνται και τα σχετικά βιβλία που αναφέρονται στην επόμενη παράγραφο.

4. Για την οικονομική διαχείριση τηρούνται τα ακόλουθα βιβλία, τα οποία υπογράφονται από τον πρόεδρο του Δ.Σ., το συντονιστή εκπαιδευτικό και το Δ/ντή του σχολείου και θεωρούνται από τον Προϊστάμενο της Δ/νσης ή του Γραφείου που ανήκει το σχολείο.

α. Βιβλίο ταμείου, το οποίο είναι παρόμοιο με το βιβλίο εσόδων και εξόδων που τηρεί η σχολική επιτροπή. Στο βιβλίο αυτό καταχωρούνται στις οικείες στήλες τα έσοδα και τα έξοδα. Για όλες τις εγγραφές πρέπει να υπάρχει το σχετικό παραστατικό στοιχείο.

β. Μπλοκ τριπλότυπων αποδείξεων είσπραξης, παρόμοιο μ' αυτό που τηρεί η σχολική επιτροπή. Στο μπλοκ αυτό καταχωρούνται όλα τα έσοδα, από οποιαδήποτε πηγή και αν προέρχονται και στη συνέχεια γίνεται η εγγραφή στο βιβλίο ταμείου.

Επομένως ο αύξων αριθμός των αποδείξεων αντιστοιχεί στον αύξοντα αριθμό εγγραφών του βιβλίου αυτού. Το πρώτο φύλλο της τριπλότυπης απόδειξης χορηγείται στο χορηγό, το δεύτερο τοποθετείται στον υποφάκελο των εσόδων του φακέλου παραστατικών στοιχείων της οικονομικής διαχείρισης και το τρίτο φύλλο παραμένει ως στέλεχος. Η οποιαδήποτε ακύρωση σελίδας φέρει την υπογραφή και στα τρία φύλλα όλων των μελών του Δ.Σ. του συνεταιρισμού. Το μπλοκ ισχύει για ένα οικονομικό έτος.

γ. Μπλοκ διπλότυπων αποδείξεων εξόδων για την πραγματοποίηση πληρωμών σε περίπτωση που ο προμηθευτής δεν εκδίδει τιμολόγιο ή διάτρητη απόδειξη. Το πρώτο φύλλο της διπλότυπης απόδειξης τοποθετείται στον υποφάκελο των Εξόδων του φακέλου παραστατικών στοιχείων της οικονομικής διαχείρισης και το δεύτερο παραμένει στο στέλεχος.

δ. Φάκελος παραστατικών στοιχείων οικονομικής διαχείρισης, ο οποίος αφορά ένα μόνο οικονομικό έτος και αποτελείται από τρεις υποφακέλους. Στον πρώτο υποφάκελο (απλός classer), τοποθετούνται τα παραστατικά στοιχεία των εσόδων και στον δεύτερο τα παραστατικά στοιχεία των εξόδων. Ο αύξ. αριθμός των παραστατικών στοιχείων εξόδων (τιμολογίων και αποδείξεων) αντιστοιχεί με τον αύξοντα αριθμό των εγγραφών στη στήλη των εξόδων του βιβλίου ταμείου. Στον τρίτο υποφάκελο τοποθετούνται αντίγραφα των πάσης φύσης πρωτοκόλλων ελέγχου της οικονομικής διαχείρισης και κάθε αντίγραφο που αφορά την έγκριση του απολογισμού.

ε. Βιβλιάριο καταθέσεων κρατικής τράπεζας ή του Ταχυδρομικού Ταμειευτηρίου όπου κατατίθενται τα ποσά. Το ποσό που μπορεί να βρίσκεται στα χέρια της διαχειριστικής επιτροπής δεν υπερβαίνει τις 30.000 δραχμές. Το βιβλιάριο αυτό εκδίδεται για το σχολικό συνεταιρισμό σύμφωνα με τις ισχύουσες για τους πιστωτικούς οργανισμούς διατάξεις και δικαίωμα ανάληψης και κατάθεσης έχουν τα ενήλικα μέλη του διοικητικού συμβουλίου του συνεταιρισμού.

5. α. Ο απολογισμός της οικονομικής διαχείρισης πραγματοποιείται εντός του Ιανουαρίου και περιλαμβάνει όλη την περίοδο του οικονομικού έτους, ανεξάρτητα από την αλλαγή των μελών του διοικητικού συμβουλίου. Όταν συντάσσεται ο απολογισμός κανένα ποσό δεν βρίσκεται στα χέρια της διαχειριστικής επιτροπής.
- β. Ο απολογισμός συντάσσεται από το διοικητικό συμβούλιο του συνεταιρισμού, τα μέλη του οποίου κλείνουν και υπογράφουν το βιβλίο ταμείου, καθώς και τη σχετική πράξη, όπου περιληπτικά αναφέρονται στο σύνολο των εσόδων, στο σύνολο των εξόδων και το υπόλοιπο για τη νέα χρήση. Εκτός από το βιβλίο ταμείου κλείνονται τα μπλοκ των τριπλότυπων αποδείξεων εισπραξης και το μπλοκ των διπλότυπων αποδείξεων πληρωμής, τα οποία υπογράφονται από τον Πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου του συνεταιρισμού και από τα μέλη της τριμελούς διαχειριστικής επιτροπής.
- γ. Όλα τα στοιχεία του απολογισμού ελέγχονται από το Εποπτικό Συμβούλιο που συντάσσει ειδικό πρακτικό, αντίγραφο του οποίου τοποθετείται στο φάκελο των παραστατικών στοιχείων της οικονομικής διαχείρισης.
- δ. Ο απολογισμός στη συνέχεια υποβάλλεται για προέγκριση στο σχολικό συμβούλιο, το οποίο συντάσσει σχετικό πρακτικό. Υποβάλλονται όλα τα αναφερόμενα στοιχεία στα παραπάνω β και γ εδάφια.
- ε. Η τελική έγκριση του απολογισμού γίνεται το πρώτο δεκαήμερο του Φεβρουαρίου από τον Προϊστάμενο της Διεύθυνσης ή του Γραφείου Εκπαίδευσης, στον οποίο, μαζί με τα προηγούμενα στοιχεία, υποβάλλεται και αντίγραφο του πρακτικού της προέγκρισης του απολογισμού από το σχολικό συμβούλιο. Στον Προϊστάμενο δεν υποβάλλεται το βιβλίο ταμείου, αλλά ακριβές φωτοαντίγραφο αυτού, το οποίο υπογράφεται από τον πρόεδρο του Δ.Σ. και τα μέλη της τριμελούς διαχειριστικής επιτροπής. Μετά την έγκριση όλα τα στοιχεία επιστρέφονται στο σχολείο, τοποθετούνται στο φάκελο παραστατικών στοιχείων και φυλάσσονται σε ειδικό

φοριαμό, τον οποίο διαθέτει ο διευθυντής του σχολείου για το αρχείο του σχολικού συνεταιρισμού.

Άρθρο 6

Τελικές διατάξεις

1. Μέχρι το τέλος του προσεχούς Μαρτίου οι σχολικοί συνεταιρισμοί που ήδη λειτουργούν οφείλουν να προσαρμόσουν το καταστατικό και την όλη διαδικασία της λειτουργίας τους στις διατάξεις της παρούσας απόφασης.
2. Οι υπεύθυνοι των ήδη λειτουργούντων συνεταιρισμών, μέσω του Διευθυντή του σχολείου, θα υποβάλουν απολογισμό της οικονομικής τους διαχείρισης, στον αρμόδιο Προϊστάμενο της Διεύθυνσης ή του Γραφείου Εκπαίδευσης, ο οποίος θα πραγματοποιήσει τον έλεγχο και θα υποβάλει σχετικό πρωτόκολλο στη Διεύθυνση Σπουδών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας. Μετά τον έλεγχο τα βιβλία και τα παραστατικά στοιχεία του συνεταιρισμού θα επιστραφούν στο σχολείο και θα τοποθετηθούν σε ειδικό φάκελο στο φοριαμό του συνεταιρισμού.
3. Τυχόν αδιάθετα υπόλοιπα θα παραδοθούν στα οριζόμενα από την παρούσα απόφαση όργανα του σχολικού συνεταιρισμού και θα αποτελέσουν τα πρώτα έσοδα του.

Η παρούσα απόφαση να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 2 Δεκεμβρίου 1997

Ο ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ

Υπόδειγμα καταστατικού σχολικού συνεταιρισμού

Άρθρο 1

Ίδρυση: Σήμερα στις ..... του 20.. αποφασίσαμε οι μαθητές της Δ΄ , Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης να ιδρύσουμε στο σχολείο μας συνεταιρισμό. Ο συνεταιρισμός μας θα λειτουργεί με την καθοδήγηση και τη βοήθεια του διευθυντή του σχολείου μας (ή του / της δασκάλου / δασκάλας κ. ....).

Άρθρο 2

Ενωμένοι στο συνεταιρισμό μας θα προσπαθούμε όλοι:

- α. Να είναι πάντα καλοσυγυρισμένο και καθαρό το σχολείο μας, έτσι που η εργασία και η ζωή μας σ΄ αυτό να μας είναι ευχάριστη.
- β. Να έχουμε βιβλιοθήκη με μορφωτικά και ψυχαγωγικά βιβλία, που να τη διατηρούμε τακτική και να την πλουτίζουμε αδιάκοπα με νέα βιβλία.
- γ. Να οργανώσουμε στο σχολείο μας μουσείο και να το πλουτίζουμε διαρκώς με νέα αντικείμενα.
- δ. Να εφοδιάζουμε το σχολείο μας με εποπτικά μέσα διδασκαλίας.
- ε. Να καλλιεργούμε το σχολικό μας κήπο ή και το σχολικό κλήρο, να δημιουργούμε σπορεία, φυτώρια. Να δοκιμάζουμε νέες καλλιέργειες, και αν ευδοκιμούν, να τις διαδίδουμε στον τόπο μας.
- στ. Να οργανώσουμε μικρό ζωοτροφείο, πτηνοτροφείο, μελισσοκομείο, σηροτροφείο.
- ζ. Να εφοδιαζόμαστε με τα αναγκαία υλικά και εργαλεία για τις διάφορες γεωργοτεχνικές εργασίες μας στο σχολικό μας κήπο ή κλήρο.
- η. Να φροντίζουμε για την ψυχαγωγία των μαθητών του σχολείου μας και των κατοίκων του τόπου μας: να οργανώνουμε σχολικές ή τοπικές γιορτές, αθλοπαιδιές, κινηματογραφικές προβολές, εκδρομές, όπου καλούμε και τους γονείς μας κ.α.
- θ. Να προσέχουμε να χρησιμοποιούμε τα κοινά χρήματα με τρόπο που να εξυπηρετεί και την προκοπή του συνεταιρισμού μας και τα μέλη

ι. Να εξυπηρετούμε τα παιδιά του σχολείου μας, όσο το μπορούμε, σε διάφορες ανάγκες τους.

ια. Να βοηθούμε στις οικογενειακές εργασίες τους τα παιδιά που φοιτούν στα νυχτερινά σχολεία, ώστε να βρίσκουν καιρό να ετοιμάζουν τα μαθήματά τους και να κρατούμε για χάρη τους καθαρά τα βιβλία μας, ώστε να μπορούν να τα χρησιμοποιούν και να μην αναγκαστούν να αγοράσουν καινούρια.

ιβ. Να εργαζόμαστε αδελφικά για να εξυπηρετήσουμε ο ένας τον άλλο, το σχολείο μας και την ιδιαίτερη ή –αν μπορούμε- τη μεγάλη πατρίδα μας και τους συντοπίτες μας που βρίσκονται σε ανάγκη.

Άρθρο 3

Μέλη: Τακτικά μέλη του συνεταιρισμού είναι οι μαθητές και οι μαθήτριες των τριών τελευταίων τάξεων. Τα μέλη οφείλουν να εργάζονται για την προκοπή του συνεταιρισμού και να εκπληρώνουν όλες τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει.

Επίτιμα μέλη: Όσοι απόφοιτοι θέλουν να συνεχίσουν να εργάζονται για την επιτυχία των σκοπών του σχολικού συνεταιρισμού, καθώς και όσοι ενήλικοι θέλουν να τον συντρέξουν γίνονται επίτιμα μέλη στο συνεταιρισμό.

Άρθρο 4

Διοίκηση: Ο σχολικός συνεταιρισμός διοικείται από τη γενική συνέλευση, το διοικητικό συμβούλιο και τις ακόλουθες ειδικές επιτροπές..... (Οι επιτροπές κανονίζονται σύμφωνα με τις εργασίες και τους σκοπούς του συνεταιρισμού).

Η γενική συνέλευση: Τη γενική συνέλευση καλεί το διοικητικό συμβούλιο το λιγότερο δύο φορές το μήνα, αναγγέλλοντάς την πριν από 3 ημέρες. Θα τοιχοκολλεί την αγγελία σε φανερό μέρος του σχολείου και θα αναφέρει σε αυτήν τα θέματα που πρόκειται να συζητηθούν. (Μπορεί επίσης να γίνεται γνωστοποίηση στην πρωινή συγκέντρωση για την προσευχή). Λαβαίνουν μέρος όλα τα τακτικά μέλη του σχολικού συνεταιρισμού και το καθένα τους έχει δικαίωμα για έναν ψήφο. Ο διευθυντής του

σχολείου (ή ο / η δάσκαλος /α μας κ.....) παρακολουθεί τις συζητήσεις στη συνέλευση.

Τη γενική συνέλευση παρακολουθούν επίσης και τα επίτιμα μέλη και διατυπώνουν τις γνώμες τους για τα διάφορα θέματα.

Όσα τακτικά μέλη απουσιάζουν από τη συνέλευση πρέπει να δικαιολογούν την απουσία τους. Αν απουσιάζουν αδικαιολόγητα ή γενικότερα αν δείχνουν αδιαφορία για τις εργασίες και την προκοπή του συνεταιρισμού, χάνουν για ένα χρονικό διάστημα ορισμένα δικαιώματα. Τη σχετική απόφαση την παίρνει η γενική συνέλευση, αφού πρώτα την εγκρίνει ο διευθυντής του σχολείου (ή ο / η δάσκαλος / α που εφορεύει το συνεταιρισμό).

Το διοικητικό συμβούλιο: Το διοικητικό συμβούλιο το εκλέγει στην αρχή του χρόνου η γενική συνέλευση. Το αποτελούν ο πρόεδρος και ο γραμματέας, που αντιπροσωπεύουν το συνεταιρισμό σε όλες τις εκδηλώσεις και τις σχέσεις του, ο ταμίας, που έχει τη διαχείριση του συνεταιρισμού, και οι υπεύθυνοι για τη διαχείριση των ειδών και των αντικειμένων που ανήκουν στο συνεταιρισμό.

Ειδικές επιτροπές: Η γενική συνέλευση: Η Γενική Συνέλευση εκλέγει ανάμεσα από τα μέλη του συνεταιρισμού επιτροπές που φροντίζουν για τους διάφορους σκοπούς του.

Άρθρο 5

Πόροι: Ο σχολικός συνεταιρισμός εξασφαλίζει τους πόρους του:

- α) Από την καταβολή των μελών για δικαίωμα εγγραφής
- β) Από τις εισφορές των τακτικών και των επίτιμων μελών.
- γ) Από δωρεές χρηματικές ή σε είδος.
- δ) Από τα έσοδα που εξασφαλίζουν οι παραγωγικές εργασίες, διάφορες υπηρεσίες και δραστηριότητες των μελών.

Οι σχολικοί συνεταιρισμοί, που έχουν λειτουργήσει ένα ή το πολύ δύο χρόνια, πρέπει να εξασφαλίζουν τους πόρους τους κυρίως από τις εργασίες των μελών.

Άρθρο 6

Έξοδα του σχολικού συνεταιρισμού: Ο σχολικός συνεταιρισμός χρησιμοποιεί τους πόρους του:

- α) Για να εξασφαλίζει την ανάπτυξη και την προκοπή των εργασιών του.
- β) Για να αντικρίξει τις ανάγκες των μελών και να εξασφαλίζει για αυτά ψυχαγωγία.
- γ) Για να εφοδιάζει το σχολείο με τα μέσα που θα κάνουν πιο αποδοτική τη σχολική εργασία και πιο ευχάριστη τη σχολική ζωή.
- δ) Για να βοηθάει μέλη της κοινότητας που βρίσκονται σε ανάγκη ή επίσης να για να προσφέρει κάτι ωφέλιμο στην κοινότητα.

Άρθρο 7

Βιβλία του σχολικού συνεταιρισμού. Ο σχολικός συνεταιρισμός πρέπει να κρατά τα ακόλουθα βιβλία:

- α) Κατάλογο των τακτικών μελών (Βιβλίο Μητρώου).
- β) Κατάλογο των επίτιμων μελών.
- γ) Βιβλίο των εσόδων και των εξόδων (Ταμείου).
- δ) Βιβλίο της περιουσίας του συνεταιρισμού.
- ε) Βιβλίο της αποθήκης του υλικού.
- στ) Βιβλίο όπου καταγράφονται οι συζητήσεις που γίνονται κατά τις γενικές συνελεύσεις ή από το διοικητικό συμβούλιο.
- ζ) Βιβλίο όπου καταγράφονται εκθέσεις σχετικά με τις εργασίες του συνεταιρισμού κάθε μήνα.

Το βιβλίο εσόδων και εξόδων το κρατά ο ταμίας.

Τα βιβλία του υλικού και της περιουσίας τα κρατά ο διαχειριστής υλικού και τα υπόλοιπα ο γραμματέας του συνεταιρισμού.

Τα βιβλία του συνεταιρισμού πρέπει να μένουν στο σχολείο.

Άρθρο 8

Έλεγχος: Ο διευθυντής του σχολείου (ή ο ορισμένος/η δάσκαλος/α που εφορεύει το συνεταιρισμό) επιβλέπει και ελέγχει τις εργασίες και τους λογαριασμούς του συνεταιρισμού σε τακτικά διαστήματα.

Άρθρο 9

Αν ο σχολικός συνεταιρισμός διαλυθεί, η περιουσία του ανήκει στο σχολικό ταμείο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

1. Αλ. Δελμούζος, (1930), *Οι πρώτες προσπάθειες στο Μαράσλειο*, Αθήνα
2. John Dewey, (1982), *Το σχολείο και η κοινωνία – Ο δρόμος και ο αγώνας για τη μεταμόρφωση των παιδαγωγικών ιδεών*, (μτφρ. Μόσχα Μιχαλοπούλου), Γλάρος, Αθήνα
3. Θεοφιλίδης Χρ., *Διαθεματική Προσέγγιση της Διδασκαλίας*, ΓΡΗΓΟΡΗΣ, 1997, Αθήνα
4. Νικ. Π. Καλύβα, (1980), *Το χρονικό του σχολικού μας συνεταιρισμού*, Πάτρα
5. Καμπασακάλης Δ., *Μαθητικός Συνεταιρισμός, 1984*, Θεσσαλονίκη
6. Αριστ. Ν. Κλήμη, (1994), *Κείμενα 1934-1994 για τους σχολικούς συνεταιρισμούς*, Αθήνα
7. Αριστ. Ν. Κλήμης, (1988), *Οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα*, ΠΑΣΕΓΕΣ, Αθήνα
8. Κωτσίκης Βαγ., *Εκπαιδευτικά συστήματα – Οργάνωση και Διοίκηση*, ΕΛΛΗΝ, 1998, Αθήνα
9. Στ. Λ. Μαριάδης, (1997), *Συνεταιρισμοί ΙΣΤΟΡΙΑ – ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ – ΑΠΟΣΤΟΛΗ – η τρίτη εναλλακτική λύση*, ΓΙΑΧΟΥΔΗ-ΓΙΑΠΟΥΛΗ, Θεσσαλονίκη
10. Β. Μασσιάλας, (1984), *Το σχολικό Εργαστήριο Ζωής*, ΓΡΗΓΟΡΗ, Αθήνα
11. Ηλ. Γ. Μασσαγγούρας, (2002), *Στρατηγικές Διδασκαλίας – Η Κριτική Σκέψη στη Διδακτική Πράξη*, GUTENBERG, Αθήνα
12. Ηλ. Γ. Μασσαγγούρας, (1995), *Ομαδοκεντρική Διδασκαλία και μάθηση – Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας κατά ομάδες*, ΓΡΗΓΟΡΗ, Αθήνα
13. Σήφης Μπουζάκης, (1989), *Σύγχρονα Παιδαγωγικά και Εκπαιδευτικά Προβλήματα*, GUTENBERG, Αθήνα
14. Liegle L. – Süßmuth R., *Εισαγωγή. Προβλήματα δομής και εξέλιξης των Εκπαιδευτικών Συστημάτων στην Ανατολική και Δυτική Ευρώπη*, στο βιβλίο *Εκπαιδευτικά Συστήματα στην Ευρώπη*, ΚΥΡΙΑΚΙΔΗ, 1987, Θεσσαλονίκη
15. Σαΐτη Χρ., *Οργάνωση και Διοίκηση της Εκπαίδευσης*, 1992, Αθήνα
16. Sharan, S, *Handbook of Cooperative Learning Methods*, West-Port, Greenwood Press, 1994
17. Φωτ. Θ. Τζωρτζάκη, (1964), *Σχολικοί Συνεταιρισμοί - Έννοια, Ιστορία, Οδηγίες εφαρμογής, Παιδαγωγική Θέση*- Αθήνα
18. Θ. Γ. Τζωρτζάκης – Φωτ. Τζωρτζάκη, (1961), *Συνεταιρισμοί και Σχολικοί Συνεταιρισμοί*, Ανάπτυπον εκ της "Οικονομικής & Λογιστικής Εγκυκλοπαιδείας" (ΤΟΜΟΣ Θ'), Αθήνα
19. Φωτ. Θ. Τζωρτζάκη, (1957), *Σχολικοί συνεταιρισμοί – η κίνησης εις την χώραν μας μέχρι τέλους του σχολικού έτους 1955-1956*, ΠΑΣΕΓΕΣ, Αθήνα
20. Φωτ. Θ. Τζωρτζάκη, (1978), *Σχολικοί συνεταιρισμοί*, ΠΑΣΕΓΕΣ (Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως), Αθήνα
21. Τζωρτζάκη Φ. (επιμέλεια), *Σχολικοί Συνεταιρισμοί – Οδηγία Εφαρμογής*, ΠΑΣΕΓΕΣ (Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως), 1960, Αθήνα
22. Ν. 1566/85 "Δομή και Λειτουργία της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης", 1985, Εθνικό Τυπογραφείο

23. Πρακτικά Συνεδρίου (16-17 Μαΐου 1996) ΤΕΙ Μεσολογγίου, Τμήμα Σ.Σ.Ο.Ε., με θέμα "Οι Συνεταιρισμοί μπροστά στις προκλήσεις του 21^{ου} αιώνα", ΤΕΙ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ, 1996, Μεσολόγγι
24. Υπόδειγμα κανονισμού σχολικού συνεταιρισμού, ΠΑΣΕΓΕΣ (Υπηρεσία Συνεταιριστικής Εκπαιδεύσεως), Αθήνα
25. Χαραλάμπους Κυρ., *Ο Συνεταιριστικός Τρόπος Παραγωγής και η μετάβαση στο σοσιαλισμό*, ΟΔΥΣΣΕΑΣ, 1997, Αθήνα

ΑΡΘΡΑ

1. Αλαχιώτης Σταμ., *Η Ευέλικτη Ζώνη του σχολείου*, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2002, Αθήνα
2. Μασσαγγούρας Η., *Ευέλικτη Ζώνη Διαθεματικών Προσεγγίσεων: Μια εκπαιδευτική καινοτομία που αλλάζει το σχολείο*, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2002, Αθήνα

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

1. Αθανασάκης Α., *Διαθεματική οργάνωση σχολικών δραστηριοτήτων και προγραμμάτων: Επιστημολογική, ψυχο-βιολογική, κοινωνική και πολιτισμική τεκμηρίωση*, στο Σεμινάριο που πραγματοποιήθηκε στις 14-15 Νοεμβρίου 2003 στο Κ.Π.Ε. Θέρμου με θέμα: *Διαθεματική και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Μια ... ευέλικτη πρόταση στο ελληνικό σχολείο*.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Βιτσιλάκη Χρ., *Βασικοί άξονες διαμόρφωσης του προγράμματος του Ολοήμερου Σχολείου*. Στο *Ι.Ε. Πυργιωτάκης (επιμ.), Ολοήμερο Σχολείο: Λειτουργία και προοπτικές*. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Ο.Α.Ε.Δ., 2001, Αθήνα
2. Βιτσιλάκη Χρ. – Πυργιωτάκης Ι., *Το Ολοήμερο Σχολείο: μια συνοπτική πρόταση για την εφαρμογή του στην πράξη*, Στο *Ι.Ε. Πυργιωτάκης (επιμ.), Ολοήμερο Σχολείο: Λειτουργία και προοπτικές*. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Ο.Α.Ε.Δ., 2001, Αθήνα
3. Βρεττός Ι., *Το Ολοήμερο Σχολείο: οι απαιτήσεις και οι υποσχέσεις του για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση*, Στο *Ι.Ε. Πυργιωτάκης (επιμ.), Ολοήμερο Σχολείο: Λειτουργία και προοπτικές*. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Ο.Α.Ε.Δ., 2001, Αθήνα
4. Πυργιωτάκης Ι., *Ολοήμερο Σχολείο: Διεθνείς Εξελίξεις και η ελληνική περίπτωση*, Στο *Ι.Ε. Πυργιωτάκης (επιμ.), Ολοήμερο Σχολείο: Λειτουργία και προοπτικές*. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Ο.Α.Ε.Δ., 2001, Αθήνα
5. Πυργιωτάκης Ι., *Γνωριμία με το Ολοήμερο Σχολείο*, Ο.Α.Ε.Δ., 2001, Αθήνα
5. Χανιωτάκης Ν.- Θωΐδης Ι., *Διαθεματικές δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου στο Ολοήμερο Σχολείο*, στο *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων- Ειδικό Αφιέρωμα στην Ευέλικτη Ζώνη*, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2002, Αθήνα

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

"Συνεργασία"

1. Τεύχη 1/1979 έως 27/1988
2. Τεύχη 1/1989 έως 57/2004

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- cgi.di.uoa.gr/~dpyles/Gfirstpage.html
- <http://users.otenet.gr/~6lyklar/activi.htm>
- <http://users.otenet.gr/~6lyklar/comenius.htm>
- <http://users.otenet.gr/~6lyklar/kipos.htm>
- <http://users.otenet.gr/~6lyklar/meteo.htm>
- <http://users.otenet.gr/~6lyklar/synet.htm>
- <http://users.otenet.gr/~6lyklar/teatro.htm>
- <http://www2.forthnet.gr/skerats/index.htm>
- <http://www2.forthnet.gr/skerats/schools.htm>
- www.di.uoa.gr/speech/globe/Karpathos/Karpathosgr
- www-old.sch.gr:6080/gallery/pic